

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:
MARKÓ BÉLA
(1989. december – 2005.)
GÁLFALVI GYÖRGY
(2005. december – 2007.)

Főszerkesztő:	KOVÁCS ANDRÁS FERENC (vers)
Szerkesztők:	DEMÉNY PÉTER (esszé) LÁNG ZSOLT (kritika) SZABÓ RÓBERT CSABA (honlap) VIDA GÁBOR (próza)
Tördelőszerkesztő:	MOLNÁR ROZÁLIA
Korrektor:	SZŐCS KATALIN
Tipográfia:	BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT IRSAI ZSOLT

TARTALOM

VASZILIJ BOGDANOV:

A jamaicai trombitás; Örök-nyár; A kék virág; A puszta;
Megérkezés Ithakába (Versek; Bogdán László fordításai) ■ 5

SZABÓ SZILÁRD:

Bukott Írók Életrajzi Lexikona: Thomas Bodham; Virgil Haack;
Ellery Middlemon; Felix Dodge; Makszim Makszimics;
Hartmut Trautmann; LaMotte Fouquet; Hikkomori Hibiki ■ 12

FERENCZ IMRE:

Seholov – Ivan Seholov verseiből: Mindegy; Piacon; Mögött;
Poézis; Sátor alatt; Kit érdekel; Mintha; Napok; Elvtársak
(Versek) ■ 26

GYÖRGY ALIDA:

Madárijesztő; Újrajátszás (Novellák) ■ 36

DEMÉNY PÉTER:

Villamos; Dobogókő (Versek) ■ 42

HALMOSI SÁNDOR:

Divine lament; Voslobeni elégia (Versek) ■ 43

JUHÁSZ TIBOR:

Éva (Regényrészlet) ■ 46

SIMONFY JÓZSEF:

hatvanöt magasán; szálakra szakadva; ringatom; hidegen hagy
(Versek) ■ 59

POTOZKY LÁSZLÓ:

Égéstermék (Regényrészlet) ■ 63

KENÉZ FERENC:

Az aknamező; Az egyik legjobb(ak) városa; A harmincak;
Féljünk-e a hackerektől?; A hálózat; Zsinegelő; Saját sróf; A haza
(Versek) ■ 68

KORNIS-ELŐADÁSOK

KORNIS MIHÁLY:

Van-e az életnek feladata? ■ 77

SÉTATÉR

MIKLÓS ÁGNES KATA:

Az elvart és a váratlan ■ 96

KÖNYVHUZAMOK

MOLNÁR ZSÓFIA:

Nők-dallam (Bodó Márta: *Nőszírom. Beszélgetések keresztény értelmiségi nőkkel*; Aczél Dóra: *Fájdallam. Kórházszagú kamaszkor*) ■ 101

TÉKA

BÉRES KÁROLY:

Szerepeken túl (Vaszilij Bogdanov: *Ricardo Reis Szibériában – 1944*) ■ 106

TALÁLT VERS

FÜST MILÁN:

Öregség ■ 109

NÉVJEGY

SZONDA SZABOLCS ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek / szemle / Látó-repertórium

Vaszilij Bogdanov

A JAMAICAI TROMBITÁS

Lénának

A jamaicai trombitás
tegnap hajnalban megjelent.
Nem csalás, nem is ámitás,
az utcán füttyörészve ment.

A jamaicai trombitás,
mint egy Godard-film hősei,
futni kezdett, s a rohanás
időnkéből röpitette ki.

A jamaicai trombitás,
hána alatt a trombitája,
nem volt ott vele senki más.
Üvöltött. Be nem állt a szája.

A jamaicai trombitás
visszalopta az ifjúságom.
Sugárzó, mágikus varázs
bűvölt el. Hajnali álom.

A jamaicai trombitás,
felemelte a trombitáját.
Rázott megint a régi láz,
víziringó kereste párját.

A jamaicai trombitás
intett, megfújta hangszerét.
Trombitált, ahogy senki más.
Elfelejtettem a nevét.

A jamaicai trombitás
már a takarodót fújja.
Magába zár a látomás,
visszarepít hajnal-korunkba.

A jamaicai trombitás
a padlásszoba éjjelében
a Sole miót játssza, csodás
mezőkre röpít. Ez az éden.

A jamaikai trombitás
él-e vajon? Fellép-e még?
Megvan-e a régi lakás,
a Quartier Latin-i menedék.

Hogyan veszté el ép eszét,
egy nő miatt és hangszerét
hogyan vitte a zálogházba,
ítélve magát némaságra!

Hiányzott a Silencione.
Hát visszaváltottuk neki.
Bolond volt, mint mindenki más,
a jamaikai trombitás.

Csokor ibolyával várlak,
emigráns, orosz szívhalász.
Sorra zengi el a csodákat
a jamaicai trombitás.

**A jamaicai trombitás vezetői győzedelmes párizsi ifjúkorukat felidézõ versei sorozatát, egy Schumann-lemez, a Kinderszenen borítójából került elõ. Egy utcai zenészt idéz fel, akinek nagyapja még a nevére sem emlékszik, de nem is fontos a név, amíg hallani a furcsa trombitaszót, mely visszarepíti ifjúkoruk idejébe, szerelmük mágikus pillanatait idézve; feltűnik a padlásszoba is. – Tatjana Bogdanova*

ÖRÖK-NYÁR

Diáknegyedben, padlásszobában,
tükör előtt ülsz, örökké nyár van.
Nincsenek telek, zimankós ősök,
tombol a nap, és soha nincsen köd.
Vörös hajsátrad fel-felszikrázik.
Jamaicai barátunk játszik.
Hajnali álom? A trombita zeng.
A láthatár már fel-feldereng.
A párizsi utca benépesül.
Szólózik Pedro szálegyedül.
Silencione. Tejeskocsik
kondérjaikat megzörgetik.
Megjelent már a reggeli lap,
jól hallani a rikkancsokat.
A trombitaszóba lárma vegyül.
Alvarez kedve fel-felderül.
Szamárindulónk dallamára
andalog ki a kis utcára,
de trombitáját nem teszi le.
Harsog a tűzi s a vízi zene.
Kokottok nézik, víg korhelyek,
tapsol egy csapat utcagyerek.
Üzletek nyílnak. Redőny zörög.
Fagyaltot árul öreg török.
Kinyit a kocsmá. A korhelyek
megisszák első söreiket.
Vörös hajadban bujkál a fény.
Sudár alakod hősköltemény.
Felém jössz, künn a trombita szól.
Suarez fújja, és vele dalol
kokott, korhely és utcagyerek.
Szorítlak téged és emlékezem.
Künn csörömpölnek a tejeskocsik,
a párizsi éden szétesik.
Ez itt Pétervár. Másik világ,
ébren is hallom a trombitát.

Látom Juant, a kocsmában ül,
és Vivaldiba belemerül.
Téged is látlak fiatalon,
meztelenül vársz a balkonon.
Pillanatokra időnk megáll.
Zöld szemed Néva. Mélyébe zár.
Mégis a Szajna? Nem enged el.
Félelmeivel összekever.
Megrettenek és felriadok.
Nem óvnak képek, árnyalatok.
Ősz van, szemerke, méla orosz,
fiatal vagy, a fényben forogsz.
Bámullak, agár-sovány öreg.
Félőrülden ismétlem neved.
Muzsikál az *el*, az *é* kiabál,
kerengőz az *en*, az *a* meg nem áll.
Léna, kiáltom, az *el* és az *a*,
a *en* és az *é* – nagyária.
Nem halkulhat el. Nincsen halál.
Mióta sodor a karnevál?

** Hogy mindenképpen egy sűrű szövésű ciklusról van szó, amelynek leitmotívumai vissza-visszatérnek, de mindég másik arcukat mutatva, a második párizsi szerelmüket felidéző vers is bizonyítja, ahol már a jamaicai trombitás – noha most is a varázslatos trombitászó indítja el az emlékek áradatát – már csupán egy mellékszereplő. A főszereplő a párizsi utca, annyi, amennyi a padlásszoba ablakából látszik, és amennyi behallatszik. A versből valami rejtelmes dübörgés árad, mintha trombitásztót imitálna.*
– Tatjana Bogdanova

A KÉK VIRÁG

Velencében egy karneválon,
a háború utáni nyáron,
látom meg azt a kék virágot,
melyet Novalis is látott.
Sugárzik, pulzál, elforog.

Petárdák és görögtüzek,
pocsékolhatják fényüket,
a virág opál-kéken felizzva,
éjszakánkat kivilágítja.
Te is látod, remegve nézed,
számtalanszor fel is idézed,
mikor már nem segíthet semmi,
a kék virág taníthat *lenni*,
színtelenség kopár fővényén,
a törvénytörések korában.

** Nagyapa, amint Léna nagymama is kibangsúlyozta, nagyon szerette a német romantikus írókat, elsősorban Hoffmannnt és Chamissót, de Novalist is, akinek gyönyörű és rejtelmes kék virága a versben is feltündököl. – Tatjana Bogdanova*

A PUSZTA

Hajnaltájban még felmerülnek,
széljárta ukrán mezők,
düledező kőkeresztek,
földbe süppedő temetők.

Valamikor itt szorítottam
göröngyráncokhoz a fejem,
a föld suttogását hallgattam,
se holt nem voltam, se eleven.

Zörögtek száraz katángkórók,
bogáncsok, ördögszekerek.
Régen halott énekmondók
árnyai még kísértének.

Orosz anyácskánk nem felelt,
hallgattak a kísértetek.
Lángdémonokkal feleselt,
szélbe vészett az üzenet.

Csak én feküdtem ott a földön,
sárguló fűcsomók között.
Földünk szelleme ama őszön
örökre délre költözött.

** Az 1978 tavaszán íródó vers egy régebb, harmincas években íródó verse, A föld hangja átírata. Negyven év után még egyszer megírja egész életében nyomasztó élményét, amikor ott feküdt az ukrán pusztán a fűben, a ráncos, száraz göröngyökhöz szorítva arcát hallgatta az orosz föld hangjait. Akkor hitte, hogy hallja is, most már tudja, hogy „szélbe veszett az üzenet...” – Tatjana Bogdanova*

MEGÉRKEZÉS ITHAKÁBA

elválás Crnjanskitól

Több évtizedes hányattatás,
felesleges kitérők, feltételes megállók,
mámorító és émelyítő kalandok,
visszanyelt nemek, ki nem mondott igenek,
tagadások, fogadkozások, hallucinációk,
árulások és elárultatások, menekülések
és menetelések után a vándor hajója
végül is kiköt az ithakai kikötőben.
Az emlék jelenében vagyunk,
örökös feltételes módban.
Lehet, hogy vár ránk Pénélopé,
és elkészült a szőnyeg,
lehet, hogy nem vár,
és a molyok már régen
felzabálták a fonalakat.
Fehér madarak keringőznek
a tiszta levegőben,
hamarosan partra lépsz,
és megkezdődik az új élet.
Kissé ideges vagy, izgatott,
túl sok vitorlás a kikötőben,

túl sok idegen hajó.
Ismered a történet végét,
mégis borzongsz,
vajon tényleg minden hideglelősen
ugyanúgy ismétlődik?
Még meggondolhatod magad,
hajód orrát még visszafordíthatod,
szánthatod tovább a végtelen,
hazudozó tengert,
ahogyan eddig.
Választanod kell, kitérül Ithaka.

** Milos Crnjanski többször feltűnik Vaszilij Bogdanov öregkori verseiben. Dalmáciai utazásuk során, Hvar szigetén találkoztak, s felelevenítették múltba merülő, diadalmas ifjúságukat, és végkimerülésig vitatkoztak, életről, halálról, költészetről, és kihívóként Crnjanski Adyról mesélt, s versét ajánlotta fordításra. A találkozást, a fordítás-kísérleteket, végtelen vitáikat a két változatban is fennmaradó, Ördöglakat című hosszú versciklusában is megörökíti. Ismerkedésük a múlt homályába vész, Párizsban találkoztak 1920 robbanó tavaszán, a háború után, s a szerb költő rendszeresen eljár az emigráns orosz költőkkel találkozni, beszélgetni a Lúdláb Királynőbe, ahogyan ez a régi kocsmájukat megörökítő kései versciklusból is kiderül. Párizsi megismerkedésükkor már megjelent Crnjanski első verseskönyve, az Ithaka lírája. Hvari találkozásuk után leveleztek is, Crnjanski elküldötte nagyapámnak londoni regényét, verseit, halála megdöbbentette az infarktusa után lábadozó nagyapámat, talán ezért választotta ezt a távolságtartó formát, tudta, érezte, hamarosan, ha más körülmények között, más formában, de úgyszólván találkoznak. – Tatjana Bogdanova*

BOGDÁN LÁSZLÓ fordításai

Szabó Szilárd

BUKOTT ÍRÓK ÉLETRAJZI LEXIKONA

(A Holmi 2014. februári, az Új Forrás 2014. júniusi és a Tiszatáj 2016. októberi számában közölt részletek után immár negyedik alkalommal van szerencsénk közzétenni néhány fejezetet abból a folyamatosan bővülő, nemzetközi lexikonból, melyet a brit főszerkesztő, C. D. Rose neve fémjelez. A magyar szerkesztőség, melynek megalakulását legutóbb hírül adtuk, ezúttal egy japán költő életrajzával járul hozzá a törzsanyaghoz, A gésa útja szerzőjének kutatásai alapján. Olvasóinkat újólaj arra kérjük, hogy a bieleitor@citromail.hu címet fölkeresve nyersanyaggal, információval, esetleg kész életrajzzal segítsék munkánkat. A magyar szerkesztőség)

30. THOMAS BODHAM

Thomas Bodham kivételes ember volt, abból a fajtából, amelynek ma már az írmagja is kiveszett. Norfolk szívében egy falucskában, szűkölködő család sarjaként látta meg a napvilágot 1720-ban, s kétéves korától, amikor a házi könyvtár egyetlen darabja, *A zarándok útja* egy magas polcraól a fejére esett, abban a hitben nevelkedett, hogy sorsa nem lehet más, mint bejárni a nagyvilágot. Túl kicsi volt ahhoz, hogy az esemény nyomot hagyjon benne, ám az anekdotát unos-untalan a fejéhez vágta, amikor azt firtatta, mitől van domború homlokán az a nagy horpadás. Jóságos lelkipásztoruk prédikációit hallgatva a vasárnapi iskolában, Thomas magától megtanult olvasni, s tudását a bölcsesség honi kútfejen gyarapította, míg 1732 szokatlanul fagyos telén apja el nem cserélte a könyvet egy disznóra. A disznót nyomban levágták, s Thomas csak a csülke húsából kapott néhány falatot.

A könyv tette, ami a könyvek örök hivatása, szította a kalandvágyat, s mint oly sok falusi legény, Thomas is tengerre szállt, mihelyt fölcseperegett, látván, hogy a kopár mezőség, mely körülveszi, nemigen kínál táplálékot kíváncsi szellemének. Mindamellet az apjára is neheztelt a szemelőtt végbement barbár csereügylet miatt, a hitvány csülökről nem is beszélve. Hogy gyerekes bosszút álljon, magához vette a család féltve őrzött kincsét,

egy pár ezüstcsatot (melyet a legenda szerint Károly király adományozott a Bodhamoknak), bízva benne, hogy amíg a cipőjén díszeleg, szerencsés utakra viszi, és megóvja az életét.

Telt-múlt az idő, s amikor hosszú hányattatás után végre partra tette őt Goán egy kapzsi portugál kereskedő, Thomas úgy érezte, elege van a macacs tengeri betegségből, mely azóta kínozza, hogy Great Yarmouth-nál először tette hajóra a lábát, unja már az egyhangú tengerészdiétát, a szózott tőkehalat és a savanyú káposztát. Amíg a nagy kalandot várta, mely csak nem akart eljönni, nőttön-nőtt benne a vágy szülőhona tágas, sík mezői után, s mellesleg ráébredt, hogy a malackocsonya nem is olyan rossz eledel. Így aztán elhatározta, hogy megtér a Kapuba Vágott Kisajtóhoz az Ékes Házikón, a Kies Hegyek ölén, a Csüggedés Kastélyát és a Kétségbeesés Vermét is útba ejtve, méghozzá úgy, hogy zarándoklatát gyalog teszi meg az indiai szubkontinens nyugati partjától egészen Norfolkgig.

Még az út elején megfogadta, hogy pontról pontra lejegyzí kalandjait, s mint oly sokan, tartva tőle, hogy életük a feledés homályába hull, ő is hamar rákapott az írásra, s képtelen bolyongásait nagy szenvedéllyel igyekezett hihetővé tenni. Így vágott bele – papírtekercsekre vadászva, tintahal-esszenciát, pennákat és írónokat gyűjtögetve, ami csak a keze ügyébe akadt – abba a nagyszerű mesébe, melynek a *Nagy-Méltóságú Thos. Bodham Úr' Élete és Útazásai* címet adta.

Nincs rá helyünk, hogy előadjuk bámulatos kalandjait, igaz, hiteles beszámolóval legfeljebb az út végéről szolgálhatnánk. A szóbeszédre és a forrásmunkák lábjegyzeteire kell hagyatkoznunk, ha Jeruzsálemet és Damaszkuszt, Isztambult és a Fekete-tengert, vad törzseket, kecskepásztorokat, pasákat és palotákat érintő kalandjait el akarjuk képzelni, mert csak annyi bizonyos, hogy miután átkelt a Boszporuszon, és Bécs kapuihoz közeledett, egy kalmár férközött Thomas bizalmába, aki váltig arról győzködte, hogy vagyonokat kereshetne vele, ha nagy művét kinyomtatná. Thomas, aki addigra kifogyott a pénzből, és csontig soványodott, egy gyöngé pillanatában a kalmárra bízta vaskos kéziratát (mely addigra több mint ezer oldalra dagadt), mire az köszönet helyett vékony pengéjű tőrt rántott, s Thomas kiálló bordái közé döfte, ami nyomban megölte a holtfáradt utazót.

A kalmár, aki csak színlelte az érdeklődést Thomas könyve iránt, nem látva benne mást, mint hengegést és rágalmakat gyalázatos macskakaparás alakjában, a kéziratot disznai elé vetette, letépte a csillogó ezüstcsatokat Thomas elnyűtt cipőjéről, majd a holttestet is eltüntette, ugyanúgy, ahogy

a csodákkal és varázslattal teli lapok százaitól, Thomas élete summájától szabadult meg az imént.

Bodham története, ha nem is homéroszi léptékű, de azért vérbeli odisszea. Ha ma élne, Thomas Bodham talán épp olyan sorsra jutna, mint hajdanán, ám élményeit minden bizonnyal blogbejegyzések vagy Facebook-frissítések nyomvonalán adná elő. Őszinte zavarunkban csak annyit kérdezünk: vajon miért éreznénk beszámolóját ebben a formában oly sokkal, de sokkal silányabbnak?

31. VIRGIL HAACK

A minimalizmus, noha eleinte nem kerülhette el a vaskalapos ítések gúnyolódását, mára egyetemesen elismert irányzattá vált a zene és a képzőművészet területén. Éppen ezért duplán szégyenletes, hogy az irodalom porondján sohasem kapott méltó koszorút.

Míg e sajátos alkatú írók, kiknek névsora Samuel Beckett-től Raymond Carverig, Donald Barthelme-től Lydia Davisig terjed, lelkes vagy hűvös bíráiktól ma már rendszerint megkapják a minimalizmus menlevelét, s míg a haiku és filmregény zsánerét széles körben művelik és méltányolják, addig alig akad író, aki ki merete volna ragadni Morton Feldman vagy Steve Reich kezéből a váltóbotot, fölvenni a Donald Judd vagy Barnett Newman által odavetett kesztyűt, vagy követni a fonalat, melyet Mies van der Rohe vagy Kazimir Malevics szuprematizmusa rajzolt eléjük.

E bátor kevesek egyike volt Virgil Haack.

Haack (aki ismerősei szerint alig volt több, mint horgas orr egy hosszú, ovális arc kellős közepén, két apró szem közé illesztve, mintha már a feje is minimalista műalkotás volna) New Yorkban tűnt fel 1964-ben, abban az évben, melyet a minimalizmus *annus mirabilis*ének neveznek; egyetlen poggyásza egy apró bőrönd volt, benne egy Hermes 3000-essel (az írógépek e legminimalistábbikával), így cikázott ide-oda hófehér falú galériák és csupasz padlásteretek között, így vett részt névtelenül az *In C* bemutató előadásán, miközben megszállottan igyekezett formába önteni 500 oldalnyi, beat-beütésű regényét, hogy a maga sajátos tenorjával erősítse a korszak szimfóniáját.

Sokévi munka után Haack (akit ismerősei, okkal vagy ok nélkül, egybehangzóan úgy jellemeztek, hogy „nem kenyere a szó”) végre sikerrel befejezte vállalkozását, s annak rendje-módja szerint szétküldte az *Árván az*

idő árján kéziratát az ügynököknek és a kiadóknak szerte a városban. Megszenvetett hittel vallotta, hogy aki keveset beszél, mindig többet mond, így aztán semmi mást, csak az egyedülálló „I” („én”) szót hagyta meg regénye első – és egyetlen – lapján. Sajnos azonban (talán a Hermes 3000 bizonytalan betűképeinek köszönhetően) a New York-i ügynökök és kiadók ezt a magányos, szenvedélyes szócskát kivétel nélkül a fejezetet jelző sorszámnak nézték, s azt hitték, hogy Haack elfelejtette csatolni a nagy mű rákövetkező lapjait.

Ám Virgilnek nem szegte kedvét a kudarcc (noha rendszerint tetőtől talpig feketében járt, ahogy ismerősei bizonygatják), s egy új alkotói korszak nyitányaként beköltözött abba a házba, melyet nagy csodálójá, La Monte Young bérelt, így adva át magát testi valójában is az örök minimalitás eszméjének. (Szakadatlanul rezgő G-, C-, cisz- és D-húrok szelíd bűgása áradt a ház falaiból reggeltől hajnalig.) Itt tartotta meg egyetlen nyilvános felolvasását, melyről tudomásunk van: Angus MacLise kalapáccsal vert egy kukafedelet, Tony Conrad a hegedűjét nyekergette, míg Virgil a magasztos és páratlan „áj” hangot hajlítgatta. A performansz három napon át tartott, míg Virgil össze nem rogyott a kimerültségtől.

Virgil ezután az időtartam megszállottja lett, s mihelyt erőre kapott, dolgozni kezdett új művén, egy könyvön, mely egyazon, újra és újra legépett szóból áll. Negyvenöt év és jó pár száz írógépszalag pergett le azóta; Virgil még mindig gépel, és senki még csak nem is sejtí, mi lehet az az egyetlen szó.

32. ELLERY MIDDLEMON

Írás és betegség meghitt ágyastársak. Keats, az orvos, szüntelenül köhögött, Charlotte Brontë folyvást hipochondriás rohamokra panaszkodott, Joyce másról sem tudott beszélni Beckett-tel, csak hogy valódi vagy képzelt nyavalyáik mennyiben hasonlatosak, arra pedig ne is számítsanak, hogy Marcel Proust kórképét fölvezoljuk. Ha kíváncsiak rá, ott van Tim Parks, aki egész könyvet szentelt a témának.

Nem tudjuk, van-e mélyebb összefüggés a kétféle hajlam közt, vagy az igazság mindössze annyi, hogy az írók természetüknél fogva hajlamosak az önvizsgálatra (azaz a nárcizmusra, ahogy a rosszmájúak mondanák). De még ha az egyszerűbb magyarázatra hajlunk is, magát a jelenséget akkor sincs okunk csodálni, hiszen ha az ember naphosszat mást se tesz, csak üldögél rosszul fűtött szobákban, bámulja a falat, és kerüli a napvilágot, míg

egy pontosvessző hadrendbe állítása, egy határozószó bevetése körüli aggályait érvek tömkelegével erősíti és ostromolja szüntelenül, nos, ez az életmód bárki egészségét kikezdené, s akkor még nem szóltunk az alkohol és a dohány cinkos aknamunkájáról, hogy a veszélyesebb drogokat ne is említsük. (De azért a *BIÉL* siet elismerni, hogy az írás, mindent egybevéve, korántsem olyan káros az egészségre, mint az a munka, melyet egy azbesztgyárban vagy kobaltbányában végez az ember.)

Ellery Middlemon, a költő és esszéista, szüntelenül az egészségéért aggodott. Minthogy születésétől fogva beteges kislány volt, az irodalom világába húzódott vissza, s ahogy cseperedett, bajai addig sokasodtak, míg verseivel és naplójával maga is növelni kezdte a könyvek számát. Valamennyi művét Susan Sontagnak s a megszemélyesített nyavalyáknak ajánlotta. (A nyavalya, ami ágynak döntötte, rendszerint nem volt súlyosabb, mint egy röpke nátha, ám az ő képzeletében makacsul emberi alakot öltött valamennyi.)

Bajainak száma éveivel egyenes arányban nőtt. 28 éves korára úgy érezte, hogy felváltva kínozza álmatlanság és narkolepszia, érthetetlen fogyását zavarba ejtő súlynövekedés követi; hol itt sajgott, hol ott fáj valami, bőre kipirult, haja hullott, míg teste más részein burjánzott a szőr, orra szüntelenül folyt, csontjai mintha üvegből lettek volna, s menten ínhüvelygyulladását kapott, mihelyt leütötte az első nyomorult billentyűt IBM Wheelwriter 3500-asán.

Orvosokhoz, csontkovácsokhoz, kézrátétellel és ráolvasással bűvészkedő sarlatánokhoz fordult, a hagyományos és a kísérleti gyógyászat felkent és önjelölt papjaihoz, ám a hatás elmaradt, míg egyikük azt nem tanácsolta, hogy próbálja ki az írasterápiát.

– Vezessen naplót – biztatta ez a kedélyes szakember. – Írjon le mindent. Meglátja, az majd segít.

– De hát írok én, amióta az eszemet tudom! – kiáltott fel méltatlankodva, de az orvos addigra már a következő betegéhez fordult.

Az évek során Ellery írásba foglalta valamennyi tünetét s a hozzájuk fűződő érzéseit, s míg egyik füzet a másik után telt be, folyvást azon töprengett, miféle könyvet tudna kialakítani ebből a roppant nyersanyagból, ha majd a végére jár – azaz, ha végre újra jól érzi magát.

Ám a nagy nap csak nem akart fölvirradni: minél többet írt, annál távolibbnak rémlett.

A füzetek halma már torlasszá nőtt a fürdőszobaajtó előtt, amikor egyszer csak, váratlanul, mint a villámcsapás, rádöbbsent, hogy neki magának

kell fölállítania saját kórképét. Így jött rá, hogy a betegség, ami kínozza, nem más, mint a grafománia.

Ellery életében az írás nem kúra volt, nem is terápia, hanem tünet.

Kikelt az ágyból, darabokra tépte füzeteit, egyiket a másik után, majd lassan, laponként, beledobálta az iratmegsemmisítőbe. Wheelwriterét (melyből addigra rég kifogyott a patron) egy helybéli jótékonyági bazárnak ajánlotta. Száműzött mindennemű íróeszközt a lakásból.

Soha ilyen jól még nem érezte magát.

33. FELIX DODGE

Általános vélemény, hogy az első regények döntő többsége azért olyan gyarló, mert nagyralátó szerzőjük, tartva tőle, hogy később nem lesz alkalma újabb könyvet írni, túl sokat markol, és túl keveset fog.

Mégsem ez volt az oka annak, hogy Felix Dodge nagy bemutatkozása, *Az iránytű és a csiga* sohasem látta meg a könyvesboltok és a könyvtári polcok fátyolos napvilágát. Felix, épp ellenkezőleg, azért küzdött eredménytelenül, hogy azt a sokat, amit megfogott, valahogy kézben tartsa és összepréselje.

Felix Dodge a sors kegye folytán a 19. század vége felé, jómódú, felsőközéposztálybeli londoni család gyermekeként jött erre a világra. Zsenge életkorának hála, kimaradt az első világháborúból, de gyászos következményei lépten-nyomon őt is elérték. Komoly fiatalember volt, de nem a könyvmolyok fajtájából: tizennyolc éves korára hatalmas bélyeg-, lepke- és fosszília-gyűjteményt szedett össze, európai fürdővárosokat ábrázoló képeslapok, kerékpárok, malacszépségversenyen osztogatott kítűzők, kőkori baltafejek és újkori szövegeszközök porosodtak a kamrájában. A szerteágazó kíváncsiság és az eleven kutató szellem vitte rá, hogy Cambridge-ben a klasszika-filológia szakra iratkozzék (tanácstalan osztályfőnöke jobb híján ezt javasolta), ahol tanulmányai második évében fölfedezte a vezető modernizmus két alaplát: az *Átokföldjét* Eliottól és az *Ulysses* egy példányát, melyet rizspapírba bugyolálva csempészték át a határon. Hatásuk villámcsapásként érte a fiatal és fogékony Felixet. Az a ködös csúcs, amit az efféle kísérletek megcéloltak – minden emberi tudást egyetlen műbe zsúfolni (még ha a szerzők netán tagadnák is, hogy ez volt a céljuk) –, arra sarkallta Felixet, hogy behatóan tanulmányozza a *Gesamtkunstwerk* eszméjét, s végül annyit

ra beleszeretett, hogy elhatározta, saját művet ír, egy óriáskönyvet, amely magába foglal mindent, amit tudott és tudhat az emberiség.

Az elkövetkező húsz évben Felix szerény örökségét arra fordította, hogy végigjárja Európa és Észak-Amerika nagy könyvtárait, néprajzkutatóként beutazza a Közel-, Közép- és Távol-Keletet, Dél-Amerikába hajózzon felkutatni egy ritka gombafajt, s afrikai teremtésmítoszokat gyűjtsön olyan törzseknel, melyek soha addig nem láttak fehér embert.

Lassan érlelődő könyve, úgy hitte, bekebelezi és elhomályosítja a *Kalevalát*, a *Mahábháratát*, a *Bibliát*, a *Koránt*, az *Isteni Színjátékot* és Shakespeare, Goethe, valamint a nagy oroszok összes műveit. A *Moby Dick* lapos kis útleírása, a *Finnegan ébredése* pusztán pamfletté silányult volna az árnyékában. Felix tanulmányozta és aprólékos jegyzetekkel kísérte a késő középkori boszorkánypereket, a militarizmus porosz koncepcióját, Duns Scotus teológiáját, a 2. századi keresztény eretnekséget, a relativitás speciális és általános elméletét, IV. Ince pápa fehérnemű-gyűjteményét, Isaac Newton numizmatikai leleményeit, a 17. századi velencei erotikát, a belső légtömlő fejlődését, a lepantói csatát, a navajo szőnyegszöveget, a kínai selyemgyártást, a northumbriai dialektusban alkotó kisebb viktoriánus költőket, Írország kihalt nyelveit, a szardíniai kőköröket és még sok egyebet.

Amikor a második világháború a barbarizmus árját szabadította Európára, Felix Dodge nyugtalanodni kezdett. Jó okkal úgy vélte, hogy a ropant tudás, amit felhalmozott, könnyen a semmibe veszhet, ha az elbeszélés fonala kicsúszik a kezéből, így aztán, megértve az idők elfúló szavát, Felix úgy döntött, ideje abbahagyni a kutatást, és elkezdni az írást.

Lángelméje ezen a ponton azt sugallta, hogy a hatalmas anyagot egyetlen történetbe kell sűrítenie. Jó negyven évvel megelőzve Perc *La Vie: Mode d'emploi* című könyvét, úgy döntött, hogy egy zsúfolt és mocskos londoni panziót választ regénye színteréül. Amikor a regényt felvázolva kitűnt, hogy ezer oldalnál is hosszabb műre számíthat, töprengeni kezdett, s föl-villant előtte az egyetlen, végső kép, amely magába foglalja mindazt, amit ki akar fejezni: a ház legnyomorultabb lakójának otthona, egy félreeső szoba, benne egy fiók, abban pedig egy különleges tárgy.

Papírt ragadott hát, befűzte Royal Quiet DeLuxe-ébe, és gépelni kezdte *Az iránytű és a csigát*. Amikor szerencsésen meglelt, pontos és mély értelmű metafora, képnek és eszmének ez a páratlan egybeesése, mely minden elgondolását magába sűrítette volna, sohasem bomlott ki, mert alighogy lekopogta az első pár mondatot cambridge-i lakosztálya csendjében, a falait elborító, több ezer kötetnyi, fáradtságosan összegyűjtött szakmunka árnyé-

kában, alighogy zsúfolt elméjének gazdag tartalma áradni kezdett az író-gép billentyűin át, váratlanul halálos szívrohamot kapott.

34. MAKSZIM MAKSZIMICS

1862-ben egy áprilisi reggelen Makszim Makszimics a szokottnál korábban kelt, nehogy lekésse az évad első gőzhajóját, amely reményei szerint Tomszkiig repíti majd a gyorsan olvadó folyón, hogy aztán Perm, Cseljabinszk és Ufa érintésével átszelje Szibériát, átkeljen az Uralon egészen Jekatyerinburgig, s onnan tovább nyugatra, ameddig csak lehet. Ott majd felül egy Moszkvába tartó vonatra, ahol már biztosan várja őt egy tanítói állás és egy kis szoba egy panzióban; talán egy szerető szívű hitves is akad, és a hírnév sem késhet soká, ha már kiadott egy tucat novellát a tekintélyes irodalmi lapokban.

Semmi nem úgy történt, ahogy eltervezte (a korai kelést leszámítva).

A három hétig tartó vízi út során, míg a hajó csak néhány kinkeserves mérföldet haladt fölfelé a váratlanul visszafagyott folyón, Makszim gyomrát teljesen tönkretette a kásából, sózott halból és grúz konyakból álló diéta. Így amikor a *Rajna Hercegnője* (később, ahogy múltak az évek, Makszim nem győzött csodálkozni, miként juthatott ez az egykéményes hajó ennyire távol az otthonától) végre megállt, hogy üzemanyagot vételezzon egy szemlátomást névtelen városkában, ő partra szállt, betévedt egy apró italmérésbe, ahol megivott néhány flakával a helyi főzésű kvaszból, hogy aztán két nap múlva egy szénakazalban térjen magához, kiforgatva mindenéből, *A búzamezők Krisztusa* gondosan letisztázott kéziratát is beleértve. Hanyatt-homlok rohant a kikötőbe, ám ott azzal a hírrel fogadták, hogy a *Hercegnő* pár órája felhúzta a horgonyt.

Makszim eleinte csak azon búslakodott, hogy regényének, amely szerinte remekmű volt, ilyen buta módon lába kelt, mivel bízott benne, hogy hamarosan újabb gőzhajó érkezik. Sejtelve sem volt róla, hogy a *Rajna Hercegnője* (hála mindig részeg bajor kapitányának) reménytelenül eltévedt a folyó egyik járatlan mellékágában, ahol, mint lassanként kiderült, egyetlen más gőzhajó sem fordult meg abban az esztendőben, de még a rá-, sőt az arra következő évben sem. Makszim igyekezett úrrá lenni balsejtelmein, s azzal vigasztalta magát, hogy az épülő vasút hamarosan úgyis elér a kisvárosba (melynek, mint később megtudta, ha nevezetességei nem is, de neve legalább volt), s hogy az a pár elveszített év mit sem számít, ha munkája idő-

közben bő terméssel kárpótolja: igen, mihelyt Moszkvában révbe ér, bérel egy kényelmes palotát, szeretettel veszi körül hű feleségét, aki otthon ül, és türelmesen másolja a kéziratait, míg ő kedélyesen veri a blattot holmi Levvel, Antonnal vagy Fjodorral.

Élete következő ötven esztendejét itt, ebben az isten háta mögötti városkában élte le; várta, hogy feltűnjön az első gőzmozdony, vagy legalább egy hajó a kikötőben; időnként eljátszott a gondolattal, hogy lovas kocsit fogad, és nekivág a rengetegnek, de mindig visszariadt; egyik novellát írta a másik után, lelkesen magasztalva a falusi élet örömeit; így jött el a századforduló, majd el is múlt nyomtalanul.

1912-ben hunyt el, véletlenül felnyársalta egy aláhulló jégtüske, éppen a hóolvadás kezdetén, amit minden évben oly sóvárogva várt.

1992-ben, halála nyolcvanadik évfordulóján néhány helybéli lakos, akik nagyra becsülték irodalmi hagyatékát, múzeumot alapított Makszim Makszimics emlékére. Nappaliját, háló- és dolgozószobáját helyreállították, híven ahhoz, amilyen fénykorában lehetett: a csiszolatlan fa íróasztalon lúdtoll hever egy rizsma papír mellett, a göröngyös kanapét hímzett takaró fedi, a vízzel töltött szamovár készen várja, hogy forralás után kedvenc italát, a friss hársfateát gőzölgesse. Ám a múzeum rendszerint zárva tart, mert a megnyitása óta eltelt húsz év alatt soha egyetlen látogató sem lépte át a küszöbét.

35. HARTMUT TRAUTMANN

Hartmut Trautmann-nak egyetlen, életre szóló szenvedélye volt: az angol nyelv. A világ több ezer nyelve közül neki ebben az egyben adatott meg érzékelni a nyelvtani rendszer kristályos logikáját, a szavak pontos jelentését, a moduláció végtelen finomságait, érezni, amint a páratlanul hajlékony kifejezéseket eleven élet járja át. És ami szinte hihetetlen: Hartmut mind ezt anélkül érezte, hogy valaha egy szót is kiejtett volna angolul.

Arról, miként támadt ez a kivételes szenvedélye, megoszlanak a vélemények. Minthogy 1948-ban, Kelet-Németországban született, esélyei, hogy a nyelvet elsajátítsa, szembeűnően megfogyatkoztak. A nyelvtanulás egyéb útjai nyitva álltak ugyan előtte ifjúsága során, de a cseh és a lengyel nyelv az ő fülének úgy hangzott, mintha egy pofára való törött üveget rágsálna valaki, a szerbhorvát nem tudott különbséget tenni két fogalom között, a magyar meg messze túl volt azon, amit fel tudott fogni. Az orrossal nem

volt hajlandó farkasszemet nézni. Néhányan úgy vélik, hogy az angol nyelv iránti rajongását ugyanaz a mohóság táplálta, mellyel az amerikai vadnyugati ponyvairódalom német kiadásait falta (Louis L'Amour kiváltképp népszerű volt az NDK-ban), mások szerint a Schlegel-féle Shakespeare-fordítások tanulmányozásának köszönhető (mint oly sok német, ő is úgy képzelte, hogy a két név egyazon személyt jelöli).

Villamosmérnöki fizetéséből sikerült félretennie annyit, hogy végül – miután tíz évig várólistán tartották – meg tudott vásárolni egy Robotron 202-es írógépet: ezen kezdte el írni nagy regényét (németül, bízva benne, hogy később, ha eljön az ideje, angolra fordíthatja). Ám a *Der Mann mit den blühenden Händen*en végzett többévi munka után Hartmut fölismerte, hogy a fordítás nem megfelelő módszer arra, hogy kifejezze magát angolul. Természetesen használni a nyelvet, elmerülni gazdag forrásaiban, észlelni és alakítani a jelentés minden apró rezdülését és árnyalatát, nos, mindezt csak akkor képes az ember, jött rá nagy sokára, ha beszélni is megtanul, ha megszokja, hogy idegen nyelven gondolkodjék, hogy aztán közvetlenül a hőn áhított nyelven alkossa műveit.

Hartmutnak egészen 1988-ig kellett várnia, hogy szakmai kapcsolatai segítségével szert tehessen egy angol–német szótárra. Ám a szótár, hála e szakmai kapcsolatok sajátos jellegének, olyan kifejezésekkel volt tele, melyek a keletnémet elektromechanika szaknyelvében használatosak. Mohón a szótárra vetette magát, és az *ampère*-től a *Gauss-eloszlási görbég*, a *konverter oszcillátortól* a *nullás feszültség szabályozón* és az *ortogonális frekvenciájú multiplexen* át egészen a *Zener-diódáig*, Hartmut Trautmann betéve megtanulta az egészet, minden egyes angol szakkifejezést gondosan a fejébe vésvé.

Hét évbe telt, amíg végzett vele, s ez idő alatt az ország, ahol élt, megszűnt létezni: az angol elöntött minden reklámfelületet, tévécsatornát, használati utasítást és befőttesüveg-címkét, mindent, ami látható volt és tapintható.

1995-ben, miután fölkutatta az egyetlen ószerest, aki még tartott Robotron 202-eshez való cserealkatrészeket, Hartmut végre leült és munkához látott, ám ekkor rá kellett jönnie, hogy a jól megtanult szavakból képtelen olyan mondatot alkotni, melynek épkezláb formája és határozott jelentése volna.

36. LAMOTTE FOUQUET

Mit olvasunk, amikor műfordítást olvasunk?

Ezer lefordított könyv között aligha találunk egyet is, amely a néven nevezett szerző nyelvi fordulatait tisztán, eredeti alakjukban adná vissza, ahogy a legtöbb olvasó képzele. Vegyük például Nabokov fordítását, amely a *Korunk hősein*, Lermontov művéen alapul. Nabokov harcias hangú előszava és a tömérdek lábjegyzet, melyek szórakoztatóbbak, mint maga a mű (csupán a jegyzetek tizenöt oldalt tesznek ki, minduntalan megszakítva a regényt), sorra elverik a port a könyv régebbi fordítóin, tudósítanak a zsidóság helyzetéről a 19. század eleji Kaukázusban, ismertetik a mézgyártás folyamatát, számba veszik a környéken elérhető szeszes italok sokaságát, felsorolják a fehér akác és az amerikai fekete szentjánoskenyérfa közti különbségeket, adomáznak a Byron-művek kiadói rekordjain és fogadtatásukon Oroszországban, éles oldalvágásokkal illetik Honoré de Balzacot, s közben folyvást magyarázzák magát a szöveget (alkalomadtán azt sem rejtve véka alá, ha fordítójuk úgy véli, vacak az egész).

Akárhogy is, annyi bizonyos, hogy műfordítás nélkül jóval szegényebb lenne a világ. Az angol ajkúaknak nem volna Dantéjuk és Dosztojevszkijük, Borgesük és Calvinójuk, Márquezük és Murakamijuk. A más nyelven olvasóknak nem volna Joyce-uk. Ám aki a műfordítás útjára lép, jól álcázott verem sokaságával találja szemben magát. (Az olvasót arra kérjük, idézze fel Hartmut Trautmann balvégzetű kalandját a szótárral.)

Vizsgáljuk meg LaMotte Fouquet esetét (1908-tól 1992-ig élt, csupán névrokona Friedrich La Motte Fouqué bárónak, a 19. század romantikus németjének). A nevéből ugyan nem derül ki, de angolnak született, s mint-hogy családja több nyelven beszélt (anyja svéd volt, apja félig francia, félig lengyel, nagybátyja örmény), ötéves korára nyolc nyelvet tudott folyékonyan (s amellet elég jól olvasott szanszkritül is).

A könyvgyűjtő szenvedély és a vállalkozó szellem családi örökségként szállt reá (apja parfümös borítékok gyártásával szerzte vagyonát), s napjait jórészt azzal töltötte, hogy kerülte az iskolát, és a család hatalmas könyvtárában kutakodott. Itt megannyi remek könyv került a kezébe, ismert és ismeretlen, sikeres és alig olvasott művek egyaránt. Már gyerekfejjel arról álmodozott, hogy ritka könyveket juttat el az olvasó tömegekhez, olyanokat, mint *A búzamezők Krisztusa* (hosszú, kézzel írott paksaméta oroszul, melyet apja kapott cserébe egy palack szilvapálinkáért valami kazah kereskedőtől), a *Merre járnak a fiatalok?* (géppel írt fogalmazvány, melyet egy

házfelszámolás hordaléka sodort Readingtől idáig), a *Kacsint a gyilkos* (szórakoztató, bár igencsak szennyes tartalmú ponyvaregény, mely az anyja ágya alatt lapult), vagy Maxwell Loeb műve, *A skarlátvörös zubanyozó*, melyre később maga bukkant rá. Végül úgy döntött, hogy *Az özvegyasszony virgácsa*, ez a titokzatos novella (bizonyos Ivan Juvacsev műve, akiről LaMotte semmiféle adatot nem talált) lesz az a mese, amelyen lángelméjét próbára teszi.

Miután elolvasta, majd tízszer, hússzor újraolvasta a történetet, fogott egy orosz szótárt (melyre amúgy nemigen volt szüksége), s nekiült, hogy megalkossa a maga változatát. Am minél mélyebbre hatolt a szövegben, annál világosabban látta, hogy az olvasók jó okkal feledték el ezt az írásművet. A tüzetes vizsgálat (és egy szöveg esetében képzelhető-e tüzetesebb vizsgálat, mint a fordítás?) meggyőzte őt arról, hogy a mű stílusát sekélyes közhelyek csúfítják, célzásai és hivatkozásai a tudatlan, vidékies olvasók kedvét keresik, jellemábrázolása pedig kétségbeejtően elavult. LaMotte mégsem vágta sutba a művet, hanem (nagy kortársa, Nabokov példáját követve) elhatározta, hogy javít a szövegen. Eleinte csak szóvirágokkal tűzdelte meg Juvacsev stílusát imitt-amott, bízva benne, hogy a kusza eredeti alapján senkinek sem tűnnek majd fel a betoldások (azaz a javítások, gondolta ő). Aztán térben is terjeszkedni kezdett, lábjegyzetekkel dúcolta alá a szöveget, odáig merészkedve, hogy elméleteket gyártson a történet keletkezéséről (egyebek mellett hosszú mesét agyalt ki a címbeili özvegyasszonyról, aki Juvacsev korai erotikus rajongásának tárgya lehetett). Minden fordítói megoldását terjengős védőbeszéddel kísérte (attól sem riadva vissza, hogy a névelők dermesztő – mármint a fordítókat ledermesztő – hiányát kárhoztassa az orosz nyelvben, s káprázatos esszét kerekítsen a korai szovjet korszak moszkvai szlengjéről).

Hat év alatt LaMotte Fouquet olyan művet alkotott, amelyben alig maradt valami a forrásszövegből, olyat, amely még csak nem is változata vagy – divatos szóval élve – „utánképzése” volt *Az özvegyasszony virgácsának*, hanem merőben új mű. (Talán túlzott merészséggel még a címet is megmagyarázta, azt írva a novella fölé, hogy *Egy idős, egyedülálló asszony alsó végtagja.*)

Minthogy művére nem talált kiadót, öröksége utolsó fityingjein maga nyomtatott ki belőle néhány példányt. Egyet sem adott el. (A sors különös fintora, hogy éppen apja volt, aki mit sem tudva róla, fölvásárolta és bezúzatta a teljes készletet, hogy tovább gyárthassa parfümös borítékjait.)

37. HIKKOMORI HIBIKI

Szamurajok leszármazottjaként, 1906-ban látta meg a napvilágot. Felmenői (udvaroncok és tisztviselők) a császári család legbelsőbb köreihez tartoztak kezdettől fogva. Így lett játszópajtása a későbbi császárnak, s noha ő volt a fiatalabb, a herceg sohasem nézte le, amikor bambuszkarddal vívtak, vagy a szumó-birkózást gyakorolták, sőt, gyakran nyerni engedte, de ő ilyenkor mindig visszakozott. Nyaranta együtt próbálgatták a bűvázást a császári nyaralóban, a tenger mellett; a herceg a halakért és a korallokért rajongott, ő inkább a kagylókat és a csigákat kedvelte. Barátságuk akkor sem lazult meg, amikor őfelsége 25 évesen trónra lépett, majd családot alapított. Tanácsossá léptette elő, mert a mandzúriai háborúval kezdődő dicső és mozgalmas években egyre inkább szükségét érezte egy meghitt barátnak, aki mellett nem kell titkolnia, hogy a hadászat és az államügyek nem nagyon érdeklik.

Hikkomori Hibiki költői hajlamai igen sokáig szunnyadtak, talán maga sem tudott róluk, mint ahogy a nőktől is idegenkedett. A Pearl Harbor-i diadal napján, amikor Tokióban örömtüzek gyúltak, s a nép ujjongva az utcára özönlött, Hibiki egy ihletrohamban megírta első versét, melyben a nemzet nagyságát és a császár tündöklő személyét ünnepelte. Az elkövetkező négy évben túlfűtött, monoton himnuszok sorát írta, inkább a görög antikvitást, mint a japán hagyományt véve mintául. A császári nyomda díszkiadásban adta ki, bírálni senki sem merte, az utókor pedig mély hallgatással övezte műveit.

Ám az összeomlással a nemzeti eszmények a visszájukra fordultak: ami addig jelmondat volt, „gondolatbűnné” lett. A két atomcsapást követő utolsó, rövid kormánytanácsban a császár némán hallgatta a tábornokokat, majd áldását adta a döntésre, ami megszületett. Hibiki úgy érezte, barátjából olyan ridegség árad, amit az ország gyászos helyzete sem indokol. Az ülés végén őfelsége szertartásosan magához intette, a füléhez hajolt és odasúgta: „Ne írd többé!” – majd elhagyta a termet. Soha többé nem látták egymást. Amikor másnap a palotába lépett, a kapuban egy kurta császári levél várta, mely fölmentette hivatalos kötelességei alól.

„Vedd át a parancsot, és vonulj vissza!” – a szamurajkódex az ő esetében ezt a magatartást javasolta. Azt a 43 és fél évet, ami hátravolt az életéből, úgy élte le, amint rangjához illik. Kiotóba költözött, megnősült, hat gyermeke született. Rokonai néha megkérték, hogy adja nevét a vállalkozósaikhoz, de ilyenkor csak testben volt jelen, lelke a császári palotában bo-

lyongott. Többnyire régi stílusú háza tornácán, a papír tolóajtó előtt üldögélt, itta a szakét, bámulta a kerti tavacsát és tépelődött.

Az első években folyvást arra készült, hogy kihallgatást kér a császártól, és tisztázza helyzetét, de szándéka lassan elhalt. Arra gondolt, hogy talán valamelyik versében egy túl személyes célzással megbánthatta őfelségét, s ha így van, szégyen lenne a szeme elé kerülni. Eposzok, később regényciklusok, nyugati stílusú, izzó drámák terve zsongott a fejében, de a császári parancsot oly szentnek érezte, hogy még magányában sem mert tollat fogni. Később borzalmas gyanúja támadt: talán félreértette a császár utolsó szavait. A japán nyelvben egy szónak igen sok jelentése lehet, és a cikornyás udvari nyelv sem egykönnyen érthető. Talán azt súgta: „Keress fel ma éjjel!” – de ez olyan őrült gondolat volt, ami ellen egész lénye kikelt. Ha valaki a szemére veti, hogy másfajta vonzalmat érez a császár iránt, mint ami férfiak közt helyénvaló, a kardjával vett volna elégtételt. Végül azt fontolgatta, hogy írásban kér feloldozást a parancs alól, de ekkor már öreg volt és gyenge, rég lemondott arról, hogy könyvet írjon.

1989 februárjában, noha a hideg évszak igencsak meggyötörte, a császár halálhírére új élet költözött belé. Szinte megifjodott, hetekig izgatottan járt-kelt föl-alá, magában beszélt. Aznap reggel, amikor az első cseresznyefa virágot bontott a császári palota kertjében, olyasmit tett, amit soha életében: papírt, tintát és ecsetet hozatott. Azt beszélük, hogy egy utolsó haiku-ba akarta sűríteni minden bölcsességét. De mire nagy sokára megszerezték, amit kért (semmiféle íróeszköz nem volt a háznál), holtan találták.

A történethez tartozik, hogy nem sokkal halála után mégiscsak napvilágot látott egy haikunál alig hosszabb, angol nyelvű vers, melyet állítólag élete utolsó napján, szöggel karcolt bele a házat tartó gerendába (*The Emp'ror's message / lies hidden in early blooms. / Take it and retire / or carry it endlessly – / anyway, keep it afresh!*). A tankát – amely minden bizonnyal hamisítvány, hiszen a halotról köztudott volt, hogy alig tud angolul – Japánban kínos feszengés fogadta. Az olvasók nagy része tiszteletlen célzást lát benne a néhai császár híres ékszerbeszédére; a baloldal megátalkodott nacionalizmust olvas ki belőle, a szélsőjobb nehezményezi, hogy nem az anyanyelvén írta. Nemrég azonban egy német szakértő a vers első sorában Kafka-hatást fedezett fel, remekműnek kiáltotta ki, és egy japán versantológiába iktatta.

Ferencz Imre

SEHOLOV – IVAN SEHOLOV VERSEIBŐL

Ivan Seholovval a kilencvenes évek elején ismerkedtem meg az úgynevezett orosz piacon, amely Csíkszeredában a vasút és az országút közötti sávon vert tanyát, s ahol mindenféle portékát, új és használt szerszámokat, holmikat kínáltak az árusok, akik nemzetisége különbözött ugyan, de valamennyien oroszul beszéltek, és akik sorstársak voltak a változások előtt, és maradtak a változásokban.

Ez a piac a szabadság határtalanságát sugallotta azokban az években, amikor már a vásárhelyi események s a bányászjárások terhelték az emlékezetünket. Akkoriban ezen a piacon térferegve sokszor felmerült bennünk a kérdés, vajon mi lesz a széthullt unióval, lesz-e valami új szövetség, és a kisépek sorsa, a csecseneké, a gagaúzoké stb. vajon merre alakul... Ivan Seholov talán Moldovában vagy Ukrajnában élt, de az is lehet, hogy valahol Moszkva közelében. Erről nem faggattam, amikor megismerkedtem vele, hisz engem elsősorban az érdekelt, hogy az általa kínált Lada-alkatrészeket mennyiért tudnám megvásárolni, lévén, hogy ilyen személygépkocsival rendelkeztem akkoriban. Akkor azt hittem, hogy ha alkatrészeket halmozok fel, még sok-sok évig kiszolgál engem ez a jármű, amit a nyolcvanas években vásároltam, ugyanis akkoriban az újságíróknak váratlanul speciális kiutalással nyújtottak erre lehetőséget, alkalmat...

Ivan Seholov viszonylag olcsón vesztegette azokat az alkatrészeket, amelyek azóta is ott hevernek egy ládában, anélkül, hogy szükség lett volna rájuk, mivel később egy roncsprogram keretében aprópénzért túltettem a járgányon. Akkoriban nem gondoltam, hogy pár év múlva fehér hollónak számítanak majd a szovjet gépkocsik, s arra sem, hogy a városi tanács eldönti: kész, vége a KGST-nek, vagyis az orosz piacnak, mert lejárt az ideje, rondítja a látványt, egy fertő, és különben is már tucatnyi olyan szaküzlet nyílt, amelyekben modern nyugati ipari termékeket forgalmaznak civilizált körülmények között, garanciával. Természetesen az orosz piac felszámolá-

sa sokaknak elevenébe vágott, hisz a környéken lévő kocsmák, vendéglátó egységek is megérezték annak hiányát...

Az, hogy Lada-alkatrészeket vásároltam, egyáltalán nem volt jó üzlet, mi több, rövidlátónak, naivnak bizonyultam. Hanem Ivan Seholov megismerése kárpótolt azzal, hogy nekem ajándékozott egy füzetet, amelyben az akkoriban írt versei sorakoztak. Jóllehet gyermekkoromban, diákkoromban évekig tanultam oroszul, a versek megfejtéséhez ennyi nem volt elég, hanem volt kollégám, Rebendics, aki orosz szakos volt, és tolmácsként is tevékenykedett, elkészítette a nyersfordításokat... Kollégám csóválta a fejét, mondván, hogy sajnos ezekben olykor nyomdafestéket nem tűrő szavak is előfordulnak.

Amikor évek múlva ismét a kezembe került a füzet, szótárral ugyan, de boldogultam, felhasználva természetesen a kollégám által lejegyzett trágárságokat is, amelyeket, bár szerettem volna mellőzni, mégsem tehettem meg. A versek hitelessége forgott volna kockán, ezért most az olvasók elnézését kérem mind a magam, mind a költő nevében, akinek a további sorsáról, életéről azóta sem tudok.

Jó néhány év teltén ennek a piaci árusnak a verseit közzétenni talán jó döntés volt, mert lehet, hogy ezek a zsengek még fontossá válhatnak, ha néhán év múlva egyszer csak feltűnik az új orosz irodalomban Seholov neve, mint aki közben berobbant, s akinek a tőzsdén, a szakmában már jegyzik a nevét.

Persze, kontárkodásom utólag jogi kérdéseket is felvethet, hisz szerződés nem kötött, de remélem, nagyobb visszhang nélkül marad ez a publikáció, és alulírottak, a fordítónak végül nem kell Moszkvába utaznia peres ügyben, jóllehet párszor megfordult annak központi zónájában, vasúti állomásán, repülőtérén, rangos szállodáiban... Nagy példányszámban megjelenő folyóiratban éppen ezért meg sem mertem volna próbálkozni e versek közlésével, de ez esetben remélhetem, hogy bizalmas összekacsintás után minden közöttünk marad...

Ivan Seholov verseiből

MINDEGY

Pufajkát cserélni farmernadrágra
sapkát mellyel mehetsz Szibériába
kukkert amellyel kémlelték a határt
rájuk sózni gyorsan az egész bazárt

mert holnap már rád marad a sok kacat
a Csesztlakomban megihatsz egy adag
vodka mindegy milyet csak legyen erős
a sorsommal vagyok én is viselő

legyen Gorbacsov avagy Sztálinzkája
ihatod bátran már senki sem bánja
nem szólnak belé már ihatsz eleget
nem kínálnak többé csak almalevet

addig is míg lehet reggeltől estig
árulok amíg eladom a resztlit
fejem felett telnek a sivár napok
kereskedem míg lehet veszek-adok

áll a vásár zajlik a ribillió
de sosem lesz ebből dollármillió
lehet hogy elkel végül mindenem
hát segíts meg engem édes istenem –

PIACON

Eladó a vasút mentén
mi KGST-maradék
itt árulgat itt settenkedik
a peresztrojkás nemzedék

kínálják olcsón jutányosan
az ország anyagi javát
nem szól bele már békén hagyja
őket a kommunista párt

kínálják amíg a készlet tart
az olcsó alkatrészeket
melyekkel a Volga a Moszkvics
jó ideig még elmehet

jöjjetek emberek nosza hát
itt az alkalom vegyétek –
évekkel ezelőtt mindezért
bizony Moszkvába menétek

nagyapám negyvennégy őszén
amikor itt átvonult
egy alkalmas pillanatban
svájci órákat faszolt

helyette mi visszahoztunk
nektek Vosztokot s Pobedát
rendületlenül mutatják
hogy a mi időnk már lejárt

MÖGÖTT

A piac mögött ahol árulok
elcsattognak a piszkos vonatok
egyre ritkábban járnak már bizony
meggyérültek az utasok nagyon

a töltés oldalán gyomok
néha odagyalogolok
elvégezni a szükségletem
mert itt zajlik most az életem

a töltésen túl disznótelep
ott gazdálkodik a börtön –
rabbal disznóval és őrrrel
elvtársaim én nem törődöm

érkeznek új disznók a farmra
s a börtönbe új gazemberek
én ezalatt csak tüsténkedem
a megélhetésem keresem

változhat minden düböröghet
új himnusz új zeng-az-induló
megy a világ vakon előre
nem is tudom miképp lenne jó –

POÉZIS

Dögöljön meg a szomszéd kutyája
s dögöljön a gazda is utána
mondod ezt írjam meg én egy versben
lehetőleg frappánsan direktben

és dögöljön meg aki örökölte
a házat vagy aki pénzzel megvette
mondod ezt is írjam a versbe
s annak a versnek lesz keletje

kéréseid számomra parancs ó olvasó
tudom általad él a költészet s be jó –
hát dögöljön meg a költő aki írja
és te is dögölj meg versem olvasója –

SÁTOR ALATT

A sátor alatt ahol árulok
magamba szállok néha bámulok
itt mindenki üz vagy üzletel
mi mennyit ér ma azt tudni kell

el-elvonul itt egy-egy csapat
vergálják a portékáimat
van aki csupán szórakozik
beleturkál és nagyot köpik

járkál itten mindenféle nép
nem meglepő számomra a kép
pénzes pacák ócska söpredék
megfordul itt koldus és pribék

becsapni itt az államot
csak természetes állapot
feketén árul szivarat
aki ezt teszi jól arat

gazdát cserél a valuta
fejben számol ki nem buta
cédulát húz a papagáj
ide a pénzt mi nekem jár

fognak az értékpapírok
felvásárolják a nagyok
holnap már tulajdonosok
ők lesznek majd a burzsujok

mi mennyit ér ma azt tudni kell
mindenki üz vagy üzletel
magamba szállok néha bámulok
a sátor alatt ahol árulok –

KIT ÉRDEKEL

Kit érdekel hogy élsz nem élsz
kit érdekel hogy félsz nem félsz
hogy nagybőgőzől vagy hegedülsz
hogy szabad vagy netán a lerben ülsz

kit érdekel hogy mit hozol
hogy kinek mivel tartozol
kit érdekel hogy mit veszel
esküt teszel vagy megszegel

hogy hűséges vagy eretnek
hogy szeretnek nem szeretnek
kinek hátában nincs a kés
kit érdekel a szenvedés

kit érdekel csak éldegél
csak felette legyen fedél
kit érdekel hogy van vagyon
vagy leszegényedtél nagyon

kit érdekel az érdeked
hogy írhatnál még szépeket
kihez mérhetnéd te magad
senkik között csak senki vagy

MINTHA

Mintha egy vers volna
a zsebemben mintha
egy vers zsebében
volnék

mintha őrültek házában
élnék mintha egy
őrültek háza
élne bennem

mintha egy tévé
képernyőjét nézném
mintha egy tévé
képernyője nézne

mintha a gondjaim
tornyosodnának
mintha a tornyaim
gondoskodnának

mintha járnék valahol
mintha jönnék valahonnan
mintha mennék valamerre

mintha egy állomáson
várakoznék
mintha egy állomás
várakozna bennem

NAPOK

Hajléktalan lelkek
szálláshelye a testem
este belopakodnak
egész éjjel dorbézolnak
reggel kiűzöm őket

reggel hazatér
a magam lelke is
valahol máshol
éjszakázott

tékozló lelkem
hálni jár belém
fényes nappal

megváltott jeggyel
a zsebemben
egy váróteremben
várok egy vonatra
amelyet kivontak már
a forgalomból

ELVTÁRSAK

És akkor az Istent kiűzték az Isten házából
és akkor az Istent száműzték Szibériába

és a templomok jobb esetben idegenforgalmi
nevezetességek lettek rosszabb esetben
pedig gyűléstermek raktárak istállók

és egyszer a halál magához szólította Lenint
és Lenin Istenné vált a mauzóleumban
akinek halhatatlan múmiáját éjt nappá téve
bámulta és bővölte a nép

aki nem velünk az ellenünk aki ellenünk
annak nem kegyelmezünk
irgalmat nem ismerünk tanították
nekünk az óvodában és megígérték
hogy ha megnövünk elvisznek
a mauzóleumba megnézni Lenint

hanem egyszer csak
rehabilitálni kellett Istent aki megöregedve
megtépázva ugyan
de visszatért a templomokba

és a padosorokat akkor előzőnlötték az elvtársak
az Isten megbocsájt nekünk mondták
magukba szálltak imádkoztak mindig is
hittünk tebenned Uram mondták
csak ugye a körülmények a konjunktúra
nem tette lehetővé
de hiszen ezt te jól tudod magad is

és az elvtársak íme most
keresztet vetnek keresztet hánynak

ahogy a keresztet vetik
ahogy a keresztet hányják
hányok megvetek én is –
kabátjuk alatt kitüntetések
zörögnek

György Alida

MADÁRIJESZTŐ

Mama napok óta csak a varjakról beszélt. *Rájárnak a termésre.* Egyszer azt is hozzátette: *Egy nap a leánka szemit is kivájják, mikor a kertben játszik.* Tata komoly tekintettel nézett rám. Nála a komolyság mindig csak egy pillanatig tartott. Most is cinkos mosoly váltotta fel az előző arckifejezést. *Akarsz velem madárijesztőt csinálni?* Válaszként lepattantam a fásládáról, ahol addig a nemrég gyűjtött köveimet rendezgettem. Tata bement a kamrába, kotorászott egy darabig, majd az ajtó felé indult. Totyogtam utána. Nem egészen tudtam, mire vállalkozom, de vele szerettem a legjobban játszani. Mama nem engedett a tyúkok közé, nehogy megvágjon a kakas. Tata lefogta a kakast, míg kivettem a tyúkok alól a tojást. Mama nem hagyta, hogy simogassam a kecskéket. Tata fűzfavesszőt vágott, hogy azzal szelídítsem magamhoz őket. A felnőttek többsége olyan volt, mint mama. Nem szerették a gyerekzsivajt. Akkor voltam „jó gyerek”, ha a szobában ültem, és a mackóimmal suttogtam egész nap. Így nem kellett folyton rám figyelni. Sokszor tatára is haragudtak, amikor játszani kezdett velem, mert azt még a szomszéd is hallotta.

Hátraértünk a garázs mögötti kertbe. Óvatosan belegázoltunk a kaszálatlan fűbe, hogy csak elhajoljanak a szálak, de ne törjenek meg a talpunk alatt. Neki térdig ért a fű, engem viszont teljesen belepett. A kert szélén, közel a veteményeshez belehasalt a fűbe. Utánoztam minden mozdulatát. A tenyeréből apróra vágott szalonnát szórt maga elé. *Most várunk. Nagyon csendben kell lenni, és nem szabad megmozdulnod.* Feszülten lapultam meg a fűben mellette.

Olyan volt, mint egy macska, amelyik bármikor rávetheti magát a zsákmányára. Percekig nem történt semmi. Nem mertem megmozdulni. Figyeltem tatát. Ő sem mozdult. Egy pillanatig azt hittem, nem is lélegzik. Két kisebb madár szállt le éppen elé. Csipegetni kezdték a szalonnadarabokat. Tata még mindig nem mozdult. Óráknak tűnt a várakozás, a nap már égetni kezdte a hátamat. Aztán leszállt egy varjú, és elkergette a kismadarakat. Egyetlen pillanat. Tata kilötte magát, a varjú pedig már ott vergődött a két tenyere között. Könyökére támaszkodva feltérdelt, ügyelve, hogy a madár ne tudjon mozdulni a szorításában. Felállt, rám nézett. Ebből értettem, most már nekem is meg szabad mozdulni. Előrementünk az udvarra, meg-

mutattuk mamának a zsákmányt. Mama szörnyülködött. *Mégis mit akarsz csinálni vele, te János?* Tata csak nevetett. *Tanítót faragok belőle.* Rám nézett. *Meg mered fogni?* Tartottam a két tenyerem. *Óvatosan, hogy ne tudjon megcsípni, de tartsd erősen, nehogy elrepüljön!* A kezembe adta a madarat. Fogtam, ahogy a csibét tanították. Erős volt. Vergődött. Tata bement a házba. Az ablakon keresztül láttam, ahogy egy madzagot vesz ki a konyhafiókból. Visszajött, szorosán rákötözte a varjú lábára, majd a madzag másik felét odakötötte a kertkapu tartóvasáéhoz. Bement a fásszínbe, egy hosszabb és egy rövidebb fadarabbal jött ki. Szöveget keresett, kalapácsot. Én tipegtem utána szóltanul. Pislogni is alig mertem, nehogy lemaradjak róla, hogyan készül a madárijesztő. A fadarabokat egymásra helyezte, a szöveget beütötte a két fa találkozásánál. *Kész is.* Odament a madárhoz. Hangosan káromgott, miközben próbált elrepülni, de a madzag visszatartotta. Tata kézbe fogta, koppintott egy finomat a madár fejére. Nem dőglött meg, csak elkábult. Éreztem az apró szív dobogását, amíg a deszkára nyomtam a testet. Tata kifeszítette a két szárnyat, megkereste a toll alatti csontokat. Biztos pont kellett, amin keresztül felszögezheti a fára. A két finomka lábat is kifeszítette, és a maradék madzaggal felkötözte a deszkára. A madár magához tért. Hangosan visított. Tata folytatta a szertartást. *Bekenjük kicsit motorolajjal.* Miután végzett, fogta a fát a madárral együtt. Hátravittük a kertbe. A tyúkok kerítésének tartóoszlopai üregesek voltak. Tata beleállította az egyik oszlopba a fát, így az jóval fölém magasodott. Felnéztem. Most láttam csak, hogy a madarat egy keresztre feszítettük fel. *Na, kész is.* Ő is a keresztet bámulta, majd elégedett mosollyal az arcán, felém fordította a tekintetét. *Nézd csak meg, milyen jó példát fog mutatni a többi madárnak. Nagyanyád többet nem kell rágja a fülemet érte.* Azzal elégedetten összecsapta a kezét, és otthagyt. Én nem tudtam mozdulni a varjútól. Az arra repülő madarak irányt váltottak, amikor meghallották a hörgő, mégis éles hangot. Egész nap káromgott, egyre nagyobb szünetekkel. Másnapra elhallgatott. Madárijesztőnek mégis hatásos maradt, így tata egy egész hétig otthagyt. Testét nem kezdték ki a rovarok a motorolaj miatt.

Az első három nap gyakran jártam hátra a kertbe. Letérdeltem a kereszt alatt, s szóltanul bámultam felfelé. A negyedik napon kissé meglepett, hogy még mindig ott találok az állatot a keresztben. Akkor jöttem rá, hogy tata mekkora áldozatot hozott. Megölte az egyetlen, akit magához tudott édesgetni, hogy megvédje a többi madarat mamám haragjától. S ez az áldozat sokkal nagyobb volt, mert tatának nem volt hatalma a feltámasztáshoz.

ÚJRAJÁTSZÁS

Szól a zene. Nem az én ízlésem, mégis hálás vagyok minden egyes ütemért. Tudom, hogy lassan haza kéne menni. Elköszönni az emberektől, talán végleg. Azt sem tudom, hány óra lehet. A telefonom valahol a táskám mélyén. Ez a román lány beszél hozzám, és céklaszínű rúzsa mintha szétterülne az arcán, miközben mosolyog. Nem értek minden szót, de a mondatok mozaikszerűen összeállnak a fejemben. Az amúgy is hiányos nyelvtudásomat roncsolja a dübörgő zene, az alkohol. Angolul jön ki néhány félresikerült mondat a számon. Most nem akarok beszélgetni. Nem egy idegennel. Odamegyek inkább Hunihoz. Amikor megegyeztünk, hogy délután találkozunk, nem gondoltam, hogy ez egy éjszakába nyúló búcsúzás lesz. Csak megiszunk egy sört, majd elsiet, ahogy reggelenként a kávé után. Most minden összemosódik körülöttem. Talán a sörök miatt, vagy mert ez a második napja, hogy nem alszom. Egy hatalmas lüktető massa az egész hely. Valaki hozzáér a vállamhoz, és a lüktetés abbamarad. Egy férfi az, a román lányokkal volt. Mond valamit, amiből csak szavakat fogok fel: táská, valaki fut, kint. Magam mellé pillantok a székre. Tudom, hogy odatettem. Nyugodj meg! Minden e köré a gondolat köré sűrűsödik össze, miközben szétnézek. Nincs meg. Kiszaladok az utcára. A hirtelen jött reggeli fény sérti a szememet. Megtorpanok. Talán ilyen lehet a halál előtti utolsó pillanat is. Lepereg előttem minden. Az irataim nélkül nem tudok visszamenni Budapestre, pedig holnap vizsgám van. Három hónap alatt elfogyott az a pénz, amit a nyári kereseteimből tettem félre, a táskámban levő ösztöndíj pedig az év hátralevő részére volt szánva. Az csak pénz, viszont ha nem tudok visszamenni Budapestre, akkor lehet, hogy vissza kell fizetnem mindent. Ha nem tudok vizsgázni, az egész félévemet újra kell kezdenem. Állok az ajtóban és várom, hogy omoljanak rám az épületek. Kapkodom a fejemet, hogy merre szaladjak tovább. Mert most tenni kell valamit. Mindegy, mit. Nem állhatok itt. Miért nem csinál senki semmit? Visszafordulok, félúton jön velem szembe Huni és az a másik, aki szól, hogy menjünk utána. Miért mosolyog a másik fiú? Hova a fenébe megyünk, mondja már el nekem valaki! Huni beszél. Nyugodjak meg. Mi az, hogy nyugodjak meg? A tolvajt leütötték, vagy valami ilyesmi, állítólag megvan a táskám. Állítólag. Hol van? Egy fiatal férfi fekszik az utca közepén, hiányzik a fél cipője. Ez kimozdít a kétségbeesésből egy pillanatra, amíg rá nem jövök, hogy nem látom a táskámat. Azt mondták, megvan! Körbefordulok, ott van pár méternyire. Nyitva. Mi az, hogy ne nyúljak hozzá? Hív-

ták a rendőrséget. Miért hívták a rendőrséget, ha megvan mindenem? Bele akarok rúgni abba a földön fekvő emberbe, fogni a táskámat és hazamenni. Tudom, hová kell rúgni, hogy eléggé fájjon, de ne okozzak maradandó sérülést. Huni nem engedi. A jelenléte megfékezi bennem az ösztönlényt, fölülírja a nevelés által belém íródott reflexeket. Nem borulok ki, nem kezdek üvöltözni, nem rúgok bele a földön fekvő férfiba, nem fogom a cuccom és szarom le az egészet, hanem leülök mellé a padra, és nézem a táskámat, mintha elszaladhatna. A román lány ismét itt van, beszél. Kedves, de hálás lennék, ha elmenne innen. Este indulok vissza Budapestre. Meg kell várni a rendőröket. Nem akarok feljelentést tenni, nem akarok kihallgatást, nem akarom, hogy egész nap benn tartsanak az őrsön a semmiért. Az anyámnak képzelem magam. Ő is ennyi idős volt, amikor elkezdődött. Anyám ül itt, ahogy évekkkel ezelőtt ült a kocsmá udvarán a férfi mellett, aki belefulladt a saját hányásába. A fiú mellett, akit félholtra vertek, a fiú mellett, akit megkéseltek. Anyám, aki várja, hogy megérkezzen a rendőrség. Anyám, aki arra tanított, hogy ne beszéljek ezekről, aki napokat töltött az őrsön, hogy elmondja: nem látott semmit, nem hallott semmit, és nem tud semmit. Én sem mondhatok erről semmit majd neki. Nem tudhatja meg, hogy újraélem a történeteket. Nem tudhatja, hogy hiába zárt be a kocsmá, hiába zárt be a diszkó, a világban nem változott semmi. Nem tudott megóvni attól, hogy lássak. Tudom, hogy értelmetlen ez az egész várakozás, ha megvan minden. Nem akarok bemenni a rendőrségre. Nem is tudok románul, mégis mit mondhatnék? Huni tart vissza, meg az emberek, akik jól akartak. Megjötték a rendőrök, már késő elmenni. Szeretném azt hinni, hogy jó, amit most teszek. A földön fekvő férfit megbilincselik és elviszik. Végre megnézhetem, hogy tényleg megvan-e mindenem. Mi gyalog indulunk a rendőrségre. Még meggondolhatnám magam. Még hazamehetnék, és nem kellene ezt az egészet végigcsinálnom. Követem a többieket, a három fiút, akiknek köszönhetem, hogy megvan a táskám. Sokkal inkább a hála miatt megyek velük, mintsem kötelességtudatból. Túl lassan lépkedünk a megkopott szürke betonon. Minden egyes lépésnél meg kell erőltetnem magam, hogy el ne szaladjak a másik irányba. Nem fogom fel, hogy mi történik körülöttem. A menekülési ösztönöm legyőzése minden figyelmemet leköti. Itt vagyunk. Várakoznunk kell. Még mindig arra gondolok, hogy simán kisétálhatnék innen, csak a nevét szeretném megtudni annak az embernek, aki ellopta a táskám. Nem tudom visszatartani a gondolataimat, kicsúszik a számon. Huni értetlenül néz rám, próbál megnyugtatni. Pedig nem kell féltenie, én nem vagyok veszélyben. Megfogja a

kezem, mintha olvasna a gondolataimban. Csak vergődöm. Egész életemben azt akartam elkerülni, hogy olyan legyek, mint anyám, mint a családom nagy része. A lehető legmesszebb próbáltam tartani magam a rendőrségtől. Indokolatlanul is szorongás fogott el mindig, ha bárhol megpillantottam egy egyenruhást. A többiek nevetgélnek, hogy milyen jó kis sztori. Az biztos, hogy egyikünk sem fogja elfelejteni. Huni is emlékezni fog rám, ez a tény enyhít a hely keltette szorongásomon. Ez az egész eseménysorozat annyira irracionális, hogy egy pillanat erejéig hiszek a sorsomat szövögető Nornákban. Elkalandozó gondolataimat a közeledő rendőr látványa pillanatok alatt megsemmisíti. Végre foglalkoznak velünk. Kikapcsolatják a telefonjainkat, és le kell adnunk őket. Először közösen hallgatnak ki. A rendőr próbál tekintélyt parancsolóan viselkedni, miközben körülöttem nevetgélnek. Senki nem veszi komolyan ezt az egészet. Én is próbálom elengedni magam, de nem értem, mi történik most. Huni próbál nyugtatgatni. Rájövök, hogy nem titkolom túl jól az érzelmeimet ebben a helyzetben. Kérem, hogy mondja azt, délben indul a vonatom Budapestre, mert tudom, hogy órákig el szokták húzni az ilyen ügyeket. Külön szobába vezetnek felvenni a vallomásumat. Huni jöhet velem, hogy fordítson. Kivezetnek a sárgás fényben úszó folyosóra. Ott ül a tolvaj. Részeg. Közvetlenül mellette megyek el. Talán észre sem vennék, ha belerúgnék. Minden izmomat megfeszítem, amikor elhaladok mellette. Egy kisebb, babakék falú terembe megyünk. A rendőr beszélni kezd. Feljelentés esetén vissza kell majd járni a tárgyalásokra. Ha mégsem teszem, megbüntetnek. Mond még valamit. Azt már nem értem. Nem írok alá semmit! A rendőr néz. Megkérem Hunit, hogy mondja el ezt románul. Aztán a rendőr elmagyarázza, amit az előbb nem értettem. Nem muszáj feljelentést tennem, csak felveszik a vallomást, és írunk egy megbocsátó nyilatkozatot. Legalábbis valami ilyesmi az, amiről beszél, de ezt a szakkifejezést Huni sem igazán érti. Beleegyezem. A vallomástételnél szinte meg sem szólalok, a rendőr elmondja helyettem az egészet. Huni fordít nekem. Magamat is meglepem ezzel, de nélküle is mindent értek. A rendőr közben sztorizgat különböző esetekről, nyilvánvalóan élvezve a helyzetet. Az elkövetőről is beszél. P. A. C-nek nem ez az első esete, hanem már negyedszer kapták el. Az ötödik alkalommal automatikusan eljárás indul ellene. Nem kell aggódnunk, egy-két héten belül úgylis itt fog kikötni ismét, hiszen az utcán él, nincs más választása. Előbb-utóbb éhes lesz és szomjas, munkája nincs, tehát lopni fog. Mintha örülnünk kéne annak, hogy ez az ember elkerülhetetlenül a börtönbe fog kerülni. Inkább szégyent érzek, amiért ennyi pénzzel járkáltam, és nem gondoltam

bele a valódi értékébe. Már majdnem a végére érünk, amikor elkéri a telefonszámomat. Nekem nincs! Nem akarom megadni. Az ember először nevet a szüleim, amiért azt hiszik, még mindig egy letűnt korszak maradványai közt élünk. Nem akarom, hogy bekerüljön a számom a rendszerbe. Nem mintha volna félnivalóm. Most ez az egyetlen pont, ahol még megtagadhatom az együttműködést. Tudom, hogy butaság, hogy nincs semmi értelme, mégis tiltakozom. Nem akarom, hogy közöm legyen ehhez az egészhez. A rendőr beírja Huni számát az enyém helyett. Az orrom alá tol három papírt, hogy írjam alá. Nem írok alá semmit, amíg el nem olvasom, hogy mi az! A szakszavakat Huni is nehezen érti. A rendőr otthagyt minket, hadd tanulmányozzuk a számára unalmas sablonszöveget. Huni megjegyzi, hogy azért egész kedvesek voltak velünk. Talán a fáradtság miatt vagyok most érzékenyebb az ilyen kijelentésekre, de feldühít ez a gondolat. Persze hogy kedvesek voltak velünk, hiszen nem minket vádoltak. A rendőr visszajön, aláírom a papírokat, ő mosolyogva feláll és kikísér. Bevisznek még egy babakék szobába, ahol a tolvajjal folyik a tárgyalás. Az egész annyira megalázó. Ráparancsolnak, hogy kérjen bocsánatot. A rendőr a karjánál fogva felrándítja a székből, tartania kell, nehogy visszazuhanjon. Kinyög két szót, aztán visszaejti a fejét a mellkasára, a rendőr pedig visszanyomja a székbe. Most már nem akarom megrugdosni. Visszkapjuk a telefonjainkat, és amikor kimegyünk az ajtón, végre levedlem anyámat.

———— Demény Péter

VILLAMOS

Hűvös anyának gyermek
sem érti a szavát.

Gurulnak a villamosok,
bűntudat kattog velük,
küldök egy esemest, hátha
beszámítják valahol.

Gyermek voltam,
szeretetre vágytam,
gyermek vagyok, nem
bocsátok meg soha.

DOBOGÓKŐ

Tele van a szívem halottal.

Például a szüleimmel,
akik élnek.

Nem tudtam megmenteni őket,
csordultig van a szívem velük.

Úgy tudom, én is élek,
tele a szívem velem is.

Jéghidegtál a feltámadás,
belesajdul a fogam.

DIVINE LAMENT

Két perce nem vagyunk egy hullámhosszon.
Három perce nem szólsz hozzám,
nők után koslatsz, őket szolgálod,
nem a Nyílegyenes Ösvényt.
Csigalassúsággal vágod a képembe
az utolsó szó jogán, hogy: Mozambik.
Hát jó.
Ha majd megint csalódunk a szerelemben,
ami nincs, majd elmegyünk oda, ami van,
a la carte hungaricum, búvalbaszás-outsourcing, azonosság-
datkeresés. Kámaszútratrip nő nélkül,
elég leszél te nekünk, és fél Afrikának, te kedves,
Bercsényi utcai Shiva. Shaktinak ott a perzselő csend
és a honvágy, hol értik még a hexamétert, de az meg micsoda.
Beszélj hozzám, Mester, figyelj rám, fordulj felém, taníts, de
hagyd otthon a légycsapót.
Beszélj hozzánk, figyelj ránk, fordulj felénk, legyél jelen, ne csak
itt, ordítsd magad rekedtre, hörögj, sivíts, sipíts, sivalkodj, kö-
nyörögj, csapongj, csapkodj, szegj meg
minden törvényt, azért az egyért.
Aztán hallgass.
Sebzettek vagyunk mind,
fázunk,
rettegünk,
s látom, te sem vagy jól.
Eddig minden Shiva behalt ebbe,
Schrödinger sem jött ki jól a kandúros kalandból,
a nőket és Chagallt meg fedje jótékony homály.
Ami nekik gyötrelem, az bennem üresség, benned rossz csend, s
ez az egész maga a homeopátosz.
De meghalni úgyis egyedül kell.
Újrakezdeni is.
Degusztálni.

VOSLOBENI ELÉGIA

Franz Hodjaknak nemcsak

A megvilágosodás előtt még minden
erőlködik és tözymörög.
Leginkább a szó.
Bújna bele a metaforába, ami.
Pedig előtte is volt élet, volt nyelv – és volt válság.
Amikor az árják, irishmanok, szkíták, székelyek, szakák, szikhek
elindultak Indiába, ahol a kaszt rendszer.
Pedig az élet szerves és átjárható.
Ha a szeretőmnek születesz, nem biztos, hogy úgy is halsz meg,
ha erdődi súdra vagy, még lehetsz brahman, római pápa, ha
ksatrijának, reneszánsz költő, ki kifosztja és jól megmatatja a
polgárásszonyokat az út mentén, miközben a török fenekedik,
– és ugyanarra nyomul.
Mondom, metafora minden, vagy majdnem az.
Csak van, amikor a titok, és a lélek is meztelen.

Nagybaromlakon fülledt meleg volt, és valami
időntúli magány, mint egy Hodjak-versben.
Szászul Wurmloch, féreglyuk, farkaslyuk, verem.
És amíg mi az erődtemplom padlásán kórinccáltunk,
az egyetlen élő öreg szász belakatolta a kaput,
és mi bentragadtunk az időben, Zeit, Geist, Stille.
Jó csend.

Olyan sándoros.

Az egész délutánt a gyilokjáróban töltöttük, és lestük a perzselő,
kihalt utcákat, hátha támad még a napon kívül is valaki. Bár egy
helyi migráns unokája, hisz Egerben is maradt még vagy 300 török
a hódoltság után, aki inkább lett szépasszony völgye, mint
fekete leves.

Nem siettünk,
a mákvirág türelemre intett,
és a lingám-masszázs, hatha.

Lábunk alatt döglött galamb, törött ablaküveg, cipőfűző, csillár-
zsinór, poros katonakoffer, és egy tetűként vánszorgó idő, mi

túlcsordul, mint mindig.
Pedig tötymöröghetne is akár,
amíg mi rohanunk.

Lélekben vicinális.

ÉVA

Sokszor hallgattam vissza ezt a félórás anyagot. Rosszul éreztem magam, mert hazudtam neki. Ha elmondtam volna az igazat, talán nem tárulkozik fel ennyire – semmi közöm az önkormányzathoz, írni akartam az itteni-ekről, és először őt választottam. Haragudtam magamra, mert kikapcsoltam a diktafont, sokkal átfogóbban, mélyebben és pontosabban is meg lehetett volna írni ezt a beszélgetést. De minél többször hallgattam vissza a felvételt, és minél többször gondoltam át az elhangzottakat, annál világosabbá vált számomra, hogyha ezt lejegyzem, akkor egy elesett, törékeny nő bizalmával élek vissza.

Az Acélgári út elején, a sorompónál álltam, figyeltem a járókelőket. Három nagy szatyorral battyogott erre a város felől. Látszott a tartásán, hogy nehezen bírja a csomagokat, kissé görnyedt hátú, ráncos, de szép arcú, vékony nő volt. Egy kis gondolkodás után odamentem hozzá, bemutatkoztam, az önkormányzattól vagyok, mondtam, egy rehabilitációs program keretében fel fogjuk újítani a területet, közvélemény-kutatást végzek, hogy megtudjam, mire van szüksége az itt lakóknak. Letette a szatyrokat, végignézett rajtam, és megakadt a szeme a nyakamról lógó fényképezőgépen. Gondolkozott, hogy ez vajon elég bizonyítéka-e annak, hogy hivatali személy vagyok. Elé jön a fia, Lóri, mondtá, majd ő segít, de addig szívesen válaszol egy-két kérdésre. Általánosságokról beszélgettünk, mióta lakik itt, hány gyermeke van, családi helyzet, munkahely, ilyesmik. Negyed-órája álltunk már az utcán, de Lóri nem jött. Megfogtam a szatyrokat, ha nincs ellenére, akkor elviszem, nem akarom feltartani, de nagyon érdekes dolgokat mond, szívesen beszélgetnék vele hosszabban is, mert interjúkat is kell készítenem, és fontos lehet a véleménye.

A lakásáig kísértem, szabadkozott, hogy rendtlenség van, majd később folytatjuk. Nem ő, hanem Lóri hívott be, közvélemény-kutató, visszhangozta az anyja szavait, amikor Éva kinyitotta az ajtót, akkor jöjjön, megmondom én, mit kell itt csinálni. Bement a szobájába, hogy mindjárt hoz valamit, de nem derült ki, mit akar mutatni, elfelejtett visszajönni. A szemben lévő szobában hangosan szólt a zene, alig hallottuk egymást Évával. A

lánya, Kinga pár perc múlva kezébe nyomta az asszony kétéves unokáját, Csillát, hogy vigyázzon rá, neki mennie kell. Így ment ez mindig. Ha Kingának nem volt dolga, akkor otthon feküdt, bömböltette a tévét, a kislánya azt csinált, amit akart, fiatal anyukája még arra sem vette a fáradságot, hogy esténként megfürdesse. A fiú, Lóri egy fokkal kedvesebb volt, de ha ivott, durva viccekkel ugratta Évát, és mikor az asszony kifakadt, hogy hagyják már őt békén, miért kell folyamatosan baszogatni, akkor Lóri az asztalra csapott, majd ordibálva a szobájába ment, meg volt sértődve, mert az ő humorát senki sem értékeli. Természetesen mindezt akkor még nem tudtam, másnap mesélte el. Értetlenül álltam a hangzavarban, bámultam a földön heverő cipőket, papucsokat, gyerekjátékokat, a fekete foltokat a falon, talán a kisgyerek fogdoshatta össze a hűtő ajtaját is. Éva nagyon szégyellte magát, idegességében pakolni kezdett. Megállapodtunk, hogy másnap, nyugodtabb körülmények között találkozunk egy cukrászdában, a belvárosi Tavasziban. Természetesen fizetek az interjúért, mondtam, mire ő lesütötte a szemét.

Pontosan érkezett, tizenhét órakor. Zavart volt, leejtette a táskáját, és mikor leült, belerúgott az asztalba. Megkérdeztem, hogy milyen sütit szeretne, azt mondta, csak a tegnapi miatt jött, bocsánatot akart kérni a gyerekek nevében, nem ilyenek ők, nagyon rendes emberek, csak pont rosszkor érkeztem. Némi unszolás után franciakrémest vettem neki, meg ásványvizet, én kávét ittam. Elővettem a diktafont, rögzíteném a beszélgetést, ha nem bánja, ez a felvétel hivatalos anyag lesz, nem kerül ki sehová.

Kezdetben ugyanazokat mondta el, mint előző nap, hogy tizenkét éve laknak itt, elvált, a Sirilla Bútorgyárban dolgozik, három gyermeke van. Arra kértem, hogy beszéljen a legidősebb fiáról, aki Debrecenben élt. Éva nagyon becsülte őt, hiszen önerőből szerezte meg a diplomát, mert abból a kis pénzből, ami a családnak havonta befolyt, nem tudtak neki segíteni. Úgy tűnt, hogy a nagyfia az egyetlen jó dolog Éva életében, ha róla beszélt, mosolygott. Igazi anya–fia kapcsolat volt az övék, nagyon szereti, sokszor mondta neki, de csak telefonba. Attila már nem járt haza, összeveszett a testvéreivel, akik vele is úgy viselkedtek, mint Évával, le akarták húzni, azt hitték, hogyha egyetemre járt, és még ennie is volt mit, nyert a lottón. A fiú akkor a mesterszakot végezte, kitört innen, kétszeresen küzdött a megélhetésért, egyrészt a mindennapi gondokat kellett legyőznie, másrészt a származás tényével is kezdenie kellett valamit, hiszen lehetett közöttük bármilyen jó a kapcsolat, Attilát mégiscsak a szegénységbe húzta vissza az anyai szeretet.

Egyedül a lélegzetvételén hallatszott, hogy sírt. Miután leállítottam a diktafont, kifakadt, hogy a volt férje a hibás, ő az oka mindennek. Amit Éva tiltott, azt a férje engedte, ezért a gyerekek nem tisztelték már az anyjukat, a szavára sem adtak, ő mindig csak a száját járatta. Hat évvel ezelőtt váltak el, huszonkét esztendőnyi házasság után. A férfi nagyon öntörvényű volt, megrögzött költekező, egymás után halmozta a kölcsönöket, hozzányúlt a gyerekek tanulmányaira félretett összeghez, házimozit vett a pénzből, motort, csupa olyan dolgot, amire nem volt szükségük. Tibor, így hívták a férfit, nem ivott, és egyáltalán nem volt agresszív ember. Errefelé sok az alkoholbeteg, verik a feleségüket és a gyerekeket, naplopók, de Tibor rengeteget dolgozott, mindig élelmes volt, megfogta a munka végét, bár csinált olyan dolgokat is, amiket Éva nagyon nehezen tudott lenyelni. Például egyszer ellopta a kollégája fizetését. Egy boltban voltak, a férfi valamit kivett a zsebéből, és kirántotta a befőttesgumival összekötött bankjegyeket. Tibor gyorsan rálépett, közben zavartalanul beszélgetett a neki háttal álló kollégájával. A férfi átment egy másik árusorba, akkor Tibor lehajolt, és eltette az összeget. A másik ilyen dolog a gyerekek eltékozolt pénze volt, mostanra már milliós nagyságrendű megtakarításuk lehetne.

Már zaklatottan, indulatosan beszélt, itt azonban elcsuklott a hangja, milyen anya az, aki be tudja vallani magának, hogy semmirekellők a gyerekei, kérdezte halkán. Attila kivételével csak a nyolc általánost végezték el, a szakközépből kimaradtak, háromjegyű számokat nem bírtak összeadni, Lóri folyton váltogatta a munkahelyeit, itt ez nem tetszett neki, ott meg az, állandóan kevesellte a pénzt, igaza volt, de nyolc általánossal sohasem fog többet keresni, ráadásul ivott, egyre sűrűbben. Kinga nem akart dolgozni, mert jó pénzt becsületes munkával nem lehet kapni, legalábbis ezt hangoztatta a lány. Mit gondolk, milyen élet ez, kérdezte. Éva nyolcvanötezer forintot keresett, ehhez jött a Csillára kapott családi, és Lóri alkalmi munkából származó, nevetségesen kicsi bevételei, ez így együtt nem volt százötvenezer forint, gondoskodni a pelenkáról, sakkozni a számlákkal, szelektálni, kajára negyvenezer, ha maradt, az tízezret jelentett egy hétre, néha a gyerekei is loptak tőle, még arra sem vették a fáradságot, hogy visszategyék a pénztárcát a táskájába, otthagyták kifosztva az asztal közepén. Attila néha segít, utal egy húszast, de most lakásra spórol, hogy ne kelljen egész életében albérletben rohadnia. És Tibor nem törődik a gyerekeivel, a rokonok, kérdeztem, nem, válaszolta, Tibor azt mondta, hogy nem fogja melegíteni Éva piccsáját, Lóri és Kinga azt hitték, hogy ha az anyjuk nem volna, akkor az apjuk segítene nekik, egyedül Attila látta az igazságot, ő már régóta nem

beszél az apjával, a nevét is megváltoztatta. A rokonok meg hátat fordítottak a családnak, a válás után kijelentették, hogy Éváék nem tartoznak hozzánk. A gyerekkoráról érdeklődtem, hol nőtt fel, milyen körülmények között, de már nem akart válaszolni. Pár dolgot még mondott, a pénzről, közeli és távoli rokonokról, aztán kijelentette, hogy ő tényleg csak azért jött, mert szégyellte magát a történetek miatt, már így is túllőtt a célon, bocsánatot akart kérni, ehelyett kibeszélte a gyerekeit. És már vette is a táskáját, felállt, megköszönte a süteményt, kiviharzott az ajtón.

Az élete olyan volt, mint egy hatalmas, iszapos gödör, az alján lévők próbáltak kimászni belőle, de kétségbeesésük miatt nem figyeltek egymásra, húzták, lökték, taszították a mellettük lévőket, sokszor már csak daczból, mert a felelőtlen ütések miatt sértve érezték magukat. Éva valahol a gödör közepén állt, derékig süllyedve az iszapban, onnan figyelte a gyermekeit, nyugtatta, irányította őket, remélte, hogy nemcsak Attilára, hanem Lórirra, Kingára meg Csillára is felnézhet majd egyszer, és integethet nekik. Ahányszor csak találkoztam vele, ez a kép jutott az eszembe. Amikor hagyta, segítettem vinni a csomagjait, érdeklődtem a gyerekek felől, ő néha megkérdezte, hogy mikor kezdjük el felújítani az utcát. Egy idő után nem kért a segítségemből, bezárkózott előttem. Lehet, hogy ő tényleg a felújítást várta, és a tétlenül eltelt hónapok, évek után azt hitte, nem fontos a története. Néztem imbolygó, görnyedt hátát, szurkoltam neki, hogy ha Lóri nem is jön elé, ő hazaérjen, mielőtt leszakadnak a szatyrok fülei.

ÉJFÉL UTÁNI RIPORT A KÉK ACÉLBAN

Aznap este szinte csak fiatalok voltak a kocsmában. Két öreg üldögélt ugyan a pultnál, de még az arcukat sem lehetett látni, úgy bámultak a poharaikba, mint az az ember, aki egy kút vizében pillantotta meg önmagát először, és nem tudván mit kezdeni a látvánnyal, kifejezéstelenül figyelte az ismeretlen arcot a mélyben. Rajtuk kívül Barna ült még a helyiségben, menni készült, többször próbált már felállni, de még nem gyűjtött elég erőt az elhatározáshoz. Két-háromfős társaságok beszélgettek, kamasz fiúk és lányok vegyesen, feleseztek, olyan harsányak voltak, hogy meg voltam győződve, éjfél előtt senki sem fog hazamenni. Nagyon meglepődtem, amikor tizenegy óra körül elkezdtek szálingózni az emberek. Éjfélre csak Paliék maradtak a Kék Acélban, a többiek talán csak alapozni jöttek, Ágyas Jani

nagyon olcsón mérte a szeszt, könnyebb volt berúgni nála, mint bárhol a városban.

Rajtuk kívül is voltak társaságok az utcában, de Paliék különösen összeszeszokott bandának tűntek. Sokat gondolkodtam azon, hogy vajon mitől másabbak ők, mint a többi Acélgyári úti kamasz. Aztán rájöttem, hogy valószínűleg csak én látom őket különlegesnek. A későbbiekben másokkal is készítettem riportokat, tudtam, hogy mindenkinek megvan a saját keresztje, de azon túl, hogy ki hogyan élte meg a sorsát, sok hasonlóságot fedeztem fel az élettörténetek között. Azt hiszem, azért is kötődtem ennyire Paliékhoz, mert az életük tipikus acélgyári krónika volt. Úgy éreztem, hogy rajtuk keresztül az egész környékhez közelebb jutok.

Tamásról azt beszéltek, csodagyerek, olyan, mint az esőember, ha leesik egy skatulya, megmondja, mennyi gyufa van benne. Egyesek úgy vélték, hogy oda sem kell néznie, a gyufaszálak ütődéseit számolja, nagyon érzékeny fülei vannak, abszolút hallás, nagy zenész lesz belőle. Az utca lakói persze sosem gondolkodtak el azon, hogy hangszer nélkül hogyan válhatna Tamás világhíres muzsikussá, nagyon szerették a fiút, segélyosztáskor több körre is meghívták. Szülei átlagos emberek voltak, az apjának a híradó meg pár fröccs kellett a nyugalomhoz, az anyja kiállt az utcára, pöfölt, és minden ismerősének elmondta, hogy a férjére nem lehet rosszat mondani, bár dolgozni nem szeret, de nem is veri őt. Csendes, elvásott életük volt, belefásultak a pénztelenségbe, és mivel változtatni nem tudtak a helyzetükön, arra ügyeltek, hogy hátralévő napjaik békességben teljenek el. Ritkán szóltak egymáshoz, így elkerülték a veszekedéseket. Tamással sem vitakoztak szívesen, csinálja a dolgait, majd csak lesz belőle valami. A fiú láncdohányos volt, meg sem várta, hogy elégjen a szál, a felénél elnyomta, és újat vett elő. Nem tette egyből a szájába, kicsit még forgatta a kezében, morzsolgatta a végét, ezért hegyes, csúcsokban végződő cigarettái voltak. Művészien tudott cigizni, beszívta kétoldalt az arcbőrét, középső és mutatóujja közé csíptette a szúrósra formázott fehér gerincet, aztán finoman az üvegek közötti konzervdobozva pöccintette a szál végén megroggyant hamut. Nem emlékezett pontosan, hogy mióta szívja, olyan tíz éve, szokta mondani, de arra a kérdésre, hogy mennyi idős, sosem válaszolt. Mennyinek gondolsz, kérdezett vissza pajkosan, kinézett huszonháromnak is, mikor ezt mondtam, nevetett.

Tizenhét vagyok, senki sem hiszi el nekem, férfivá nem válik az ember, annak születni kell, mondta Pali, a legidősebb gyerek a bandából. Ő nem titkolta a korát, szeretett kérkedni velem, mert olyan erős szőrzet borította az

arcát, akár egy harmincévesnek. Nem volt hosszú szakálla meg nagy bajsz, csak sűrű és feltűnően sötét borostái voltak, folyton azzal dicsekedett, hogy ez mennyire tetszik a lányoknak, imádják, ha sebes a combjuk. Pali a farka méretére is büszke volt, ha sokat ivott, mutogatta is. Aki kételkedett a szavaiban, az hamar megbizonyosodhatott afelől, hogy igazat mond-e, ugyanis a fiú elég gyakran volt részeg. Korán kezdett inni, akárcsak Tamás meg a többiek, hamar rákapott a drogokra is, mikor megjelentek a herbál cuccok, olyan olcsón mérték a grammokat, hogy könnyebb volt hozzájutni egy-két pakethez, mint akkora mennyiségű alkoholhoz, ami taccsra vágja őket. Pali anyai nagynénjével élt, apja autóbalesetben halt meg, az anyja külföldön dolgozott egy éjszakai bárban táncosnőként, havonta küldött pénzt, írt pár sort is, jókívánságokat, hogy reméli, jól tanul a kisfia, és sikerült feltalálnia magát az életben. A fiú könnyűszerrel tudott volna herbált árulni az utcában, de voltak nála szemfülesebb lakók, akik már sokkal korábban felismerték a terjesztésben rejlő biztos anyagi forrásokat. Paliék egyszer csak azt vették észre, hogy már ők is Malvintól veszik az anyagot, aki az egyik kolónialakásban lakó, ártatlan külsejű öregasszony volt. Ha az ember ránézett göndör hajára, aranyszínű műanyag keretes szemüvegére, kötött pulóverére, eszébe sem jutott volna, hogy az asszony miket rejteget bokáig érő szoknyája alatt. Biztos álca, gondoltam magamban, mikor megtudtam, hogy Malvin mivel egészíti ki a nyugdíját. Szinte hihetetlen, hogy egy kora miatt meggyengült ember képes barátkozni az olyan kölykökkel, mint Paliék. Nem voltak buta gyerekek, de látszott rajtuk, hogy több éve megszokták nélkül hódoltak káros szenvedélyeiknek. Meg voltam győződve arról, hogy Pali előbb-utóbb úgy végzi majd, mint egy beszívott Raszkolnyikov, láttam magam előtt, ahogy lesújt a baltával Malvinra, átkutatja a lakást, majd az acélgyár betonkerítésének dőlve belekóstol a zsákmányába. Persze nemcsak ők szívtak, más kölykök is, meg középkorúak, idősek. Pali néha egyedül is elment az öregasszonyhoz, azon kevesek közé tartozott, akiket az aszott drogárus beengedett a lakásba, előfordult, hogy a fiú több órán keresztül bent volt, senki sem tudta, hogy ilyenkor mit csináltak.

Gibbon visszakérdezett, miért, te hány éves vagy. Válaszoltam neki, hogy huszonnégy, nahát, ütötte össze a tenyerét, akkor elnézést kér, hogy letegezett. A tizenöt éves fiúra görnyedt háta és hosszú kezei miatt ragadt ez a név, meg azért, mert a szeme körül sokkal sötétebb volt a bőr, mintha a kialvatlanságtól már a homloka is kékülni kezdett volna. Ezt a nem mindennapi jellegzetességet nagyapjától örökölhette, neki még sötétebb karkái voltak, bár az öreg már régóta nem dolgozott, csak üldögélt az utcán,

és mikor leizzadt a napon, akkor a sapkáját ledobta a földre. Éjszakára jókedve lett, mert szinte mindig csörgött pár száz forint a viseltes fejfedőben, pedig itt élt már harminc éve, mindenki tudhatta, hogy nem koldul. Gibbont a nagyszülei nevelték, édesanyja átvitte az anyósához a pár éves gyereket, hogy vigyázzon rá addig a néni, még ő elszalad a boltba, aztán nem jött vissza a fiáért. Egy darabig az apja családja nevelte a fiút, de a család bizonytalan anyagi helyzete miatt hamarosan a keresztapjánál kötött ki, ám ott is csak pár hónapig lehetett, mint egy focilabdát, passzolgatták Gibbont a rokonok, végül az anyja szüleihez került, az Acélgvári útra. Nem volt ellenére, hogy így hívták, örült, hogy a köznapi Tamás meg Pali helyett valami kirívó neve van, büszkén viselte, nem úgy, mint hosszú, szinte térdéig érő kezeit. Nagy, lapát tenyere volt, ami verekedéseknél igencsak jól jött, de komikussá tette a járását, mintha két tányért lóbált volna a térdje mellett. Senki sem ugratta, tudták, hogy nem szereti a vicceket. Tizenöt, de többnek néznék ki ebben az ingben, mondta, és az ingemre mutatott. Többször próbálta meg elkérni tőlem, még fizetni is akart érte, az sem érdekelt, hogy az ing ránézésre sem volt rá jó. A könyökéig ért volna az ujjja vagy egy kicsit tovább, de Gibbon többször is mondta, hogy ilyenben úriembernek érezné magát. Ő volt az egyetlen a Kék Acélba járó fiatalok közül, aki karórát hordott, és még éjszaka sem vette le a napszemüveget, folyton illatozott a nyaka, az átvitt esték folyamán többször is kiment a mosdóba bekölnizni magát. Nem spórolt a dezodorral, szaglott, mint a bejárat előtt a csikkekkal teletűzdelt muskátlis ládák. Azt mondják, egyszer, mikor rendelt, még Ágyas Jani is összehúzta az orrát, pedig ő olyan stabil arcvonásokkal bírt, akár egy acélszfinx. Gibbon éppen a vécéből jött, ahol magára engedte a maradék Axot, éjfél felé járt az idő, sokadik vodkakörön volt már túl, ezért imbolyogva járt. Odatámolygott a pulthoz, rávágott pár pénzérmét, kért egy Arany Fácánt. Az egyik kezével támaszkodott, a másikkal meg az övét próbálta becsatolni (vadonatúj bőrvö volt, egy doboz cigiért szerezte az egyik segélyestől, aki aznap reggel az öv mellett nagy mennyiségű vodkával is megajándékozta magát, és miután elfogyott a pénze, bármit megadott volna egy szál cigarettáért), ezért nem láthatta, ahogy Ágyas mély lélegzetet vesz, és kiemel egy üveget a hűtőből. Aztán közelebb lépett az övével babráló Gibbonhoz, a kezébe adta a Fácánt, hogy a gyereknek még az üvegért se kelljen nyúlnia, és egyből visszaindulhasson Paliékhoz.

Krissz egyáltalán nem bírta az italt, de tartotta a lépést. Az ötödik feles után csukódtak a szempillái, le-lehanyatlott a feje, és mikor az álla a mellkasához ért, hirtelen felébredt. Már a második feles után megváltozott

a viselkedése, hangosan beszélt, és mindenben röhögött. A harmadik stampedi is nehezen ment le a torkán, de a negyedik adta meg a kegyelemdőfést, sírni kezdett, szidta az anyját. Az anyja olyan dagadt volt, mint Piros, csak nem volt alkoholista, meg nem volt olyan zsíros a haja, de minden másban hasonlított hozzá, legfőképpen a megzabolázhatatlan nemi vágyak terén. Krissz anyja, Franciska volt az utcában a kúróavató, vagyis hozzá jártak a szűz kamaszok, mert olcsón dolgozott, és aki kielégítette, attól nem kért pénzt a szolgálataiért. Sötétedés után jöttek, volt, hogy egészen hosszú sor alakult ki az ajtó előtt, fiatalok, középkorúak vegyesen, visszatérő vendégei is voltak, nekik lehetséges volt a hitel is, nem kellett egyből fizetni, ráért segélyosztáskor, így Franciska is jól járt, hiszen az ittasan érkező férfiaknak nem volt elég egy menet, csörgött még pénz a zsebükben. Szinte mindenkivel volt már az utcából. Reggelente, amikor kiporolta a földszintes kolónialakás ablakában a lepedőt, elpirultak a pelyhedző álló járóke-lők, szemérmesen néztek fel a húsos ajkú asszonyra, aki egy éjszaka fiúból férfivá varázsolta őket. Az idősebbek diszkréten kezelték a helyzetet, tartózkodva, mint valami távoli ismerősnek, úgy intettek neki. Krissz-szel el-lentétben Franciska minden bizonnyal ismerte a fiú apját, csak nem volt biz-tos abban, hogy ki lehet az, kis túlzással bármelyik férfire rámutathatott volna az utcából. Kezdetben türelemmel válaszolt az apukájáról érdeklődő Krissz kérdéseire, volt egy időszak, amikor pénzt adott neki, hogy mind-egy az, fiam, itt van ötezer forint, csak menj valahova, anyának most dol-goznia kell, de a fiú nem hagyta annyiban a dolgot. Végül Franciska kikelt magából, hogy mit bánom én, ki az apád, farka volt annak is, mint neked, takarodj. Esténként a konyhába küldte ki a fiút, de Krissz nem bírt alud-ni az ágy nyikorgásától meg a nyögésektől, ezért általában máshol töltötte az éjszakát. Az ötödik feles nagyon nehezen ment be neki, látszott rajta, hogy hamarosan okádni fog, aztán meg nincs az az isten, aki felébreszti, mondta Tamás, aki folyton baszogatta Krisszt, mert tizenhárom életével ő volt a legfiatalabb a társaságban.

Gyere, vigyük ki levegőzni, szólt Tamás, a fiú hóna alá nyúltunk, és el-indultunk vele a terasz felé. Kint Tamás megkért, hogy tartsam már egy ki-csit, mert ő sodorna magának egy szálát, csak bent hagyta a dohányzacskó-ját, a muskátlis ládából kellett kibányásznia a csikkeket, azokból morzsolta ki a megszenesedett dohányt. Már ő is elég részeg volt, megszedült, elejtet-te a zsebéből előhalászott skatulyát. Rám nézett, és azt mondta, tizenhat.

HERBÁL

Szakadt alakok állnak az útszéli szemeteseknél, kis szatyrot vesznek elő, abba rámolják a dekkeket. A buszmegállók körül hosszabb szálak is találhatóak, azokat már ott elszívják, a kisebb csikkekből majd később, egy szélvédett helyen sodorják ki a dohányt. Az utcában sokszor látom ezt, legtöbbször hónap végén, amikor kenyérhéj helyett a körmüket rágják az emberek, és már annyira feszültek, hogy ha egy barna szofi és egy kiló csirkemell közül kellene választaniuk, akkor gondolkodás nélkül az előbbiért nyúlnának. Ilyenkor elkezdik gyűjtögetni a járdába taposott cigarettákat. Ezt napjában többször is megteszik, miután rágyújtottak, ők is elhajtják a szűrőig szívott cigit, így sokszor előfordul, hogy például a szomszéd abból csavarja ki a maradékot, ha van, amit a mellette lakó dobott el, de az is meg-esik, hogy valaki ugyanabból a csutkából próbálja meg kinyerni a benne maradt dohányt, amelyiket fél órával ezelőtt ő pöckölt a járdára. Ám a környéken nem az összeköpködött és -hugyozott járda teszi rizikóssá a csikkezést. Sokkal nagyobb veszélyt jelent a herbál, aminek grammját ötszáz forintért méri Malvin néni, az utca legkeresettebb dílere.

A vásárlók maguk tekerik be az anyagot, és csak fényes nappal bújnak el. Estefelé, mikor már úgysem jár ide olyan, a nyílt színen szívják, és ahogyan más a bolti cigi csikkjét, úgy dobják el a herbálfűt. Így bármikor meg-eshet, hogy a csikkezők közül valaki anélkül szív biót, hogy tudná, mitől érzi furcsán magát. Persze az emberek akkor sem tudják, ha szándékos droghasználók, lehetetlen megmondani, hogy mi kerül a pakettbe. A legtöbb díler interneten rendeli az alapanyagot, egy acetonban oldódó fehér port, amelyet feloldás után dohányra vagy levélmorzsalékra spriccel.

A használók szórakozni szeretnének, jól érezni magukat, lazításra, kikapcsolódásra vágnak, vagy csak egyszerűen ki akarják sütni az agyukat. Nincs pénzüik italra vagy más drogra, a herbál pedig pár száz forint, annyit még az árokból is össze lehet szedni. A biofű könnyebben beszerezhető, mint a marihuána, és sokkal olcsóbb, mint az alkohol, mindenki jól jár az adásvétellel, aki árulja, az normálisan felruházódik, befizeti a számlákat, aki pedig veszi, az örül, mert ennyi pénzből úgysem lehetett volna berúgni. Nem egy családról tudok, ahol a gyerekek mellett a szülők is fogyasztók. A tizenévesek persze nem gondolnak bele abba, hogy valójában mit is csinálnak. Ha valaki a szemükre veti, hogy kit vertek össze az éjszaka, akkor nevetnek, és ráfogják a bogyókra meg az italra, amikhez valahogyan hoz-

zájuttak a jól sikerült este folyamán. Ha a szülők nem is, valaki az utcából úgyis ráveszi a kezdőket, hogy próbálják ki, nem káros, ez bio, kurva jó.

*

Z. Ferenc nem emlékszik, mikor volt utoljára tiszta. Ő véletlenül próbálta ki a herbált, négyen cigiztek a vegyesbolt mögött, Feri később érkezett, megkínálták pár slukkal. Megszédült, de nagyon jól érezte magát, ha behunyta a szemét, manókat látott, akik vésővel birizgálták a nyelvcsövét. Mikor elmondták neki, hogy mit szívott, megijedt, de aztán megnyugtatták, hogy a cucc teljesen rendben van. Akkor nyugodott meg igazán, amikor kiderült, hogy milyen olcsó, hiszen ez olyan jó érzés, hogy mindenkinek meg kellene tapasztalnia.

B. István tizenhat éves, kereskedelmi szakközépiskolába jár, kilencedikes. Azt mondja, a biótól sokkal jobb lesz minden, a zene, az ízek, még a nők is, ő akkor érzi jól magát, ha beáll, csak menni az éjszakában, úzni az ipart. Pisti nem érti, hogy miért baj az, ha az emberek jól érzik magukat, ki kell engedni a szelepet mindenkinek. Kérdésemre, hogy milyen szelepet kell kiengednie egy tizenhat éves tanulónak, nem válaszolt egyértelműen, a pénz és az élet számít, mondta, nincs meg egyik a másik nélkül, ezeket kell hajtani. A fiú kétszer volt kórházban herbál miatt, az első alkalommal elájult, a másodiknál meg verte a falat, a barátai hívták a mentőket, ő nekítámadt az ápolóknak, szólni kellett a rendőrségnek is. Az iskolaigazgató már többször felszólította a szüleit, hogy csináljanak valamit a gyerekekkel, mert nemcsak az osztálytársaival, a tanáraival is kötözködik, de Pisti apja büszke a gyermekére, hiszen kiállt magáért, ilyen egy igazi férfi.

M. Kitti a bűntudat miatt biozik. Ha iszik vagy ha beszív, nem tudja kontrollálni magát. A reggel első pillanatai olyanok, mint egy atyai pofon, ég a feje a szégyentől, ahogy kinyitja a szemét, jönnek is elő az emlékek, hogy kikkel feküdt le az éjszaka, melyik kirakatot verte be... Tizennyolc éves, de már rengeteg fiúval volt, pénzért is csinálja, a szülei úgysem adnának neki. Ha beszív, akkor eltűnik a szégyen, minden rendbe jön, el lehet kezdeni előlről a dolgokat. Akkor olyan jól érzi magát, hogy csak legyint, holnap is lesz nap, kár lenne elrontani ezt az alkalmat, felhívja a barátnőt, találkoznak, előkerül a Kalinka is.

*

J. Károly azt mondja, neki a felejtés miatt van rá szüksége, mert nem tudja elfelejteni a feleségét, aki félrebaszott, és új párjával elköltözött Pestre. A legrosszabb az egészben, hogy a nő vele is minden este kefélt. Állapotos lett, de mivel már régóta kavart azzal a pesti sráccal, nem tudni, hogy kié a gyerek. Károly meg van győződve arról, hogy a nő az övét hordja a szíve alatt, de nem tud mit tenni, ha ez az asszony valamit a fejébe vesz, az úgy is lesz. Gyönyörű fekete szeme van a nőnek, mint az éjszakában, olyan könnyű elveszni a tekintetében. Nyilvánvaló, hogy már nem lesznek újra egy család, el kell felejteni ezt az egészet, ezért iszik, meg szív, hétköznap megvan nélküle, akkor elég csak a pia, mert van munkája, bútorasztalos a Sirilla bútorgyárban, de hétvégén, amikor szabadideje van, nem bír magával. Kétkedem abban, amit mond, láttam én már az öregasszony háza körül settenkedni hétköznapokon is, tudom, hogy észrevett engem, szándékosan nem nézett rám, ezért úgy tettem, mintha én sem ismertem volna fel.

D. József kamionsofőr volt, leszállékolt nyugdíjas, negyvenéves korában elkezdett romlani a szeme, egy darabig titokban tartotta a dolgot, hiszen három gyerekről kellett gondoskodnia. Egy baleset után alaposan kivizsgálták, és végleg bevonták a jogosítványát. Hüvelykujj vastagságú szemüvege van, de még ezzel is homályosan lát. Minden reggel kivisz a háza elé egy fotelt, abban ül egész nap. Nem sokan szeretnek beszélgetni vele, mert unják már hallgatni a kamionos élményeket. Panaszkodik, hogy nem bír egy helyben megmaradni. A herbál lenyugtatja, ha nem szívná ezt a szart, akkor eldobná a szemüvegét, rátaposna, aztán indulna a nagyvilágba, nem is érdekelné, hová, egyszer meg fogja csinálni, mondja nagy meggyőződéssel. A fiai már nagyok, majd csak kezdenek magukkal valamit, a feleségét meg sohasem szerette, falun az volt a szokás, hogy el kell venni a terhes asszonyt, így alapított ő családot. Mindezt azért sorolja el nekem, hogy lássam, milyen nyomorúságos az élete, kényszerek és megállapodások sorozata, ez nem olyan, mint a tonnás rakományok, amit el kell vinni a-ból b-be, ez mindennapos feladat. Megkérdezem, hogy mi a különbség a kényszer és a kötelező feladat között, mire ő azt feleli, hogy bármikor lekapcsolhatta volna a rakományt, neki most sem parancsol senki.

*

Vannak, akik már tudják, hogy a herbál nem hasznos, és használata nem a boldogsághoz vezet. K. Dávid, becenevén Koca, elmeorvosintézetben is volt a szer miatt. Miután kijött, próbált valami rendszert vinni az életébe,

edzeni kezdett, kocogni, olvasni, munkát keresett, de a régi barátoknál mindig volt egy „dzsóker”. Mielőtt bekerült, rengeteget szívott, reggeltől estig, több héten át, azt mondja, hogy semmire sem emlékszik ebből az időszakból, még arra sem, hogy betört a Kék Acél alatti vegyesboltba, széttört pár üveg piát, majd két csomag szotyolával hazasétált. A rendőrök otthon találtak rá, a földön feküdt, a mentőben dührohamot kapott. Miután kiengedték, egy ideig tartotta magát, de nem volt, aki támogassa az elhatározásban, hiszen szülei, ha nem valamelyik kocsmában voltak, akkor otthon veszekedtek, a barátai pedig, ha kisebb mértékben is, de mindannyian szívtak. Pár héttel később még betépett egyszer, az acélgyár mellett voltak, azt mondja, már a második slukk után úgy érezte, hogy megszállja egy démon, de nem bírta ellenállni, minden egyes slukkkal egy újabb démon kötöttözött belé, és ezek veszekedni kezdtek benne. A barátai azt mondták, hogy köveket dobált, és azoknak magyarázott. Koca egy dolgot sajnál, a memóriáját, ha a konyhából átmegy a szobájába, már elfelejti, hogy mit evett, néha csak járkál az utcán, számolja a lépéseit, nem zavarja, hogy mindenki röhög rajta, neki erre van szüksége, ez nyugtatja meg.

Z. Csenge a szülei nagy reménye volt, hiszen kitűnő érdemjegyekkel zárta a gimnázium első éveit. Először csak bulikban szívott, a barátaival úgy gondolták, hogy mivel ez bio, a roncsoló alkohol helyett inkább ezt fogyasztják. Egy kis idő múlva már hétköznapi is tekertek, egyre gyakrabban. Buliztak, sokszor azt sem tudták, kinél keltek fel. Csenge eredményei romlani kezdtek, és hamarosan a szülei is tudomást szereztek igazolatlan hiányzásairól, eltiltották a barátaitól, de akkor már késő volt, a lány függővé vált. Éjjelente tűvé tették érte a várost, mert folyton megszökött hazulról, a szülei kikészültek, önmagukat okolták gyermekük viselkedése miatt, ordibáltak a lánnyal és egymással is. A lány egy ilyen veszekedés alkalmával bökte ki, hogy terhes. Azóta mindig van mellette valaki, ha kell, akkor virasztanak az ajtaja előtt, és lehajtott fejjel hallgatják, ahogy Csenge egyre idegesebben kutatja át a szobáját, hátha talál még anyagot egy könyv alatt vagy az éjjeliszekrény mögött.

*

Most dél van, az Acélgyári út csendes, a közelgő tél már elkezdte lesóványítani a díszfákat, amelyeket hatméterenként ültettek a kolónialakások elé. D. József a foteljében ül, szemüvege az orra elejére csúsztatva, gyors ritmust ver öklével a combján. Alig vannak a járdán, néha kiáll egy ember az

utca közepére, szétnéz, aztán visszamegy a lakásába. A lottózó előtt görnyedt hátú alakok támaszkodnak a falnak, az acélgyár romjai felé néznek, ha nem tudnám, hogy bambulnak, azt hinném, észrevettek valamit a távolban.

Malvin az ablakban könyököl, cigarettázik. Fogadja a köszönésemet, szigorúan végigmér, mélyen a szemembe néz, majd elfordul, jelezve ezzel, hogy nem akar beszélgetni velem. Többször próbáltam már szóra bírni a hajdani bolti eladót, de a kérdéseimre ártatlan, semmitmondó válaszokat kaptam. Kezdetben óvatosnak gondoltam az öregasszonyt, elővigyázatosnak, akinek kötelessége élni a gyanúval, ha fenn akarja tartani mocskos, de jövedelmező üzletét. Azt képzeltem, hogy távoli rokonainak segít ezzel a pénzzel, de ahogy megismertem a droghasználók sorsát, Malvin egyre ellenszenvesebbnek tűnt. Először engem is megtévesztett az ártatlansága, göndör hajából, aranyszínű műanyag keretes szemüvegéből és kötött pulóvereiből hogyan is következtethetne bárki arra, hogy herbállal tömött paketteket rejteget a zsebeibe. Más árusok is vannak az utcában, nekik is jól megy az üzlet, de korántsem annyira, mint Malvinnak. Talán azért, mert a dílerek nagy része, mint ahogy fentebb is írtam, a könnyebb megélhetés reményében folyamodik ehhez a megoldáshoz, keresetét egészíti ki a pénzzel. Akadnak persze olyan árusok is, akik szintén droghasználók, és azért terjesztenek, hogy kielégítsék saját szükségleteiket. A fogyasztók talán jobban megbíznak egy törékeny öregasszonyban, akiről senki sem gondolná, hogy droggal foglalkozik.

Egy férfi megy el mellettem, köszön, de nem néz a szemembe. Hallom, ahogy üdvözli Malvint, váltanak pár szót a mai napról. Hátrafordulok, mindketten engem bámulnak, Malvin arca mintha egy összegyűrt zsebkendő volna, a férfi türelmetlen, hol rám, hol az asszonyra szegezi a tekintetét. A kanyarban már tudom, hogy ezzel a jelenettel fogom befejezni a riportot.

Simonfy József

HATVANÖT MAGASÁN

eiffel toronyból párizsban
gyönyörködtem
tűzoltótoronyból szatmárt
csodáltam
hatvanöt magasán
belátom életem zegét-zugát
bódítom magam bürökfurulyán
az idő belém tört fű
zöldje fehér ingembe
kihajolok magamból
robogó vonat ablakán
micsoda élet zajlott le
itt nem mutatja semmi
mint amikor rád
kapcsolják a villanyt
olyan sötétség vesz körül
esős nappalok fagyos éjszakák
a jobb falatokat előlem elorozzák
torkolatuknál a nagy vizek
elcsendesedek
próbálok egy dalt
de csak perzselt szagú
lehelet ömlik a számon
most még csak eljátszom
vele de mi lesz ha tényleg
vége lesz valaki elmegy
ki ütközik meg
észre sem vesznek
vajon én fogom-e tudni
érdemes ezen elgondolkodni
mi vár ránk halálunk után
nem tudja senki
vissza még senki sem tért

gyönyörű galambokat röptettem
ifjú éveimet néztem
ahogy szállnak magasan
s tűnnek el az ég kékjében
nekem csak ez maradt már
örömmel tölt el ha másodszor
nyílik az akác
ha kezemre csorog az érett
gyümölcsök leve
hogya a rigó még mindig
kertemben
szelíd őz olyan vagyok már
nyakánál fogva szájában
tartja az oroszlán
s ő még mindig rág
egyre csak rág

SZÁLAKRA SZAKADVA

ácsorgok sorsom utcasarkán
sivár életemre rögtön fény derülne
ha el kéne mesélnem egy emlékemet
fülemből kaparom ki a viaszt
írom memoárjaimat
írom hogy esik írom hogy havazik
írom hogy írtak valamit
nekünk tenger gyerekek hemperegtünk
meztelenül a harmatos fűbe
háromszor voltam szerelmes
ugyanabba a nőbe
már ősz hajam is alig van
nemrég még szálanként téptem
volt tehetségem volt tehetségem
amibe belefogtam könnyen
elértem egy szintet
utakat használtam bakancsomba

fűzőnek és csak mentem mentem
elfáradtam magamhoz tértem be
öröm semmi indultam tovább
zsebemben kavicsok helyett madárfiókák
ifjan se vigadtam most már végképp
fülemből hangszerek potyognak
süket zenész opuszát hallgatom
nem szeretem ha zavarnak
írás közben mint a gyermek
ha valamin rajtakapják
üresbe tett motor túráztatom magam
szálakra szakadva sorsom mennyezetén

RINGATOM

levágott tenyerek hevernek
nagy platánlevelek
levágott tenyerek hevernek
nagy platánlevelek
egyre rálépek csontok
ropognak recsegnek
egyre rálépek csontok
ropognak recsegnek
úgy el tudok szomorodni
oly rémisztő a vég
úgy el tudok szomorodni
oly rémisztő a vég
s hogy az út mely belőlem
indult nem vezetett sehová
s hogy az út mely belőlem
indult nem vezetett sehová
nincs jövele semminek
állok romokban állomás
nincs jövele semminek
állok romokban állomás
a síneket fölszedték elhordták

a síneket fölszedték elhordták
ölbe veszem magam mint a világ
végére kitett gyermeket
ölbe veszem magam mint a világ
végére kitett gyermeket
ringatom mint az idő
az emlékezetet
ringatom mint az idő
az emlékezetet

HIDEGEN HAGY

égetett szalonnabőr
zsugorodik a szivárvány
hidegen hagy
égetett szalonnabőr
zsugorodik a szivárvány
hidegen hagy
gyöngyök feszegetik
az érett kagylókat
hidegen hagy
gyöngyök feszegetik
az érett kagylókat
hidegen hagy
asszonyom nagy fésűvel
a hajában rohangál
hidegen hagy
asszonyom nagy fésűvel
a hajában rohangál
hidegen hagy
idő hernyó nyugalommal
szövi körém az elmúlást
hidegen hagy
idő hernyó-nyugalommal
szövi körém az elmúlást
hidegen hagy

Potozky László

ÉGÉSTERMÉK

REGÉNYRÉSZLET

Mikiegér visszavonta a terrortörvényeket, Nikka szerint viszont nem vagyunk boldogok, mert a régi alkotmány szóba se került. Annak se örül, hogy Kaczor benyújtotta a lemondását, unottan hallgatta livestreamen, hogy *létezik politikailag aktív és politikailag passzív szolgálat, és úgy érzem, számomra eljött a passzív szolgálat ideje, ezért visszaadom belügyminiszteri megbízatásomat, remélve, hogy megbékélést hozok a szívekbe, és abbamarad a kódobálás. Porhintés, legyintett Nikka, beáldozta a főnök bűnbaknak, én meg arra gondoltam, hogy jól tette, emiatt a fasz miatt kellett egyszer két és fél órán át várakoznom az ügyeleten, most ismertem fel pofáról, ő találta ki annak idején, hogy csak recept alapján lehessen alkalom utáni tablettát venni. Mikiegér a Polgári Koalíció vezetőinek és a nemzeti oldalnak is üzent, kerakasztalhoz hívta őket, konzultációk révén hatékonyabban enyhíthetnénk a közéleti válságot, de a Péká és Betmen külön-külön nemet mondtak, békejobbnak álcázott lekenyerezés ez, nem kérünk a mutyiból, mire Mikiegér, tipikus ellenzéki hálátlanság, ha a kormány érvénytelenít egy intézkedést, rögtön az egész alkotmány kéne, képtelenség olyanokkal érdemi munkát végezni, akiknek fontosabb a saját sértődöttségük, aztán véletlenül kettéroppantotta a töltőtollat, amivel a sajtótájékoztató alatt játszadozott. Utána a rendőrfőparancsnok vette át a szót, *semmilyen eljárás nem fog indulni azok ellen a kint tartózkodók ellen, akik önként elhagyják a belvárosi erődítményrendszert, ahogy eddig is kizárólag a valóban közveszélyes elemek ellen léptünk fel.**

Gondolkoztam rajta, mi lenne, ha megpendíteném Nikkának, hogy lassan visszavehetnénk a konrádterezésből, és végre egymással is kezdhethetnénk valamit, de tüntetünk tovább a régi alkotmányért meg a kormány lemondásáért. Pedig fölöslegesen keringenek drónok a Konrád felett, légifelvétel nélkül is tiszta sor, hogy gyérül a tömeg, és mintha az emberek dühe is gyengülne, kikaparja a torkokból a fagy a patriotizmust. Békés, befagyott háborús övezet lett a belváros, két nap se kellett, hogy csomóan lelépjenek a brigádunkból, megunták a katonásdit, nem hiányoznak senkinek. Az olyanokat, mint ők meg én, akik tartalékban vagyunk, külsősnek nevezik az igazi kopaszok, és ezek közül a külsősök közül se nagyon spanoltam senkivel,

nekik túl belsős voltam, és különben is, nemsokára hátha vége lesz. Akik maradtak, azokat már megismerem valamennyire a fejformájukról, és ha nincs rajtuk símaszk, nem is annyira egyforma az arcuk, a nevüket viszont nem jegyeztem meg, semmi értelme. Köszönnek és szólnak két szót az emberhez, de ha nem vagy született őshazafi, akinek lélekből jön a kopaszág, esélyed sincs, hogy összehaverkodj velük.

Unatkozunk mindannyian, a legtöbben telefonoznak és elvannak a saját fejükben. Én a barikád tetejéről figyelem a rohamrendőröket, épp váltás van náluk, hátulról jönnek előre az újak, egy teljes sor egyszerre, lógatják a fejüket, mint valami fáradt bogarak. Mellettem a szkinhedek Youtube-oznak, böködik az ujjukkal a képernyőt, *te, az ott nem én vagyok? megmondtam, hogy ne nyúlj hozzá, megint lepause-oltad!* Egyiküknél tablet van, valamelyik frissebb ütközet megy rajta, egy rendőr fekszik a földön, és valaki kockakővel üti, nem emeli magasra a kezét, inkább csak nyomkodja a rendőr pofájához a járdapiskótát, amíg a rendőr hirtelen fel nem ugrik a földről, és menekülni nem kezd. Szemből filmezték és mobillal, de bármennyire szar a felvétel, az úgylis látszik, hogy az orra az álláig le van csúszva, pép az arca, nem is szalad sokáig, belőle vagy másból tör fel az a csatakiáltásszerűség, amikor elzuhan, nem tudom. A kockakő jobbról érkezik a halántékához, a tabletes csávó többször visszatekeri, lelassítja, képkockáról képkockára nézi, *ilyet nem baszott a huszonegyedik század, röhög, headshot!*

A Youtube automatikusan teszi be a következő klipet, ebben is ugyanaz van, csak most egy tüntetőn dolgoznak bakancssal meg gumibottal. A kopaszok elnémulnak, mintha így szurkolnának a földön heverő csávónak, hogy keljen fel, hogy ne hagyja magát a rendőröknek, szóltanul pislognak, harminc másodperc sincs a felvétel, de már a vége előtt kiszakad valamelyikből az üvöltés, *nézd meg, mit csinálnak, leszakad a lépe, hát moccanni se tud, geci kékek!* Az a facsemete az első kézügybe eső dolog, amit meg tud ragadni, gyökerestől tépi ki, megpördül vele, mint egy kalapácsvető, és elengedi a velünk szemben levő rendőrsorfal felé. *Gyorsan egy Molotovot!*, kiáltja, vacakol az öngyújtóval, *dobjad már, adjál nekik!*, gerjednek be a szkinhedek, a csávó meg úgy tesz, mintha a rohamrendőrök felé hajítaná, de a barikád elé, a gumik közé vágja. Lángra kapnak, ropog a tűz, és a fejem fölé ér, zsebre dugott kézzel toporgok, akár ki is éghetnék agyagbábunak.

*

Nem láttad Kagimot?, hív fel Nikka, nem, mondom, miért? Tegnap este óta sehol nincs, nem lehet elérni se Facebookon, se telefonon. Előkerül majd. Jaj, tuti nincsen semmi baj, néha el kell vonulnia egy kicsit, nem mutatja, de őt is megviselik az ilyen Banich-féle karaktergyilkosságok, amúgy láttad azt a csecsemő-témát? Arra érkeztem ki a barikádhoz ma reggel, hogy keleten, valamelyik szélső, határ menti megyében egy disznó megevett egy kisbabát, velem egyidős lehet az apa meg az anya, tipikus herbálfejűek vakolatlan, sáros házfalak közt, sípolnak a szavaik, amikor a kamerába beszélnek, nincs több foguk, mint a megmaradt két gyereküknek. Óvodába járnak, szipogja a nő, azt a disznót egész télen ettük volna, de pocskba ment mind, a csávó meg hogy olyan nincs, hogy ne reteszeljem be az istálló ajtaját, biztos letörött a drót, az állat meg éhes volt, mert nincs mit enni adjak neki, és nem tudta, hogy nem szabad bejöjjön a házba. Kitor belőle a zokogás, jaj, édes kisfiam, mi lesz velünk így, csak átugrottam a szomszédba a sógoromhoz, és mire visszajöttem, tiszta vér lett a szoba. Ezután hívták a mentőket?, kérdezi a riporter, igen, feleli a nő, de a rendőr jött előbb, épp hogy benézett a küszöbről a házba, és lőtt, kétszer, fejbe az állatot, annak is folyt a vére. Ide vezetett a szociális vívmányok Szabisz általi leköpése, kommentálták a Polgári Koalíció-sok, igen, miniszterelnök úr, ön elvette a mélyszegényektől a minimális támogatást is, és robotoltatássá aljasította a közmunkát, de mi vissza fogjuk adni az embereknek, ami az övék! A kormányváltás után senki se lesz annyira kisebbségi, mondta Betmen, hogy alanyi jogon járjon neki állami segély, az embereknek elégük van az élőködésből.

Egész nap ilyen közvetítéseket hallgatok, innen a barikádtól már nem látszanak a ledfalak, olyan vastag a füst. Még mindig égnek a gumik, a szkinhedek is laposakat pislognak, az elején nemzetiszínűre voltak mázolvva az arcaik, most viszont csak szimplán kormosak. Ismét megszólal a zsebemben a telefon, Nikka az, nehezen értem, mit mond, levegőt se bír venni a hüppögéstől. Legalább lejött a nevem nyomtatásban, nem semmi ezekben a netes időkben, vigyorgott Kagim, és legyezgette magát Banich cikkeivel, ez jut eszembe, amikor Nikka harmadszor is elismételi, mi történt, és arra gondolok, hogy így jár az, akinek mindenhol ott kell lennie, ahol egyet fingik egy kopasz. Kagimot hivatalosan eltűntnek nyilvánították, a szülei vannak a tévében, negyvennyolc órája nem tudják elérni, kérünk mindenkit, akinek bármilyen információja van, hogy haladéktalanul jelentkezzen.

A lakása ajtaja zárva, odabent dulakodásnak semmi nyoma, a Konrádon látták utoljára, aztán felszívódott. Nikkáék hiába mentek be a rendőrségre, senki se állt szóba velük, egyik asztaltól a másikhoz küldték őket, mert hogy nem hozzátartozók, hiába magyarázták, hogy a szakkollégiumtól vannak, a nyomozók csak ingatták a fejüket, *oktatási intézményekkel nincs mit kezdjünk, sajnáljuk*, majd kiadtak egy közleményt, *emberrablás alapos gyanúja áll fenn. Ez a Banich-féle gyűlöletbeszéd, borult ki Nikka, két cikk, és máris több fronton kezdenek rád vadászni, elvihették a neonácik, elvihették a samurájok, elvihették a titkosszolgák, biztos be akarják szervezni informatornak.* Üresen vigasztalják egymást a bölcsészek, ki se látnak a kétségbeesésből, beterítik a Facebookot Kagim portréjával, Nikka könnyezik, *elvették tőlünk a forradalmat, idezúdult ez a hulladékneptés, azért történnek ilyenek, hogyan harcoljunk a demokráciáért, amikor pont arról szól, hogy ennek a csöcseléknek is szava van benne, és bazmeg, ugyanannyi, mint nekünk!*

Menjünk hozzátok, akaszcodik belém este, úgyse voltál otthon egy hete. Negyedóra, amíg kivergődünk a térről, de hiába várunk még egy annyit, nem jön busz, végül gyalog indulunk haza, Nikka alig vánszorog. *Figyi, lehetne egy kérésem?,* kérdi, *persze, felelem,* mire Nikka, *Bullernek vajon nincs olyan rendőrismerőse, akinél lehetne Kagimról érdeklődni, biztos eltitkolnak valamit. Nem hiszem,* mondom, de Nikka folytatja, *esetleg belenézhetne az adatbázisba, hm? Nem lehet,* kérdezem, *hogy Kagim egyszerűen elbújt pár napra, legjobb marketing a hiány. Ó nem műmájer,* mondja Nikka, *és különben is, az ilyen lépéseknél legalább nekem mindig szólt, olyat nem csinálna, hogy nem értesít, szóval beszélj Bullerrel? Oké, ha nem alszik,* mondom.

A szobámban rögtön végigdől az ágyon, és elnyomja az álom, szerencsére se anyám, se Buller nem ébredt fel, kimegyek májkrémes kenyeret kenni a konyhába, vágok hozzá sajtot is. Éjfél körül van, most nem a tüntetők, hanem a távfűtés hortyog a fülemben, hirtelen mozgást hallok az előszobából, *hát te hogyhogy itthon?* Buller az, mosolyog és megszorítja a vállam, *megmondtam, ne egyél tíz után, elhízol, tesó. Attól nem tartok,* mondom, *a te dolgozol, feleli, a csajszi-val mi van, hogy is hívják?* A szájam elé emelem az ujjam, *pszt, Nikka, ott alszik a szobámban. Ja,* mondja Buller, *és a terítő rojtjával babrál, te, ő ugye ilyen liberális? Egy kicsit,* mondom, *nem nagyon. De ugye nem jár ki a Konrádra hülyéskedni? Dehogyan. Akkor jó.*

Befejezem a kajálást, *téged is kiküldtek a tüntetők ellen?,* kérdem, Buller felnevet, *miért, félsz, hogy félrugdoslak? Hagyjál már. Pardon nélkül megtűnélek, tényleg, ezért viselünk sámaszkat, ők is meg mi is, kiiktatja az emberi faktort a dologból, fogalmam sincs, kinek csapok oda, könnyebb így.* Kivesz egy

rúd tojásfehérjét a hűtőből, megbontja, *a cégnél mi a helyzet? Semmi extra, felelem. Mennek a fuvarok? Mennek. Most, hogy az utcán bunyóznak, jobban rágyúrnak az emberek, mi? Ja.* Buller hangosan rág, *nem polgárháború kell ide, legyenek előrehozott választások, csak el kell dugni az öregek személyiét, hogy ne tudjanak szavazni, figyeld meg, jobb lenne minden, pénzed van? Van,* mondom. Benyúl a zsebébe, *azért ezt tedd el, bátyus.* Ülök egy darabig még a konyhaszéken, bizsereg a fejbőröm, ahol megborzolta a hajam, aztán lefekszem. Hajnalban felriadok, Buller korán megy el, hallom, amint becsukja maga mögött az ajtót, nem tudok visszaaludni.

AZ AKNAMEZŐ

Én azt mondom, továbbra is,
most, békeidőben:
Minden vers aknamezőn indul el
a csudák felé.
És nem lehet semlegesíteni előre
a vers útját, nem tudni,
merre megy.
S ez így van jól.
Figyeljétek a vers útját.
Ha utána mentek,
meglehet, életben maradtok ti is.
A szétrobbant versekkel
ne törődjétek.
Kitüntetés,
paróka, fehér kesztyű: kijár nekik is.
A színházat megkapják ők is.
Ennyi volt a szerepük.
Hogy aknára fussanak.
Mielőtt ti arra a helyre
elérnétek.
Tudom, tudom, mit gondoltok:
„Kit érdekel?!”
Én mindenesetre,
addig a bizonyos aknáig
megyek előre,
csudáim felé.
Ha követtek, ha nem.
Ám lássátok,
ha akartok
saját csudát.

AZ EGYIK LEGJOBB(AK) VÁROSA

Az volt, igen,
az „egyik legjobb(ak)” városa.
Az egyik legjobb voltam én,
a másik legjobb voltál te,
s az volt ő, ő is az volt:
az egyik legjobb.
Csak hát akkor
hogyan lehetett így elcseszni
az egészet?
Drága jó
fiúk, fiatalok, fiam
(fogalmazok így,
negyven év után még egyszer),
legyetek résen,
mert a világtörténelem
romániai magyar etapját
ennyire hitelesen
és sajnos ennyire felmenthető módon
elcseszni még egyszer
nem lehet.
Országos lelkiismeret-furdalás
nem következett utána.
„Kirgizisztán, Tadzsiszisztán,
Hindusztán, hátszótán!”
– összegez Alexandru Balogh
a nagyfröccs
mellől.

A HARMINCAK

Harmincak voltatok, barátaim,
harmincak.
Mint azok a bizonyos
ezüstök.

S valaki megkapott titeket.
Meg.
Úgy indultatok
útjaitokra,
mint a hittérítők.
Igaz, történt néhány
gikszer az utolsó
együtt töltött estén.
Volt, aki
felvágta az ereit,
volt, akit kilöktetek
az ablakon.
Volt, aki
töviskoronában illegett
a tükör előtt,
volt, aki kihangosítási
kézikönyvet tanulmányozott.
Amúgy, alapjában véve
szép, tartalmas volt az utolsó
együtt töltött este.
Igen magvas eszmecsere zajlott
a környülállások
mibenlétéről.
Majd hosszú vonatfütyty
húzódott harmincótok vonata után,
melynek még most,
ötven év múltán is
hallani vélitek a hangját.
Ott vagytok tartományaitokban,
sertepertéltek szakállasan, szorgalmasan
ilyen-olyan kormányhivatalok
előtt,
örömmel s hittel tölt el
a hívek száma.
Munkátok jól végeztétek.
Összeírtátok a tartomány
faunáját, flóráját, megírtátok
néprajzát, várostörténetét,

lassan mindahányan,
ki így, ki úgy, filiszterek,
díszpolgárok lettetek
a régiók tanácsaiban.
Igaz, ráment egy élet.
Ha robajlás visszhangzik
ott lenn, kertjeitek alatt,
kinyitjátok az ablakokat
a régi vonatfütty után fülelve,
melynek, lám, máig nem halt el a hangja.
Pedig ez már rég nem
a ti indulásunk robaja, hangja.
Pedig ez már rég más
indulások robaja, gőze.
És hát bizony, harmincak vannak most is,
ők is harmincak.
S valaki megkapja őket is,
meg.

FÉLJÜNK-E A HACKEREKTŐL?

A hacker kezében életem
semmitmondó titkai.
Egyedül a pénzzemmel
tudna mit kezdeni,
az öt- és tízforintosaimmal,
vagy épp a húszezresemmel.
Csak pénzbeli értékem van
egy hacker számára.
A mindenkori Fehér Ház
számára értékem nulla.
Titkaim nem közérdekűek.
S ez így van jól.
Van hackere a bűnbandának,
s van hackere a bíróságnak.
Amit mondok, mindkettőnek mondom.

Igen, voltam adócsaló.
Beismerem.
Vettem is belőle egy
(kétszemélyes!)
porszívót.
(Egyesekkel „esetileg” elfut a ló.)
Ám ígével nem csaltam soha.
Az nem voltam,
ige-csaló.

A HÁLÓZAT

Ó, igen,
Évikéékkel a melbourne-i kikötőben,
amint összeölelkezünk
annyi év után,
és Incike unokanővéremmel,
New York-ban,
a manikűrszalonjában,
amint Béla bátyjára emlékezünk,
akinek hatalmas motorbiciklijje volt
Nagyváradon, az ötvenes években,
és a saját tulajdonú röntgen-készülékén
vizsgálta a tüdőmet, Incike
kinéz a szalon ajtaján,
kinéz arra a vacak Amerikára,
itt igen drága a bélyeg, mondja,
s a nagyváradi porcelánokra,
perzsaszőnyegekre gondol,

és Dusa Ödivel, amint
beülünk egy malmői csehóba,
és a második vodka után elkezd
mondani a verset, és mondja,
mondja, mondja a verset,
aminek soha nincs vége,

és a versben ott van kolozsvári
„pinceklubja”, Burján Gál Emillel,
Gál Éva Emesével és Györffi Kálmánnal
és Bierman Évával, Cselényi Lacival és
Bélukával, és Szócs Géza is ott van,
mindenki, akit nagyon megszerettünk,
vagy azután fogunk nagyon megszeretni,
és Tar Karcsi is ott van, mindenki ott van,
és Ödi még mindig mondja a verset,
és egyre több minden, és egyre több
mindenki van benne a versben,
a versben, aminek soha nem lehet vége,
mert a versnek csak akkor van vége,
amikor belehalunk, bármennyire
nem is merem én ezt
eddig így kimondani

és mily gyönyörű Wanek Ferivel,
a Kilimandszáró tetején,
a leopárd-csontváz mellett,
bíbor-szürkületben,
a Holdastemplomra gondolva,
és Vonház Tóni bácsi latin óráira,
és arra a csöndre,
melyben egyszer csak
eltűnik egy apa,
aztán még egy,
majd lassan sok
tízezer

és Király Lacival, a Költők
Múzeumában, Szentpéterváron
(hol máshol lehetne Király múzeuma?),
amint kihúzzuk magunkat, és fejet hajtunk
a világ összes költője előtt,
igen, itt vagyunk, mi is, mondjuk,
egyszerűen és hittel,
a költők arcképe előtt,

s vérünk lecsöppen
a padozatra,
a költők arcképe előtt

és Györffi Kálmánnal
és Mózes Attilával és
Bágyoni Pistával,

igen, Évikéekkel Melbourne-ben,
Incikével New York-ban,
Ödivel Malmöben
Wanekkel a Kilimandszárón,
ésatöbb, ésatöbbi, ésatöbbi,
istenem, milyen gyönyörű,
milyen gyönyörű
lehetett
volna.

ZSINEGELŐ

A zsineg rövidül,
egyre rövidebb, ki szabdalta
s szabdalja folyton,
én furtonfurt toldottam, toldom,
a zsineg mégis rövidebb,
egyre rövidebb,

sárkány libegett rajta
a kezdetek kezdetén,
nagyobb volt, mint én magam,
oly magasra szállott néha,
hogy már nem is láttam,
csak a magasba futó
zsineget,

s most már
lecsévélve minden,
a kamra, a fiókok összes
spárgája, fonala, madzagja
bekötötten, létem minden
gombolyagmaradék
besodorva, életem minden
kallódó szála
benn a zsinegemben,
és mégis, hiába oldottam, toldottam
én ötven éve,
furtonfurt oldottam, toldottam
a zsineget,
rövidül mégis,
rövidül,
egyre
rövidebb.

SAJÁT SRÓF

Ül Arany János,
mintha egy
divatjamúlt,
régí órazsebben,
megbújva,
csöndben.
S szépen, nyugodtan
méri az időnk.
Nem jelzi se csergés,
se villogás,
se ketyegés,
időnként észbe kapunk,
elővesszük,
s felhúzzuk Arany Jánost.
Van neki egy
csodálatos kis srófja,

ami odaillik
bárki két ujja
közé.
Néha elfelejtkezünk róla,
ül akkor is csendesen,
porosodik,
akár éveket is
az órazsebben.
Aztán észbe kapunk,
elővesszük,
s újra csak rajta mérjük
a pontos időt.

A HAZA

Innen el kell menni,
mondta nekem,
alighogy megérkeztem,
valaki,
s én néztem döbbenten,
hogy érti ezt,
hova kellene innen
elmenni,
és miért,
és kinek,
neki, akinek
sehol nincs más hazája,
nekem, aki épp most érkeztem,
vagy nekünk, mindannyiunknak,
akiknek, egy régi világbéli tanúságtétel szerint,
édes, mint a méz,
a haza golyója?

Kornis Mihály

VAN-E AZ ÉLETNEK FELADATA?

Először egy levélről

Kaptam egy mondatot. „Van valami életfeladatom, de nem jövök rá, hogy micsoda.” Még szerencse. Aki tudja, mi „az életfeladata”, és beszél róla, attól őrizkedjenek. Felőle az semmi jót nem jelent. Ha tudja, hogy mi a dolga – ritka, de azért előfordul –, az ember nem hozza szóba. Azt is tudja, hogy milyen érzékeny dolog az, mennyi mindennek a függvénye. Nem szabad róla beszélni. Az kevés. Az élet nem feladat, még kevésbé hirdetés. Aki feladatok szerint él, mesterséges rendet erőltet magára, és nem a gondolataiban születik az új, mert egy gondolatnak az a tulajdonsága, hogy abban csak új születhet, különben nem gondolat, aki tehát gondolatok nélkül hajt végre előre kitűzött feladatokat, az rabszolga és fanatikus. Fiatalabb ember részéről érthető, ha szülői nyomásra vagy türelmetlenségében életfeladatnak tekintett célok sorát állítja maga elé, de amikor már kellő élettapasztalatra tett szert, tudja, hogy a dolgok nem így mennek; már az is óriási eredmény, ha életünk napi fordulatain, az aktuális pillanaton sikerül tisztátalanságok elkövetése nélkül átverekedni magunkat.

Hazudni könnyebb.

Egy politikus, amikor azt állítja, hogy ő életfeladatának tekinti választói „sorsának jobbrafordítását”, nem szavahihető. A választók sorsát – akik különben valóban választanak? – nem lehet „jobbrafordítani”: béke idején kiemelkedő államférfi bizonyos társadalmi csoportok életét képes valamivel elviselhetőbbé tenni – ha nemcsak betű szerint – törvényes keretek között. És kétségtelen, háborús kormányzás esetén, egy háborút „meg lehet nyerni”.

De micsoda áron!

A szovjet hadsereg kiverte a megszálló német csapatokat Kelet-Európából? Igen. A szövetséges hatalmakkal közösen megnyerte a második világháborút? Hogyne. Mondhatjuk-e, hogy a szovjet megszállás alapján jobbra fordította Kelet-Európa sorsát? Voltak-e tartósan, századokra érvényesen jól működő kormányzatok? Még az Egyesült Államokban sem. Mindennek ellenére azt mondom, hogy a tanítvány nem téved, mikor a feladatán töpreng. Magam is kiskorom óta azt teszem. A töprengés eredményéről azonban hallgatók. Abban élek. Aszerint hozok új élet-döntéseket. Mi az, amiről beszélni lehet?

Vannak prioritások.

Léteznek fontosabb és még fontosabb és legfontosabb dolgok. Ezt jelenti a prioritások fogalma. Ott, ahol létezik értékrend, van kultúra. Más és más kultúrák lehetségesek. Egyiknek sem teljesen azonosak az értékei egymással, különbséget az tesz köztük, mennyire kidolgozottak és az élet szolgálatában álló az értékrendjük.

Noha fontos tudni, hogy a legfontosabb még a meglehetősen fontosnál is sokkal fontosabb, ám hogy számunkra mi fontos egy életen át, és mi csak az élet adott szakaszában, továbbá mi vagy ki az, aki ekkor meg ekkor fontos, de akkor meg akkor már nem úgy fontos, mint akkor volt, amikor először volt az – ezek a kérdések percről percre eldöntendőek, ha tudunk róla, ha nem, mert ezeken a döntéseken múlik az életünk. Továbbá a prioritásoknak igen fontos tulajdonságuk, hogy – az élethez szükséges prioritásokra gondolok, amikor róluk beszélek, de a legkülönbélebb destrukcióknak, az életellenes cselekvés-stratégiáknak is megvannak a maguk prioritásai – egymásból következnek, a valóság változó, de analóg struktúráihoz hasonlóan egyik a másikra épül. Az univerzum fizikájának alaptörvényei is (tömegvonzás, gyenge elektromágneses kölcsönhatás és a többi) a világegyetemben mindenütt érvényesek, de a földi élet szolgálatában nem állnak. Az űr embernek barátságtalan. Ezt csak mellékesen jegyzem meg, hogy álmélkodjunk: ekkora rend van, és még élünk.

Folytathatjuk-e?

Az értékhierarchia szüntelenül kisebb-nagyobb változásokon megy át, egyéneké éppúgy, mint közösségeké, olykor ésszel követhetetlen gyorsasággal, ám az életöszton által többnyire felfoghatón. Prioritások millióival van átítatva a valóság, éppen mert attól is függenek, aki megállapítja őket:

az élők összessége. Az egyén vagy a közösség, amely helyesen állapítja meg az érvényes prioritásokat, nem hivatkozhat avval, hogy az övé a legértékesebb, azért érvényes, azért választotta – ilyesmi nincs. Mivel nincs legfelsőbb hadúr. Isten nincs a régi alakjában, hacsak nem a szívben. De az nem akar győzni a világban. Ellenkezőleg, azt ajánlja évezredek óta minden bölcs, hogy a világ megváltoztatásában ne reménykedj, a jól megalapozott értékekre építs. Ezt mondja a zsidók által megismert örökkévaló is a Tórában (Törvényben), és aztán ezt mondta ki életével, mint egy tettel, Jézus a Bibliában. Aki úgy látta, hogy a Tóra legfőbb tanácsait – tételizz Fölötted Valót, mégpedig egyet, aki legyen nemzöd, hogy a Mindörökké Felfoghatatlan örököse lehess, magyarul, keresd a határtalan határait a szellemben, hogy e törekedésben eggyé legyél vele, tehát ne gyilkolj, fogd fel, hogy amit magadnak nem szeretnél, azt a másikkal se tedd, mert az egész Egy – az ember nem hallotta meg, ezért Jézus még egyszer, az egész élete áldozattá tételével óhajtotta e tanácsot meghallhatóvá tenni.

Környezetével ellentétben ő tisztában volt létezésének jelentőségével.

Az Emberfiaként óhajtott meghalni, arra mutatva, ahonnan, akitől az ember jött. Ezek a tanácsok nem a világi karriert teszik lehetővé. Annál fontosabb mind. Szó szerint mondás, tanítás, tanács, régiesen szólva az *ige* van meglehetősen világi megfontolások alapján *Törvénynek* fordítva.

Az áldozati élet a pálya.

Ez a tanács a végtelenre nyitott szívű embernek a szíve szakadékából hangzik fel. Aki követi, azt nem látjuk többé. Úgy is mondják: majd akkor, amikor a messiást.

Az egyiptomi kultúra

időszámításunk előtt több ezer éven át helyesen állapította meg a fennmaradása szempontjából szükséges prioritásokat, majd, amikor ennek az értékrangsornak az érvényessége megszűnt, a birodalom eltűnt.

Bonaparte Napóleon értékrendjének fő prioritása, a hatalom mint hódítás, és az annak eredményeként megnyíló lehetőség, hogy imperiálisan ésszerűsítése mindazt, ami – világosan látta – változtatásra szorul, ám a forradalom önpusztító logikája nem képes e változtatások szerint egyedül hatékony: kényszerű rögzítésére; egy-két évtizeden át alkalmasnak látszott arra, hogy a valóságban az ő személyes hatalmával egyidejűleg érvényesüljön. Ám mivel európai főhatalmát nem tudta informálisan is legitimé (elfogadottá) tenni, mint császár és mint hadvezér megbukott. Amit azonban

a világ hivatalosságának hozott, az a világ számára nagyon is befogadható volt. A Code Napoleon és még sok más, máig él.

Nincs nehezebb, mint elfogadni a valóságot.

W. Churchill a 20. század sorsdöntő pillanatában egyvalamit jobban tudott az összes nyugati politikusnál, azt, hogy a náciizmus és a bolsevizmus legyőzésén a világ jövője múlik, nem kevesebb. Vezetőikben nem szabad bízni (Sztálinban is csak addig és azért, ameddig és amiért a Szovjetunió a nációkkal hadban áll, mert megtámadta Hitler örülete); gazemberek; és hogy a nyugati demokráciák fönmaradjanak, ahhoz a szövetséges hatalmaknak Hitlert és Sztálint bármi, ismétlem: bármi áron le kell győzniük.

Ezt tudta.

Ez volt Churchill értékrendjének első számú követelése, és mert – amíg a háborús helyzet fennállt – ez igaz volt, továbbá még szerencséje is volt, amikor Japán értelmetlenül megtámadta az Amerikai Egyesült Államokat, aki így belépni kényszerült a világháborúba: a nyugati világ győzött. Amíg az ő – különben elég egyszerű, de hősiiesen bátor és kockázatos – prioritásainak logikája a valóságéval párhuzamos volt, Sir Winston Churchill Anglia és a szabad világ legendás miniszterelnökévé válhatott. Annak a világrendnek a megmentőjévé, amit képviselt. Hogy a nációkkal és a bolsevikokkal tilos komolyan tárgyalni, ő merte a gyakorlatban is végigcsinálni a fontos nyugati vezetők közül. A legtipikusabban háborús vezető volt. A háború utáni első választásokat már simán elvesztette. Mert akkor már mások voltak a prioritások. Egy kicsit. Az elég. (Tengernyi élet elrontásához is sokszor.)

Élni akarok?

Lelkiismeretem alapja, hogy önmagammal azonos óhajtok maradni. Nem más bábja, nem élőhalott. De ahhoz ebben a világban áldozatkésznek kell lennem. Élni annyit tesz, mint az élet eredetileg megismert és tisztelni megtanult értékeiért akár a halált is vállalom. Nem kell feltétlenül az életünkkel fizetni – ez a kiváltság csak a hősök jutalma –, de valamit fel kell áldozni belőle. Magunkból. Másképp nem megy. Nem láttam olyat.

Ez fontos.

A prioritások sorrendjén, életünk rendjén a nekünk jutó idő minden percében folytonosan dolgoznunk kell. Mondok példát könnyebb kérdésre: mikor ülhetek, ha a nálam idősebb, a jóval idősebb, ott, ahol én ülök, állni kényszerül? Rossz, elkapkodott válasz az, hogy soha, de az is: minden

körülmények között, és az is, hogy akkor ülhetek, ha előbb találtam magamnak ülőhelyet. A valóság és az én fontossági sorrendem egymásra vonatkozásából derül ki, mi a teendőm. Mindenkinek pillanatonként át kell gondolnia, hogy éppen mi a fontos. Mi annál is fontosabb?

Magadat döntöd el.

A világ sorsát döntöd el az életed irányításával, ha ez furcsán hangzik is, annak a világnak a sorsát, amelyikkel találkozol. Viselned kell érte a felelősséget. Nem jelent mást az útkeresésed, mint a megsebesülés lehetőségének vállalását, feltétlen vállalását, a nem-elmanekülést, a tanulást, újabb és újabb sebeket. Még egyszer: nem muszáj belepusztulnod abba, hogy önmagad maradj, nem is ez a legtipikusabb, de előfordulhat.

Honnan gondolom, hogy önmagunknak maradnunk a legfontosabb?

Hiszen megragadhatatlan, ki is az az önmagunk. Nos, éppen azért a legfontosabb. Egyszerre érzem benne a legelsőt, amit az életben éreztem, annak a valakinek a valóságát, életét, eleven létezését, aki van, mégsem tudom fogalmilag, szavakban, tehát nyilvánosság előtt formálisan tanúsítani (önmagammal való azonosságát magamnak). Végző önmagunknak nem tudunk hazudni: végző önmagunkat nem tudjuk hazudni. Csak tanúsítani.

Ez a mérték, az etalon, ami velünk születik.

A sárga folt, amelyen keresztül lát a szem, de amit szem nem láthat, fül nem hallhat, és az ember szíve meg se gondol (@ Paulus, a tarzusi). Nemcsak a másé nem, de az enyém se.

Ez vagyok eredendően, akihez viszonyítok bármit, amit elérek az életben, bárki mást, akit meg akarok ismerni, az a mérleg bennem, amelynek egyik oldalán a magam által is érinthetetlen önmagam a súly, a mérleg másik tányérjába pedig az kerül, ahogyan éltem, és amit tettem mint önmagam képviselője. Amikor nem önmagamként élek, az olyan, mintha ördög volnék a pokolban. Akkor már nem tudom, mi érték, mi nem.

A puszta túlélés a bolhák és a tetvek bölcsessége.

Az ember nagyratörőbb, ha ember: önnön legbelseje nyitott szakadéknak mélységével méri, mi az, amit elért, mi az, amit elárult. Népiertások idején azok többsége is elpusztul, akik igyekeznek plakátigazságokhoz igazodni, a hóhérnak eleget tenni, nem-önmaguk lenni, mint ahogyan meghalnak azok is, akik igyekeznek önmaguk maradni, és úgy és azért halnak

meg. Csak az utolsó pillanatban válik világossá: nem mindegy a kimenettel. Hogy mi előzte meg.

A megalkuvók rosszul mérték fel a helyzetet.

Esetleg

Nincs garancia. Vajon tényleg az a legfontosabb, amit én annak gondolok? Megmondhatja más? Kezdetben a szüleink. De csak kiskorunkban, amíg ők viselik a felelősséget értünk. Felnőve, a mi életünkre már nem feltétlenül érvényes az ő értékrendjük. És – nem az övék! – a mi lustaságunk, kényelemszeretetünk az, ami miatt elfelejtjük idejében meglelni: tengernyi fájdalmas próbálkozás árán megtalálni és kialakítani, azután meg érvényesíteni az életünkben a magunk szuverén értékrendjét. Ennek hiánya végzetes lehet. Nem feltétlenül az életemre, a testi épségemre, hanem a szellemi épségemre nézve pusztító. De az is élet.

Szerintem a test merő szellem.

A test a leginkább. Annyira, hogy már kézzelfogható. Te vagy-e még te? Ez az egyetlen kérdés. Nincs rá szóbeli válasz. Ha erről kérdez az élet, azt gondolom át, hogy az előttem álló döntéssel, ami a válaszom lesz, én még én maradok-e? Aki *én vagyok*-ot mond bennem, az előttem álló dolgot helyesli, vagy tiltakozik ellene? Ő nem zavar sok vizet, de azt megköveteli, hogy minden helyzetben és pillanatban azonos maradjak azzal, akinek születtem, övele, a titokzatos belső ürességemmel (mondhatom nyitott teljességnek is) fenntartott kapcsolat megléte dönti el, hogy van-e remény számomra. Vagy éppen elvesztettem? Vissza kell szereznem.

Jelen vagyok a saját életemben?

Annál rosszabb nem történt velem az életben, mintha egyszer-egyszer úgy éreztem, hogy a helyzet, vagy valaki, valami, vagy én magam olyan helyzetbe kényszerítettem magam, amiben nem vagyok azonos azzal, akit én magamnak tudok. De ennek a felismerését sem nevezném feladatnak. Belőlem is szólhat hamis hang. Hallom, hogy hamis.

Ez a hang azt hiszi, hogy a cinkosa vagyok, vagy a rabszolgája, netán az ellensége. Ez túrhetetlen. Nem szabad abban hinnem, hogy az vagyok, amit valaki más mond magamról, és nem a bensőm súgja.

Itt fontos megkérdezni: no de honnan tudom, hogy a bensőm súg, és nem egy démon, rossz lelkiismeretem, a kiskoromban ijedtemben egy életre elvállalt velem-nem-azonos, rám kényszerített énem, vagy a lustaságom, a csökönnyös butaságom?

Onnan, hogy önmagam nem érvel.

Nem ügyvéd. Nem jóakaró és nem rosszakaró. Még csak nem is mondja, mint a táltos paripa, hogy édes gazdám, most arra és nem erre, hanem csak visz, nem elragad, ha feladom a kormányzást – hányszor ajultam előre a nyeregben! –, odavisz, ha nem teszek ellene(m), lépeget, és arra megyünk, amerre én menni akarok. Az nem mindig tudatos. Ha netán a bravúrosan érvelő, ezer kifogást mint felmentést kínáló ál-bensőmre hallgatok, a hamis hangomra, mert olyan is van, úgy fogok a valóságra ébredni, hogy nem érzek megkönnyebbülést. Önmagam terhére vagyok, de attól nem változik semmi. Esetleg túléltem, de nincs kiút. Ellenben, ha mélyem érvelés nélküli tájékozódására, netán kurta parancsára bízom magam, onnan tudom, jól tettem, hogy kijutok a bajból. Van egy részem, pontosabban résem, akin keresztül bármikor szabadulok, mint Houdini. Egyetlen nyitott pont. Aki megtanult beszélni. Eredetileg nem beszélt. A kedvemért még beszélni is megtanult. Mindent tud. Mikor teret engedek neki az életemben, mindenben jólesőn jelen vagyok.

Jelen – vagyok.

A másik kérdés

Hogy éltem-e egyedül és mennyit, és hogyan éltem túl? Mondok maguknak valami furcsát, lehet, hogy már mondtam, de nem árt ismételni. Az ember egyedül van. Akkor is, ha nem. Mióta az eszemet tudom, azóta. Meddig leszek egyedül? Amíg csak az eszemet tudom. De van egy belső társaságom. Ha azután körbevesznek testi és (vagy) szellemi gyermekeim, unokáim is, akik imádnak, mert én figyelek rájuk, mindenben segítek, és sokat játszunk együtt, azért azt nem árulom el, hogy egyedül vagyok olyankor is. Az az erőm, amivel segítek nekik.

Megállok a lábamon.

Az a kérdés, társíthatok-e pozitív asszociációkat a teljes magányhoz? Megengedi-e az élet, hogy az egyedüllétet kellemesnek gondoljam, vagy iszonyúnak kell gondolnom? Előfordulhat. Mintha szégyen volna, elő tud jönni úgylis. Ha azonban szép szelíden, csendesen, megértéssel bevallom magamnak, hogy mindig egyedül vagyok, hallom is, amint ezt megfogalmazom magamban: elcsíptem a pillanatot, amikor magamhoz beszélek – kihez? hogyan? –, és avval megtaláltam azt, aki én-t tud mondani bennem. Megtanított rá. Így vagyok teljesen egyedül.

Bennem van valaki, aki tudja.

Hogy én egyedül vagyok. Az a valaki, aki tudja, figyel. Segít. Bennem figyel. A *Lehetőségek könyvében* megírtam ezt, *Levél ahhoz, aki egyedül van* címmel. Ezt a mondatot úgy is érthetik: Levél ahhoz, aki egyedül VAN. Egy Valaki számára játszom a Kornis Mihály-szerepet, az a personám, így mondja az ókori színház, a tölcserem, melyen át a stadionban a tőlem messze ülő nézők is hallhatják szavamat. Önmagunk felismerése megengedi, hogy tudjam, nem egy név vagyok, nem egy funkció vagy egy hivatás. Kornis Mihálynak hívnak, akik tőlem távol ülnek, kedvesebben szólítanak, akikhez közelebb vagyok, megint másképp, akikhez sokkal közelebb, de aki bennem én-t mond, az nem téveszt össze engem egyik nevemmel sem. Az már tudja, amit én. Én is tőle(m) tudom.

Valaki vagyok, aki tud magáról.

Tud magáról, mert te, a másik ember megengeded, hogy tudjak magamról. Elfogadsz, békén hagyasz. (Most tegyük fel. Jó esetben.) S akkor megpróbálok azt gondolni, amit a lelkem mélyén gondolok magamról, vagy bármiről. Máris kitűnően szórakozom. Azt, amit a nyitott pont sűg, nem lehet és nem szabad és nem érdemes kihirdetni az utcán. De tudni kell. Azt az igazságot, amit a Másik megismerése hoz – vele mindig önmagam is találkozik szerencsére –, az ő segítségével magamra próbálhatom: felismerhetem a különbségeket: van, ami rám illik belőle, van, ami nem, de azután, hogy megismertem, már rám is illik.

Amilyen mélyen értettem meg, annyira.

Mert mindenkinek közös java a gondolkodás, és a mérték egy (© Hé-rakleitosz), ráébredhetek, ha megismerkedem vele, hol vagyok ismerős az addig idegenben. Az a legnagyobb felfedezés. A másik. Az örökkévaló arcának megpillantása lehet. (© Lévinas)

A másik része a dolognak

Azért az mégiscsak rossz, mikor az ember magánzárkában van. Meg tud őrijteni, ha nincsen kihez szólni. Éppen azért, mert akkor csak magaddal beszélhetsz, ami nagyon magas jelenlétet kíván, folyamatosan és tartósan. És ez őrijtő. A teljes magány eléréséhez – Nietzsche a legmagányosabb magánynak nevezte – le kell mondanunk arról, aki csak mint életszerep él bennünk. A teljes magány megélésekor hajlandók lehetünk megosztani ma-

gunkat a mással, a Másikkal, evvel a farkasordító hiányra nyitottsággal, a csillagos éggel.

De mi van, ha félreértett magányomban még ahhoz sincs erőm?

Mindenekelőtt rendet teremtek.

Erről már beszéltem a valóság és a szabadság fogalma kapcsán is, és az életrend, a prioritások kialakítása taglalásakor. Az nem jó, hogy ha az ember egyedül van, úgy gondolja, mindegy, most hogy néz ki a lakás, mindegy, hogy néz ki a szobám, mindegy, hogy néz ki magamnak a belső állapotom. A külsőm sem nézhet ki akárhogy, ha „egyedül vagyok”, akkor se, annak csinálnak rendet magukban, aki bennünk van.

Aki látja a magunk életét!

Hogy ne hőköljön hátra! Hát te így élsz? Ennyit jelent az ágyad, a lakásod? Ha még magadat sem tiszteled, akkor mást még kevesebbre értéksz, az nyilvánvaló. Vagy te már nem hívsz fel senkit, azért, mert azt képezed, hogy akkor is egyedül vagy? Milyen vagy te tulajdonképpen? Te csak a másik embernek a képzele vagy? Csak akkor vagy, ha a másik ember felhív, magadnak te nem vagy?

Rendet kell tartani.

A napirendet, ami az életrend alapja, be kell tartani. Érdemes beszabályozni magunkat. Azért, amiért régebben az óránkat felhúztuk, ma az okos telefonunk beállításait végezzük el. Bár okos embernek van belső órája. No de azt is föl kell húzni, rendet kell tartani. Aszerint, hogy mire áldozzuk az életünket, abból mennyit, mikor, kinek – döntjük el a sorsunk.

Olyankor engedhetjük meg, hogy csak egy dolog legyen az életünkben, mikor egy igaz, mély szerelemnek vagy gyermekünk megérkezése heteknek, hónapjainak kivételes állapotában vagyunk. Éjjel-nappal csak ővele, az érkező Másikkal muszáj foglalkozni, amiként ő is velünk akar foglalkozni. Remél minket. Akkor az a dolgunk.

Szerelmünk vagy a gyermekünk beoszthatja az időnket. De ha nem ez a helyzet áll fenn, méltóságot kell mutatnunk, mint egy bölcs királynak, aki tudja, hogy rajta áll vagy bukik a birodalom jóléte, tisztelete, nemes híre. Az igazság. Azokat a dolgokat is rendben kell tartanom, amelyeknek az elvégzése tekintetében nem néz a körmömre senki. Azokat csak igazán! Be kell osztanom az életem, vagyis az időm. Be kell tartanom a határidőket.

Az élet nem lehet ócska.

Akkor nem emberi élet, emberalatti vegetáció. A világegés pontosan ezt jelenti, ezzel jár. De aki a koncentrációs táborban is kimosta a fogát, azzal a vízzel, ami éppen adódott – de naponta, és ragaszkodott az adott helyzetben abszurd, békés polgári világban kialakított szokásainak rendjéhez, annak a mímeléséhez nap mint nap, tisztálkodott –, maradt esélye, hogy túlélje a tábort. Aki feladta a fogmosás-játékot – rövid időn belül elpusztult.

Fogat mosni, effélékhez ragaszkodni, kötelező.

Ebből a sokak által megfigyelt és megírt különös tapasztalatból az is kiderül, hogy nemcsak az örök, a hóhéraink lesik, mi mit, hogyan teszünk, de bennünk a király, aki a földön bizonyít, figyel ránk. Van oka rá, ha (életben) marad, és van oka, ha megy. Ő szigorú. Te szigorú vagy. Magunkkal szembeni elvárásaink adják a rangunk.

A magány megoldása

Tanítványaim, ti szigorúak vagytok! Ezt nem szabad az embernek elfelejtenie. Mert tiszták akartok maradni. Így születünk mind, nem óhajtunk magunkra maradni, gondot várunk, felsírunk, figyelemre van szükségünk, átkarolásra, táplálásra, restelkedve mondom ki az elkoptatott szót: szeretetre.

És hát az nagyon nehéz.

Nagyon kevés van belőle, hol bányásszák? – legtöbbször olyan szerencsétlen, hogy erre meg nem tanítja senki, magának kell rájönnie. A szülei sem tudták. Vagy, ha ők tudták és kevéske, magukból előbányászott szeretetüket meg is osztották, nem adtak eleget, nem tudtak eleget adni azoknak, akik azután, felnőtt korukban mégiscsak vad magányt éreznek, s a világot mint irdatlanul embertelen helyet ismerik fel – lehetetlennek érzik ezt az érzést. Magukat sem szeretik. Ha mégis, ezt az érzést mint ösztönparancsot leplezik le. Egészen speciális tehetség, illetve jó anya nélkül az áldozatra kész figyelem nem adottsága az embernek: fel kell találnia. Az élvezetes élethez a másokkal mint magunkkal törődés útja vezet. Anélkül ez elképzelhetetlen.

De sok út vezet hozzá.

Mi, a feleségemmel, amikor kiderült, hogy nem születhet gyerekünk, és ezért ha valamit ki nem találunk, mindig csak ketten fogunk enni, holt mindketten víg családi asztalok mellett cseperedtünk fel, azt találtuk ki, hogy addig is, míg okosabbak nem leszünk, magunkhoz veszünk néhány

állatot, hogy megosszuk velük a lakásunk és a szívünk. Ám hamarosan azt is kitaláltuk – valamiként az előző elhatározásunkban megtapasztalt új érzésben keletkezett a vágy –, hogy minden szombat, vasárnap és ünnepnapon (immár huszonöt éve) meghívunk néhány embert, barátot, ismerőst ebédre. Mindig. Különösen jó ebédet igyekszünk csinálni.

A vendégek jönnek, ha esik, ha fúj.

Ez például egy találmány. Nem a mi „jó szívünkről” szól, higgyék el, hanem az életöszönünkről, létszeretetünkről, kettőnk közös tudásáról a tekintetben, hogy mégis, az élettől hogyan lehet kapni?

Adni kell.

Amikor valakinek adsz valamit anélkül, hogy viszonzást remélnél – arra nem is tartasz igényt, de tényleg, az elrontaná a játékot –, nem tartasz igényt viszonzásra, a másik ezt érzi, és akkor begyógyíthatod egy sebedet.

Nem úgy értem, hogy rögtön, de az évek alatt. Az én sebeim többsége ifjúkorom végén, érett koromig keletkezett, olyankor, amikor nehézségek közt találtam magam: önmagamot megoszthatatlannak véelve. Elfordultam a másiktól. És nem találtam magam. Ezek az élet rossz periódusai. Az ember azt hiszi, nincs gyógyszer. S amíg ő nem segít valaki másón, azt se tudja, miért, tényleg nincs. De vendégek hívása méltó étkezéshez, az nem adásvétel. Nem én adom neked a segítséget, te meg a felmentést adod nekem érte, magányom elől, aki így képzeli, nem fog kapni semmit. Nem is fog adni semmit. Az ilyen segítséget szokták a megsegítettek megbosszulni. Nem ok nélkül: zavaros számítás áll e szándék hátterében.

Azért hívd meg az embereket, hogy nevessetek!

Együtt ne vessünk, sokat ne vessünk! Terhek nélkül. Azon is, hogy meghívtuk őket. Van egy közös titkunk: az ő meghívásuk alaptalansága. Abban a pillanatban, hogy örökös vendéggé tettük őket, akik akkor maradnak el, amikor akarnak, és akkor jönnek, amikor akarnak, meghívásuk alaptalanná vált, miként a mi jószágunk is. Egyik fél se nélkülöz, talán nem is nélkülözött, csak közösen előbányásztuk egymásból az égi császárt, aki kapja s adja, fogadja a meghívásokat, amelynek az elfogadás is ajándék.

Az ember képes meghívásokra.

Tud adni társaságot, fölöslegesen. Úgy elegáns: mennyei. Főúri ebéd nem kell, úgyis az, ha örömmel főzték meg, és sokat nevettek elfogyasztása közben. Megnyílik a világ, a belső én megszólíthatóvá válik, bennünk,

általunk. De ez igazi titok: azon kívül, akiben él, nincs. A vendéglátó és a vendég egymásban ismer magára.

Ami nem titok

– és mégis adás, abból könnyen lehet baj. Azt érdek vezérli. Annak pedig nincs köze eredendően hozzánk, sem a magányunkhoz, ami, mint már mondtam, a legértékesebb titkunk. Lefeküdni valakivel csak azért, mert egyedül érzem magam, vagy azért, hogy a nagy akváriumból halásszak végre társat magamnak, kihúzzam őt magam mellé pecabottal, hogy az én életteremet szolgálja ezután, hátha bekerülök az üzletébe, vagy behúzni képes leszek őt az enyéembe... a csőd megalapozása. Ami érdekes: nemcsak azért, mert ővele nem gondoló, önző megoldás ez a mód. Megérdemelten kellemtelen benne, hogy többnyire sokkal rosszabbul járok vele, mint ő, aki előbb vagy utóbb csalódik bennem, lehull a szeméről a hályog, részvétlen önzésem arra készíti, hogy megszabaduljon tőlem, hogy becsapjon, mint én becsaptam őt, akár tisztában voltam evvel, akár nem. Neki se kötelessége tisztában lenni magával ezek után, a velem kapcsolatos motivációi tekintetében – kidobhat. Az érdek vezérelte jóságoskodás hazugsága üresebbé tesz magam előtt is, mint annak előtte voltam.

A felületes barátság is vészterhes.

Az ifjúság keserű, de hasznos tapasztalatai tanítottak meg rá. Az, hogy én barátkozni akarok valakivel, ő pedig úgy tesz, mintha ez nem volna ellenére, veszélyes. Noha nem kötelezi el magát igazán, de megtűr, sőt, kedves, ha nem is nyitott, és alkalmazkodónak látszik, barátságosan felelget, de nem áldoz a barátságunkért, azt tőlem sem várja el, ellenkezőleg, néhány lépés távolságban marad, ha naponta találkozunk is – az efféle kapcsolat becsapja az ártatlanabbat. Úgy érzi, vannak barátai.

Ha azok sokat ugratják, gúnyolják is, azt reméli, azért „beveszik a csapatba”, de éreztetik vele a helyét. Mind sűrűbben. Fájdalmas felébredni az efféle barátságból. Ahol szüntelenül éreztetik a helyedet, ott nem szeretnek. Nehéz elhinni olykor: évtizedekig tart. Nagy tanulság. Ezerszer becsületesebb megmondani a barátunknak jelentkezőnek, hogy én kevés vagyok hozzád. Vagy sok. Te valójában azt akarod tőlem, hogy. Én azt akarom tőled, hogy. Segítek neked abban, hogy – eddig meg eddig. De nem vagy a barátom. Még én sem vagyok a te barátod. Eltűnök. Ez becsületes beszéd. Lehet belőle még nagy barátság is. Vagy épp időben tovább lehet állni.

A szabad ember önálló.

Szuverén, független, nem korlátozott, szabad. Ezek a jelzők a számomra vonzóak. Azért szeretek élni még mindig, mert én szeretek élni, nehogy félreértsenek, avval, hogy annyi súlyos dologgal szembesítem önöket előadásaim során, mint magamat is a hétköznapiakban, azt latolom, létezésem pusztán tényéhez (csoda) méltón élek-e? Magamat szembesítem tanítás közben is – ha nem ezt tenném, nem volnék elfogadható tanító –, hogy megkérdezhessem: még mindig akarod az élet egészét?

Szeretnél szuverén lenni?

Hajlandó leszel megfizetni az árát ezután is? Biztosan?

Kinek a segítségére támaszkodhatsz vajon ebben? Független, nem korlátozott, szabad embernek lenni, akként viselkedni, minimum kockázatos. Azóta tudom, hogy 1973-ban otthagytam a színházrendezői pályát, ami abban az időben Budapesten kiemelkedő karrier-lehetőségnek számított, de az élethelyzet, amivel ez a foglalkozás akkoriban járt, folyamatosan korlátozta szuverén mivoltomat. Ebben én elviselhetetlenül nagy veszteséget szimatoltam, nem azért, mintha nemes lelkű volnék, egyszerűen ilyen a természetem.

Levegőt akarok.

Nem is ismertem a személyiség szuverenitásának fogalmát akkor még, egyszerűen önmagamtól éreztem magamat megfosztva, amint a napi politika (rögvest) beleszólt a dolgaimba. Világossá tette, hogy ennél eztán ez a helyzet csak rosszabb lesz: számomra befolyásolhatatlan – és eltűrt! Azért akartam prózát írni rendezés helyett (ha ugyan az próza, amit én egész életemben írok), mert hirtelenjében ez volt az első és egyetlen, ami eszembe jutott azon dolgok közül, amivel megpróbálkozhatnék anélkül, hogy abba – ha én nem akarom – a világon bárki más beleszólhasson. A többi nem számított. Ma sem számít. Tényleg. Ehhez azonban szuverenitás tekintetében, amire úgy vágysz, mint a becsületedre, megátalkodottnak kell lenned. E szó azt jelenti: „nem engedi magát a helyéből kicibálni, ott áll, ahol akar”.

Fokozhatatlanul kétségbeesett voltam.

Innen tudom, hogy a függetlenségnek kezdetben ez az ára. A számkivettség állapotának felvállalása, ha kell, egy életen át – azt előre sosem lehet tudni – adja a szuverenitás érzését. Az is független ember ugyan, akinek akkora a vagyona vagy a hatalma vagy a tekintélye, hogy állampolgárságot, sőt, kitüntetésekért vásárolhat magának, sőt, még láthatatlan ember-

ré is válhat, elérhetetlenné azok számára, akik előtt nem akar mutatkozni – de ő, ha független is, lelkiismereti értelemben nem szuverén.

A fölfelé és a valóság földi vonatkozásai irányában egyaránt végsőig igényes – finnyás? – ember számára a szuverenitás a legmélyebb kétségbeesés ölen fészkel, vagy annál is lejjebb.

A semmi ágán, József Attila így tudja.

„Az ember végül homokos,
szomorú, vizes síkra ér,
szétnéz merengve és okos
fejével biccent, nem remél.”

Szavait felfoghatjuk úgy is, én úgy fogom fel őket (úgy is felfogom), mint egy, a szuverenitását addig vélt közösségekért feladó nagy szellemiség visszanyert szabadságának első felismerését, amivel – tragikus, ámbár szükségszerű – egyúttal búcsút is int a világnak, illetve a jövőjének, amelyről az a benyomása, hogy becsapja, élet helyett halálra ítéli, és ebben – ebben sem – J. A. nem tévedett:

„Én is így próbálok csalás
nélkül szétnézni könnyedén.
Ezüstös fejszesuhanás
játszik a nyárfa levelén.”

(József Attila: *Reménytelenül. Lassan, tünődve* – részlet)

Ha jobban belegondolunk azonban, nem feltétlenül tragikus (amint az ő génuszi mivolta esetében az volt, aki az élete pocsék feltételeket kínáló pályáján bukósisak nélkül repült át anélkül, hogy akárcsak egyetlen bukótót kihagyott vagy megkerült volna), hogy amikor a döntő pillanatban választanunk kell, olyankor a szuverén mivoltát elveszíteni nem hajlandó, nem is képes lélek vagyis szellem bennünk úgy teszi fel a kérdést, hogy élet és halál között kell választanunk. Mert szuverén módon: lényünk teljességével végiggondoljuk a dolgokat. S ez így helyes. Bár nem vagyunk József Attilák, választanunk kell az utak között:

„Mért legyek én tisztességes? Kiterítenek úgyis!
Mért ne legyek tisztességes! Kiterítenek úgyis.”

(J. A.: *Két hexameter*. 1936. nov.-dec.)

Ez nagyon okos két mondat. Nehogy azt képzeljék, hogy első olvasásra felfogták teljes súlyában, ami benne rejlik. Az nem a halál, hanem az élet. Nem a szolgaság, hanem a szabadság. Nem egykedvűség van ebben a megállapításban, hanem az életben rejlő érték felismerése, a prioritás megállá-

pítása a legfontosabb kérdésben. Tudom, hogy meghalok. Miként tehetném azt emberhez méltóvá?

Embertisztelet

Szabadnak kell lennünk annyira, hogy az értelemig hatoljon föl bennünk a szuverén módon megélt élet utáni vágy. Hiteles, mert őszinte döntés. Bensejéből vezérelt életút-választás, amivel a költő egész népét tanítja önállóságra: belső biztonságra. Hogy az miből fakad.

„Az meglett ember, akinek
szívében nincs se anyja, apja,
ki tudja, hogy az életet
halálra ráadásul kapja
s mint talált tárgyat visszaadja
bármikor – ezért őrzi meg,
ki nem istene és nem papja
se magának, sem senkinek.”
(J. A.: *Eszmélet* – részlet)

Sokszor idézem ezt a verset. Magamnak is, nem csak önöknek. Nem az aktuális Sir Winston Churchill vagy akárcicsoda mondja meg, ki vagyok, mi vagyok, és mi a teendőm. Én mondom meg magamnak. De erre – már tudom, hogy – nem lehetek büszke, ez a minimum. Még J. A.-nak sem volt könnyű elérkezni idáig. Csak akkor hiteles az én álláspontom, ha nem a J. A.-éhoz igazodik, független mindenki másétól, ha tanultam is tőle, nem léphetünk kétszer ugyanabba a folyóba (Hérakleitosz). Ez izgalommal tölt el, érdekel az élet. Most már higgadtan értékelni tudom, ha nem is azonnal, ám kis idő elteltével a velem kapcsolatos negatív megnyilatkozásokat, meg merem engedni magamnak – forrón ajánlom önöknek is – a sírást, az alapos sírást, addig-addig, míg gondolkodni nem kezdek, azon, hogy miért sírok. Mind a kettő igazán fontos.

Diktátorok és tömegemberek

Ezek ugyanazok, ám utóbbiak közül az ebben-abbban egészen kiemelkedő képességű, egyszersmind a káosz lottóján aljassága térnyszerése szempontjából születésekor tartósan alkalmas történelmi és privát körülményeket nyert tömegember torzulhat, nőhet diktátorrá.

Hogyan lesz valaki tömegember?

Legtöbbünk már kicsi korában, amikor még védtelen, rettentő lelki sérüléseket szenved el: a szeretethiány durva tapasztalatát. A szülei akkora

erőszakot tesznek rajtuk – figyelmüket tartósan nem kapják, ahelyett korlátokat kapnak, járókát és cumit, nem figyelő szemeket és anyatejjel tápláló cicit –, hogy nincs bennük elemi biztonságérzet. Azok a bonyolult agyi mechanizmusok, amelyek egy személynek belső biztonságot adnak akkor is, amikor már felnőtt emberként magának kell önmagán uralkodnia, teszik lehetővé, hogy önálló, kockázatos, vagyis felelős döntésekre képes legyen.

A szuverén ember tudja, hogy mi az érzelmi biztonság. Őszintén tudja szeretni a másikat, mint saját magát. Mert magát is becsüli: képes bízni magában. Hogy a másik viszontszeretheti. A szeretet abszurdításának, elemi tapasztalatának birtokában a szuverénben az animális életbizalom eleven. Ilyen emberből nem sok van. A szerencsés kevesek. A többség legfeljebb utánozni képes az önálló, szabad embert, csak hazudni képes magának és másnak az egészséges, az akaraterős embert, valójában azonban mások függvénye. Előmenetele a sikere; az tartja őt mint a diktátor titkosszolgája az ügynököt, aki a világi erőszak dróton rángatott bábuja. Cselekedeteinek iránya attól függ: főnökei elismerik-e, vagy elutasítják-e?

Az ilyen ember nem szeretetre vágyik.

Azt sem tudja, mi az, szegény, csak azt, hogyan kell imitálni. Inkább hatalomra vágyik, vagyis felülről-biztonságra, amit a szuverénnek a lelkiismerete nyújt. Akiben nem lehet büntudat, mert az a megvert kutya lelki mozdulata, de létezik a lelkifurdalás: önismerete által előszenvedi magából annak felismerését, kivel szemben követett el mekkora és hány hibát? A tömegemberben azonban a lelkiismeretét – vagyis benső hangját, a még nem elhazudottat – már esetleg gyermekkorában a szülei áruló viselkedése elhallgattatta. A baba ugyanis nem tudja, hogyan kell más ellen fordulni, nem is képes rá, de azt érzékeli, hogy ő hiába fordul: feléje nem fordulnak. Vagy sokkal ritkábban foglalkoznak vele, mint kellene. Hogy meg ne zavarodjék, önmagához való őszinteségét és a másokban való reményét kell megfojtania. A tömegember és a diktátor elképesztően csalódott, ám e csalódottságát másokon alattomban megbosszulni, ezért magát pedig „szeretni” mindinkább képes, szubhumán lény. Ezt az önvédelmet alakítja ki, hihetetlenül korán.

Meg kell tanulnia magát „szeretnie”.

De mi az? Sikerülhet-e igazi szeretetnek lennie, ha nincs mintája? Már az is nagy munka, hogy meg kell tanulnia közönyösnek maradnia azok iránt, akik nem foglalkoznak vele, és irigyelni azokat, akik vele ellentétben kapnak

szeretetet. Akikhez jönnek. Ok nélkül. A szeretetnek nincs oka. Igyekszik szeretni magát a tömegember is, de azt összetéveszti az önzéssel, amely félreértésben képzett érzéseinek alapja. Az őt ünneplő tömeget, amelyhez tartozni vágyik, először önmagában teremti meg. Ez nem ő, hanem az, akit láttatni akar. Úgy érzi, nem alaptalanul, ha más tudomást szerezne arról a bevallhatatlan árvaságban szorongó romhalmazról, ami az ő érzelmi intelligenciája helyén van, attól megijedne. Kerülné. Utálná. Mindezt a tömegember tudatosítani nem képes, ha csak nem zseniális szocio- és/vagy pszichopata. Shakespeare III. Richárdjának bevezető megjegyzései önmagáról:

„...Én ilyen fuvolázó békekorbán
Nem is tudok egyébbel szórakozni,
Mint hogy a napon nézem árnyamat
És csúfságomat magam magyarázom:
Én, mivel nem játszhatom a szerelmest,
Hogy eltöltsem e csevegő időt –
Úgy döntöttem, hogy gazember leszek...” (Vas István fordítása)

De mondom, ő zseni.

A hitványságnak is vannak zsenijei, ezt jó lenne idejében megérteniük. A kimagasló képesség bármihez előadódhat. Kapcsolatnélkülisége – ami az ő valóságos érzelmi alapállapota – megváltását a tömegembernek (aki király nem tud lenni) csak egy nála is hatalmasabb erő nyújthatja, a vezér, a párt. Netán a hadsereg.

Van egy banda, aki közösséget játszik.

Annak kezében van a hatalom, mivel hatásági közösség nem igényel intimitást, enyhén szólva, akkor nem hatásági, hanem bensőséges. Nem lehet erőszakos. Márpedig a tömegembert csak erőszakkal lehet nyájasságra (a szó szoros értelmében: nyájja alakulásra) rávenni. A tömegembernek a maga-fajta erőszakos „pásztor” (bandavezér) imponál. És a rendje. Csapata. Serege. Annak tagja vagy drukkere. Ezen ál-közösségek hatókörét afféle mafilaságok, mint „szeretet”, „őszinte szó” vagy azok – mik azok? – hiánya nem befolyásolja. A földi hatalomhoz csak nyilvános, vagyis hazudható utak vezetnek. A kamu a tömegember vivőanyaga a hatalomhoz. A vezér nyújtja a népével és a bárkivel való szeretetkapcsolat látszatát. A diktátor azt tesz, amit akar, azt mond, amit akar, és azt visszhangozza mindenki, aki a bandájához tartozik, amit ő akar. Az emberevő Bokassa diktátor megszavaztatta magának a császári trónt.

A tömegember megszavazza a diktátort.

Mert az biztonságot ígér mindenki számára, ha a választások után is azt hazudja: nem bánta meg, hogy rá szavazott. Többet is kaphat ezen ígért, de el nem ért biztonságnál, ha hajlandó a nyilvánosság előtt is a diktátor szája íze szerint beszélni. Kivételes hazugságteljesítményével kiérdemli, hogy kapjon a kivételes aljasságokra képesnek járó koncból.

Mindez nem túl érdekes. Nem árt tudni.

A szuverén ember minderre nem kapható. Ha megölik, akkor sem. Meg sem tudja mondani, hogy miért nem. Akkor sem tudja eladni magát, ha szeretné. Abba belehal. Inkább előbb, mint utóbb. Ez a szuverén. Nem gondolja feltétlenül és nem is érzi magát istenhívőnek, de biztos abban, hogy mi az, amit nem tesz meg, és mi az, amit megtesz.

A független ember rezignált.

Ismeri és tiszteli az értelmes élet határait, vagyis őrizkedik a tébolytól. Nincs az a pénz, amiért eldobná magától önazonosságát, de elvehetik. Az önmagával való azonosságából fakadó tisztánlátása lehetővé teszi számára, amire a tömegember nem képes, hogy felkészüljön a legrosszabbra, ami – így aztán – igen gyakran elmarad. De ha mégis eljön, ő nem okoz csalódást. Se magának, se másnak, még a gyilkosának sem. Mint már mondtam, magunkon múlik minden. Magunknak halunk meg mindenekelőtt. Nem mindegy, hogy az utolsó képen önmagunkra vagy egy szippantókocsi bendőjének teljes tartalmára ismerünk-e majd. Mert a halál, az nem hazugság.

Szuverén embernek nem mindegy.

Az egész. Nem arról van szó, hogy megúszom-e. Vagy a családom megússza-e. Már azzal elvesztettem az ütközetet, már akkor kiderült, hogy nem úszom meg, amikor megszülettem. Állítólag fogalmam sem volt róla, hogy az életem végén meg fogok halni, mint mindenki, de hamar kiderült. Evvel nem érdemes foglalkozni, hiszen már arról se tehetek, hogy idekerültem. Ez a szüleim döntése volt. Nem biztos, hogy tudták, mit cselekszenek. De én csak hálával tartozom nekik, erre abban a pillanatban rájövök, amikor arra, hogy milyen értelemben nem korlátozhat senki: milyen értelemben vagyok (mire) szabad. Azzal, hogy embernek születtem, szabad akarathoz jutottam. Addig, ameddig, ha egy percig, már akkor is egy örökkévalóságig, mert a szabadságnak nincs ideje. Ezt mindenki érzi. A szabadság egy döntés. Ab ovo lelkiismereti döntés.

A szabadság ismeri a halált.

Arra vagyok szabad, hogy a legjobb belátásom szerint döntsek, vagyis a másokban ismerjem fel örökkévalóságomat, amelyik meg fog halni, úgy értem, értelmetlenül fog meghalni, ha cserbenhagyom, nem hozom a tudomására, hogy tömegember vagy diktátor (ha az), hogy szabaduljon meg a szerencsétlenségétől, amibe azok nyomták, akik éppolyan szerencsétlenek voltak, mint ő, vagy még szerencsétlenebbek.

Úgy nem volna szabad meghalniuk, hogy nem néznek szembe avval, amit tesznek. Ha megölnék azért, mert erre figyelmeztetem őket, én akkor sem hiába éltem, ők igen. De mindig van egy, aki meghall. Nem akkor, amikor mondtam, talán nem is engem, hanem valaki mást, de ezt mondta, mert ezt mondja, aki szuverén. Nem akarok élni, ha csak én vagyok örökkévaló, olyan nincs. Mi vagyunk örökkévalók: az életre ébredők.

SÉTATÉR

Miklós Ágnes Kata

AZ ELVÁRT ÉS A VÁRATLAN

A krimiolvasók alapvető attitűdje, tehát az, hogy egyidejűleg ragaszkodnak a régihez, és vágnak valami újra, egyáltalán nem könnyíti meg a szerzők dolgát. A már megismert és megkedvelt szerzői világok megváltoztatása, a megszokott narrációs sémák felrúgása, a régebb már megismert hősök kiiktatása, újabb figurák beemelése – mindahány esetben igen nagy kockázatot vállal az alkotó, legyen akár író, akár pedig forgatókönyvíró. A posztmodern krimiben bármikor számíthatunk arra, hogy a szerző kinyiffantja a nyomozó főhőst, viszont a *mainstream* alkotások esetében inkább a mellékszereplők azok, akik állandó veszélyben vannak. (Persze, nem mindig. Ebben a pillanatban kapásból tudnék mondani három olyan tévésorozatot, amelyben a főszereplő nyomozót egyetlen lövéssel tüntetik el a sztoriból, de nem mondhatom el, melyek azok – mi van, ha az olvasó még nem látta őket, és nincs is igénye arra, hogy előre tudjon erről a fejleményről? Nem vehetem el senkitől a megdöbbenés lehetőségét.)

Abban nincs vita, hogy a kriminek, mint minden populáris műfajnak, folyamatos megújulásra és változásra van szüksége. Még abban az esetben is, ha netalán idegenkedünk a *nordic noir*-tól, dühítenek a túltechnicizált rendőrkrimik, és még mindig legszívesebben *mystery novel*-t olvasunk, bizony az általunk preferált irányzat művein belül is szükségünk van valami újra. Nem nagyon-nagyon újra, inkább olyasvalamire, ami ugyan ismerősnek tűnik, de a megszokott elemek új kombinációját nyújtja, új nézőpontokat villant fel, új értelmezési lehetőségeket ad. A krumplileves legyen krumplileves, de azért próbáljuk ki tárkonnyal, esetleg tegyük bele a piros-paprika helyett egy kis mustáros tejszínt.

Minél több krimi olvasunk/nézünk, annál nehezebb meglepni minket – néha mégis sikerül. Nézzük csak meg például a következő felütést: egy századfordulós sztoriban összegyűl néhány jómódú ember a szálloda éttermében a vacsoraasztal körül, fehérén fénylik a damasztabrosz, kristálypoharak csengenek unottan, mindenkin elegáns zsakett, kesztyű és kalap, látványosan udvariasak egymással, de éppolyan jól láthatóan utálják is egymást. Az a személy, aki összehívta a társaságot, bejelenti, hogy fontos mondanivalója lenne, majd idegesen beleiszik a borospoharába. Nézőnk, aki gyakorlott krimifogyasztó, már tisztában van azzal, hogy fél percen belül egy gyilkosságnak lesz szemtanúja, már azt is tudja, ki az áldozat – ezekben a sztorikban sose véletlen, hogy valakinek mondanivalója van, és az is evidens, hogy nem mondhatja majd el azt, ami a bögyét nyomja. Nézőnk enyhe érdeklődéssel várja, mikor bukik az asztalra hörögve a potenciális áldozat, vajon sztrichnin lesz ezúttal, vagy cían?... Nos, ez a pillanat az, amikor az étterembe beront két maszkos ember, és bunkósbottal agyba-főbe verik a mondanivalóval rendelkező illetőt, majd éppolyan gyorsan, ahogyan érkeztek, távoznak is. Az asztal körül bénultan ülnek a telefröcskölt elegáns emberek, a tévé előtt pedig leesett állal ül a néző. Nem a gyilkosság *ténye* lepte meg (pontosan ezt várta, miért is lepte volna meg), hanem a *módja*. A *mystery novel* konvencióinak biztos kis szőnyegét húzták ki egy pillanatra a lába alól *Murdoch nyomozó rejtélyeinek* forgatókönyvírói – csak egy pillanatra ugyan, de az is elegendő ahhoz, hogy külön bekezdést áldozzon ennek az esetnek a készülő kötetében.

Nemcsak az olvasók újra, váratlanra, meglepőre való igénye, de a kriminalisztikában bekövetkezett fejlemények, az ezen a területen alkalmazott új technikai vívmányok sem hagyhatók figyelmen kívül, ha egy szerző arra törekszik, hogy hihető világot teremtsen. Egy kortárs *mystery novel*, ha csak nem valamilyen korábbi időszakról szól, nem engedheti meg magának azt a luxust, hogy figyelmen kívül hagyja a bűnüldözés technológiai újdonságait. Egy mindentől elzárt szigeten persze még mindig ugyanazokkal a klasszikus deduktív módszerekkel lehetne megoldani egy bűnesetet, mint 1922-ben, de nem helyezhető minden krimi cselekménye egy elzárt szigetre, behavazott turistaházba vagy a semmi közepén lerobbant autóbuszba, ahol még a mobiltelefonoknak sincs térereje. Egy, a modern világ valamelyik nagyvárosában játszódó kortárs krimiben nem tehet úgy a szerző, mintha nem volnának a helyi rendőrségnek bűnügyi technikusai és helyszínelői, ne lenne kriminalisztikai laborja.

Még ha tisztában vagyunk is azzal, hogy fikciót olvasunk, a történet hihetősége csorbul attól, ha látjuk a szerző erőlködését, szinte kínos törekvését arra, hogy olyan helyzetet teremtsen, amelyben senkinek nem áll rendelkezésére semmiféle technikai segítség. A krimi világának plauzibilisnek kell lennie, és ez még akkor is érvényes, ha például az *urban fantasy* valamelyik univerzumában zajlik a sztori. A szerző nem ránthat elő az ingujjából olyan mágikus lényeket vagy képességeket, amelyekről eddig nem esett szó, olyan eseményeket, amelyek a világ eredeti leírásából nem következethetők ki. A történetek világának hihetősége adja meg a kellő súlyt az elkövetett bűncselekményeknek. Bármilyen univerzumban zajlik az adott krimi cselekménye, annak az univerzumnak konzekvensnek és koherensnek kell lennie.

A probléma megoldásának egyik, elsősre könnyűnek látszó módszere az, ha a szerző tudatosan egy olyan időszakba helyezi az eseményeket, amelyről ugyan meglehetősen sok információnk van, de amikor még nem álltak rendelkezésre mindazok a kütyük, amelyeket most már szinte el is vár a *CSI*-n szocializálódott olvasó- vagy nézőközönség. Ezt a módszert alkalmazzák a történelmi krimik szerzői (Peter Ellis, Steven Saylor vagy Rory Clements, hogy csak néhányat említsek közülük), és többé-kevésbé ugyanezt vállalja fel az elmúlt évek néhány sikeres tévésorozata is. A 2012 óta vetített, három évadot megért ausztrál sorozat, a *Miss Fisher rejtélyes esetei* (*Miss Fisher's Murder Mysteries*) az 1920-as évek Melbourne-jének dzsesszklubjaiba és pezsgő éjszakai életébe, a 2008 óta folyamatosan forgatott, jelenleg tizedik évadánál tartó kanadai-brit *Murdoch nyomozó rejtélyei* (*Murdoch Mysteries*) pedig az 1890-es évek Torontójába kalauzolja el a nézőket. (Miss Fisher amúgy egyike a „könyvről-filmre” detektíveknek, Kerry Greenwood ausztrál író nő eddig összesen húsz kötetének a hősnője – ezek közül még egyet sem fordítottak le magyarra, viszont a tévésorozat a magyar nézők számára is ismert.)

De azért álljunk csak meg egy szóra. Az 1920-as évek Melbourne-je és az 1890-es évek Torontója ezekben a sorozatokban bizony csak egy fikciós célokra alkalmazott történelmi korszak fikciós nagyvárosa. Aki egy időgép segítségével visszapottyanna beléjük, nem ismerné fel őket – amiként valószínűleg Gordon Zsigmond Budapestjét is csak alig-alig. És bármennyire alaposan kidolgozott helyszínekről van szó, Steven Saylor ókori Rómája és Peter Ellis tizenkettedik századi Angliája sem „valódi”. Igaznak igaz, de nem valódi – és ezt a valódiságot nem is várhatjuk el a történelmi hátterű, kosztümös krimik esetében. Bármennyire meggyőző Peter Ellis

nyomozójának, Cadfael barátának a gyógynövényekről való széles körű tudása, bármilyen hihetően írja le Steven Saylor Gordianus pacifizmusát, ezek a személyek akkor is fiktív szereplők maradnak, akiket ráadásul akár több évezrednyi távolból közelít meg a szerző. Mindahány sztoriban találunk szándékolt anakronizmusokat, de különösen a *Murdoch nyomozó rejtélyei*-ben, amely eleve fel is hívja ezekre a figyelmet. Az angol tudósnek, Francis Galtonnak már 1890-ben sikerült statisztikai adatokkal alátámasztania a feltételezést, hogy nincs a világon két ember, aki ugyanolyan ujjlenyomattal rendelkezne, ez azonban még nem jelentette a hipotézis teljes bizonyítottóságát, és még kevésbé azt a felismerést, hogy a felfedezés kriminológiai szempontból is hasznosítható. A *Murdoch nyomozó rejtélyei* cselekménye 1895-ben kezdődik, viszont az ujjlenyomat-vizsgálatot már magától értetődő módon, bár különleges és a rendőrségen dolgozó többi kollégája számára meglepő módszerként alkalmazza nyomozásaiban a főhős. Emellett viszont olyan készülékeket is összebarkácsol a nyomozás folytatásának megkönnyítése érdekében, amelyeket csak évtizedekkel később találnak fel: éjjellátó szemüveget, mikrohullámú sütőt, telefaxot – és mindeközben arra is jut ideje, hogy Nikola Teslának tippet adjon a vezeték nélküli telefonról.

Még ha általában nem is ennyire hangsúlyos, szándékos és „összekacsintós” az anakronizmusok jelenléte, a történelmi krimik nyomozóit hiba lenne másnak tekintenünk, mint régebbi korba helyezett modern alakoknak. Ha létezett volna az ókori Rómában vagy a tizenkettedik századi Angliában a mai értelemben vett krimiirodalom, teljesen más hősökkel találkozhattunk volna benne, mint amilyen Gordianus vagy Cadfael. Ezeknek a detektívfiguráknak a jellemzői és képességei bizony elsősorban az elmúlt százhetven év krimitörténeti változásainak és az ez idő alatt kialakult olvasói igények kielégítésére való törekvésnek köszönhetőek. Ha a húszas években, nem pedig a jelenben született volna meg Miss Fisher alakja, biztosan nem hordta volna a harisnyakötőjében gyöngyház markolatú revolverét, és nem jelentkezett volna egy kuplerájba legyező-táncosnőnek, hogy felgöngyölíthessen egy bűnügyet.

Egy történelmi krimi nyomozója nem lehet más, mint élő anakronizmus: olyan figura, akinek bemutatásakor nemcsak a szerző, hanem az olvasó is tisztában van a detektívtörténet korábbi nyomozóinak jellemzőivel, képességeivel, nyomozási módszereivel. A legtöbb történelmikrimi-detektív a *mystery novel* tradícióiba épül bele, és ez a gyógynövénykertben szorgoskodó Cadfael baráttól Amanda Quick borongós és gazdag lordjaiig minden kor és helyszín nyomozóira igaz. Rory Clements nyomozója, John

Shakespeare emellé még a hidegháborús kémregények hőseinek bevett eszközeit és módszereit alkalmazza, Gordianus pedig az intuícióra is alapoz – nem kizárólagos tehát a *mystery novel*-elemek egyeduralma, de, mint már többször is írtam, máig ez a legkönnyebben felismerhető és krimiként azonosítható irányzat, így ennek a leggyakoribb az előfordulása. A modern néző- és olvasóközönség viszont már olyasmikre is kíváncsi, amik a húszas évekbeli *mystery novel*-eken szocializálódott olvasói számára, hogyúgymondjuk, nem fértek bele a krimikbe. Nemcsak a szexről van szó, bár persze arról is. Egyre magasabb a krimifogyasztók ingerküszöbe, és egyre nagyobb szükségük van arra, hogy a múltban a jelent fedezhessék fel maguknak. Ha megnézzük, milyen sűrűségben fordulnak elő az ötvenes években játszódó sorozatok (a *Detektív páros* vagy a *Brown atya esetei* is ilyen), könnyedén el tudjuk képzelni azt, miként nézhet ki majd ötven év múlva a jelen is. Semmi kétség, afféle furcsa, nosztalgikus és izgalmas időszaknak fog tűnni, amelybe érdemes történelmi krimit helyezni. És hiába férnek majd elméletileg több információhoz hozzá a jövőbeli szerzők, ezek a sztorik is óhatatlanul tele lesznek anakronizmusokkal.

No de mi van akkor, ha fordított utat próbál bejárni egy alkotó: nem egy régebbi korba akar helyezni egy modern figurát, hanem egy már klasszikusnak tekinthető főhőst szeretne modernizálni, hogy az olyanokhoz is eljuthasson, és olyanok érdeklődését is felkelthesse, akik esetleg túlságosan avítottak, túl ásatagnak és érdektelennek tekintenek már az illetőt?

Mit lehet kezdeni például egy olyan detektívvel, mint Sherlock Holmes?

Molnár Zsófia

NŐK-DALLAM

BODÓ MÁRTA: *NŐSZIROM. BESZÉLGETÉSEK KERESZTÉNY ÉRTELMIÉGI NŐKKEL*. MAROSVÁSÁRHELY, DOKUMENTUM EGYESÜLET – LECTOR KIADÓ, 2016.

ACZÉL DÓRA: *FÁJDALLAM. KÓRHÁZSZAGÚ KAMASZKOR*. KOLOZSVÁR, KOINÓNIA KÖNYVKIADÓ, 2016.

„Nincs alteregó. Én vagyok, és Te vagy, Olvasó.” Az Aczél Dóra *Fájdallam* című könyvének előszavából származó bejelentés (6.) minden önéletrírói – szerző, elbeszélő és szereplő azonosságát állító – paktum mintája lehetne (az értelmező nyilván mindig szkeptikus kissé). Mindenesetre már csak ennek okán is közelíthető a *Nőszírom* című interjúkötethez, mely pontosan az alanyok, tíz keresztény értelmiségi nő személyes történetei, tapasztalata révén jut el fontos általánosabb érvényű kérdésekhez. Az állandó beszélgetőtárs-gyűjteményszerkesztő Bodó Márta célja, mint a bevezetőben fogalmaz, ösztönözni és segíteni „nőtársainkat önmaguk, teljes valójuk vállalásának és a közösség szolgálatába állításának »merészségére«”. (6.) Aczél Dóra vallomásának kifejező alcíme a *Kórházzagú kamaszkor*, és a rákkal tinédzserként vívott küzdelem a tárgya. Ezzel együtt azonban folyamatos és félreérthetetlen benne a felnőtt nő jelenléte, hangja, vágyai. Női szempontú két könyv olyanoktól, akiknek nem minden megy, de a lényeg igen: „megy az élet”. (AD 157.)

A műfajok által teremtett különbségről a kötetek szerkezete beszél. A *Nőszírom* tíz, magában kerek egész beszélgetést tartalmaz, melyek eredetileg a 2012–2013-as évek fordulóján az erdélyi Mária Rádióban hangzottak el, és a kérdezettek életútjának addigi állomásaitól a munkájuk bemutatásán át a hitvallásukig vezetik az olvasót. Tíz, magában koherens egység, mindig új és új nyelvvel, saját belső motívumrendszerrel; kis, soros kapcsolású áramkörök. A *Fájdallam* ezzel szemben remek ívben előrehaladóvá szerkesztett szépirodalom, mely létével, megírtságával mintegy megmutatja, performálja azt, amit bensejében előrevetít. A szerelmes reménykedé-

seket katalizáló Jane Austen kapcsán fogalmazódik meg: „Hogy tud egy író nő eseménytelen életet élni? Megijedtem. Nem akarok eseménytelen életet élni, még akkor sem, ha nem leszek író nő.” (21.) „Én újságíró akartam lenni” (145.), aki „átad valamit, ami az övé, de másé is, amitől a megélt élmény és az olvasásélmény valamitől nagyon hasonló lesz (...) mer érezni” (150.) – ezek a gesztusok a majdani írást dédelgetik, megfogadását készítik elő, mely aztán *Hálászóval* zárul, Szentes Zágon tervezte borítójú, karcú kötetté születik. Dinamikájában kiválóan eltalált mű; a folyamatokat és időviszonyokat a maguk komplexitásában érzékelteti: „az öt évvel ezelőtti kezdet tíz évvel azelőtt kezdődött” (8.). Megragadó sorseseménnyel indít („Mind ugyanarról beszéltek /.../, hogy nem lesz ugyan amputáció, de azért se szépre, se jóra ne számítsak” 8–9.), abban hagy, az előzmények átél(t)ésével abba vezet vissza, majd józan katarzissal zár le. A *Fájdallam* a testében megfogalmazottak szerint érző, és a kamaszkori álomhoz híven éreztető is.

A két kötet összevetésének értelmét adhatja az a polifónia, melyről a fentiekben a *Nőszírom* kapcsán szó volt. Az interjúk ugyanis a közös olvasóban több hangúvá, több perspektívából átérezhetővé tehetik Aczél Dóra reménykedő, kérdező-kereső és gyógyuló-könyvét. „Hálalistám első helyén édesanyám van” (158.) – olvasható az epilógusban a történetek folyamán majdnem végig néma szereplőről, akiről azonban, az elbeszélő Dóra szavait parafrázálva, elmondható: ez az édesanya egyszerűen mindig *van*. Hangadás lehet tehát, egy kórházhoz szokott gyerek édesanyjának lehetséges hangfekvését mutathatja a Kertész Máriával készült interjú, aki többgyerekes családanya; szívbeteg kislánya a beszélgetés rögzítése óta eltelt időben „hazaköltözött az Atyához”. (157–158.) Nem érdektelen az a két tanúságtétel sem, amelyek református (Buzogány Emese) és unitárius (Ferenczi Enikő) kórházlelkészekről származnak: mindketten az onkológia rendszeres látogatói. A segítő szakma közvetlen képviselőjeként vagy rokon lelkiállattal szólal meg mellettük Zamfir Korinna neurológus, teológiai egyetemi tanár, Gábor Csilla és Petrőczy Éva, filozok nevelője a bölcsészkaron, Csiszár Klára, az egyház gyakorlati életével foglalkozó pasztorálteológus, Tornay Krisztina Petra iskola- és Bereczki Silvia segítőnővér. „Az életem volt a tét, és most már tudom, hogy nem én mentettem meg magamnak. A mostani életem már felelősség, tiszteletadás azoknak, akik az életet, az én életemet akkor mindenekfelett fontosnak és megmentésre érdemesnek találták.” (AD 158.) Ezek a nők is lehetnek volna, vagy hasonlóak voltak.

„Nevekre sem emlékszem, néha arra sem, hogy kinek mit köszönhetek.” (158.)

Motívumok mentén teremtve kapcsolatot, a tükör, a szabadság, a lélek és Isten képe és lényege adódik. Aczél Dóra könyve egyszerűségével lep meg, amikor ezeket a témákat megbeszéli és megoldja – olyan szavakkal, amilyeneket prózában használnak, illetve, az előbbieken immár túl, elegánsan és szerényen, a fejezeteket bevezető zárójeles tempó- és hangulatjelzések meg szerelmi vallomások esetén, lírában. Az interjúk szövetén át-átüt-het az a lírai hang, mely a kérdezettek egyikének-másikának sajátja (például Petróczi Éva költő is). A kidolgozott, helyenként terelgető ízű kérdések nyomán folytatott beszélgetések azzal hoznak zavarba és ijesztenek meg, a legjobb értelemben, hogy fentiekről direkt módon, jótékony, ápoló és elta-karó szépirodalmi címek, lírai nyelv segítségével ejtenek szót.

„A segítő foglalkozásban az embernek kell legyen egy jó tükre, amiben látja magát” (BM 214.) – a figyelmeztetés az önreflexió lehetőség szerinti magas fokára vonatkozik. A „tükör által, homályosan” (186.) Szent Pál-i képzelet már más, pontatlanabb és torzítóbb értelmében kezeli az eszközt – lelkészről szájjából hangzó felismerést ima követ a szükséges világosságért. Ugyanezt, azaz a testi érzékszervek felfogóképessége vs. valóság, a látszat és a lényeg dilemmát mutatják meg a motívum *Fájdallambeli* előfordulásai. „A tükör nem a barátom többé” (83.) – csügged a sorozatos kemoterápia után Dóra. Az eszköz néha egyetlen útját biztosítja az *én* szemrevételezésének („néztem a karom, mi ez, ami nem én vagyok. Kértem egy tükröt, hogy láthassam jobban, mert nem tudtam rendesen felemelni a fejem, a nyakamból még mindig lógott a cső” 71.). Akkorát csalhat ugyanakkor szürkesége, hogy a teremtés belső igazságát is felülírja: „A tükörben egy kopasz embert (nem lányt!) láttam, akinek egy elfuserált rongybaba-keze van.” (72.) Kezdetben ezzel szemben „férfinak és nőnek teremtette őket” (Ter1, 27), amit Dóra teljes önkinyilatkoztatása („magamról, belülről kifelé elmondok, világossá teszek”) során érez és óhajt is, szerelemre-anyaságra készítve teste templomát (33.). Amelyet katéterrel erőszakolnak meg „úgy, hogy nem is vettem észre, csak mikor már vége lett. Jó hosszú cső volt” (73.); amelyre a méreggyógyszer „terhescsököket rajzolt” (74.), „[c]sak épp nincs baba a pocakodban, akiért értelmet nyerne az egész”. (85.) „A szépség a hajamban van?” (49.), hangzik el a női létre vonatkozó fontos tükör-kérdés identitáskereséskor; olyan témában, mellyel a Sabău-Trifu Cristina egyházművésszel készített interjú is foglalkozik az ítélőerő kritikája, avagy eltérő ízléskritériumok kapcsán.

„[A] belső szabadságra való figyelés, a felhívás az abban való növekedésre” (BM 142.) a Szent Ignác-i lelkiség egyik legfontosabb eleme – foglalja össze dióhéjban Bereczki Silvia, Bodó Márta további beszélgetőpartnerei pedig sok egyéb, néha apró, mégis jelentőségteljes szemponttal kiegészítik (így az akadémiai szférában az e-mail cím formájának megválasztásában érvényesítendővel, 14.). Amit Aczél Dóra könyve erről elmond, az megmutatja a szépirodalomban az elmélyülés, kiformalódás fázisa által hozott más-ságot a bizonyos spontaneitást megkívánó, „cserébe” sok izgalmat felvil-lantani tudó rádiós interjú műfajával szemben. Az egyoldalú, predestináló iskolai gyakorlatról szól a találóan kiválasztott „[k]ockásfüzet lapja vagyok. Nem vagyok szabad. És még csak nem is az én döntésem, hogy fehér lap, vagy netán vászon lehessenek. Ülök a matek házi előtt.” (135.) rezignált pasz-szusa. „A szabadságvesztés abszolútumáról” röviden és érthetően, ezért fe-lejthetetlenül ad hírt: „A testemtől kiszolgáltatottnak lenni, s akadályként folyamatosan beleütközni magamba” (38–39.). „A tested börtönben tart, és a lelked már nem is bánja” (85.) látlelet, amelynek olvastán csak azon lehet csodálkozni, honnan kerülnek ehhez egyáltalán szavak, elvezet a réges-ré-gi dichotómiához.

A lélek, úgy tűnik, az állandósuló kórházi kezelés révén pont attól a ké-pességétől fosztatik meg, ami miatt ugyanilyen régóta a lepke az egyik is-mert metaforája. „[M]indenki látott kívülről is, belülről is. A lelkemet még nem látták, de azt már én sem látom. Bebugyolálódott valahogy, és most még nincs az, aki ki tudná szabadítani.” (75.) A lepkék itt csak a gyomor-ban verdesnek az idegességtől, ha kell, rajban akár (15.). Gúzsba kötve ugyanakkor, tudható, drága hímprórát veszti a pillangó, és elvész maga is. Ezt a finom, a könyvön szépen végigröptetett motívumot ismét csak a mű megírtsága, az olvasás lehetségessége helyezi jótékony sejtelmek körébe. A végkifejletről legyen jelen szöveg végén szó.

Isten teremtette lélek és Alkotója, illetve a megszólaló lelkes nők viszo-nya a *Nőszírom* kitüntetett láncmotívumainak egyike. Így hihető: mély, gaz-dag értelmű és továbbgondolkodtató vallomások születnek e témakörben; valamelyiket kiemelni önkényes gesztus volna, mindegyikhez odairányítani adekvát. Az elbeszélő Dóra csendességükben is epifánikus nyomokat kö-zöl Istennel való kapcsolatáról, melyek lakonicitásuk ellenére képesek a kö-tet tengelyévé szervezni ezt az életrészt. Ez a súlyozás egyértelmű rokoná-vá teszi a beszélgetőkönyvnek. A *Fájdallam* aranymetszésponáján található az a rövid, egy dialógusra építő, ezáltal pontosan a probléma párbeszéd, kö-zössé tétel révén megfelelő kifejtését implikáló része (*Isten trónon ül, csendben*

van), amely megosztja: „Veszélyes, ha Isten emberi formát ölt, s kórházakban kedves szavakban, megértő tekintetekben bújik meg. (...) Veszélyes, mert elhittem, hogy élni fogok, s nem kell kérnem, mert megkapom alanyi jogon, csak azért, mert a doktorok azt mondták.” (88.) A hit és a ráció, tudomány összeegyeztethetőségének problémája Bodó Márta könyvében sem marad érintetlen – ekként is összeolvasható a két kötet. A *Haláltáncok* tombolásán, kétségeken át megszenvedett bizonyosság fegyelmezett, tömör formája misztikus közegbe emel (a korábban parafrazált passzus ezúttal eredetiben): „Ez az Isten egyszerűen van. Semmi többet nem lehet elmondani róla.” (91.)

Pedig Aczél Dóra játékosan kezelve teremt új szavakat, sosem mondott fordulatokat; a könyvcím pregnáns példa. Amelyek invenciozításuk mellett a viszonyok alapos átgondolására, megszenvedésére mutatnak – például egy kamasz és az antropomorf élet-halál vagy az algebra tényezőinek személyközi konfliktusára: „Az Élet megcsalt. Lefeküdt a Halállal” (65.); „Egyik ismeretlenemet sem ismertem meg. Rossz lett az X-em, ezért az Y-om is.” (141.) A nyelv határainak bizonyos tágítása a *Nőszírom* minden egyes olyan, megválaszolni próbált kérdése is, amely benső, ritkán és szavakkal kevésbé érinthető területre visz.

Szépirodalom és beszélgetőkönyv kölcsönös értelemgazdagítására kínálja magát Aczél Dóra és Bodó Márta kötete. A kísérlet annak a félelemnek az oldása is lehet, amely a valóság és fikció határán lakik; annak az ügyetlenségnek a gyakorlattal való kupálgatása, ami a kérdés kezelését most értelmezői körben nem ritkán jellemzi. A legfontosabb, fentebb megígért végkifejletről most szólva könnyű, igaz gesztus a *Fájdallam* fülszövegéhez nyúlni, kilépve a csak esztétikai szférából, a betűk közül: „ha elolvasod, egészen biztos, hogy benned is, körülötted is több lesz a fény, a világosság” (Böjte Csaba). Megmaradt és új életokról, gyermekük halála után gyermeket váró-vállaló szülőkről olvashatni itt és ott. Amit Bodó Márta irodalom- és színházkritikus interjúkötetének bevezetőjében remél, beszélgetőtársai példája nyomán, elősegíteni – önmagad vállalása, a közösség szolgálata –, arról ad hírt a betegségéből felgyógyuló, édesanyává váló, példaképei nyomán maga is gyerektáborok lelkévé nőő Aczél Dóra. Ami jól fejeződik be, az tovább tart. „[F]ölötted még vannak lépcsők. Csak fölötted vannak lépcsők.” (AD 125.)

Béres Károly

SZEREPEKEN TÚL

VASZILIJ BOGDANOV: *RICARDO REIS SZIBÉRIÁBAN (1944)*.
BOGDÁN LÁSZLÓ TOLMÁCSOLÁSÁBAN. SEPSISZENTGYÖRGY,
ARTPRINTER-TINTA, 2015.

Tudományosan az úgynevezett heteronimateremtés nem álnevekről szól, nem az a célja, hogy a szerző elbújjon más neve mögé, nem a csalásról szól, hanem arról, hogy teremtődik egy másik, a korábbival egyenrangú név. Teremtődik egy hely, ahol megszólalhat valaki más, és kimondhatja azt, amit a teremtője nem mondhat ki. Bogdán László Bogdanovja is ilyen heteronimia. Vaszilij Ivanovics Bogdanov tehát létező irodalmi figuraként lép be az irodalomba. Akárcsak a mostani, mintegy a fősodorból kilépő kötet címadó szereplője, Ricardo Reis is. Annál is inkább, mert már korábban is létezett: ő Fernando Pessoa egyik legnevesebb heteronimája, a portugál orvos Reis. Itt Bogdánnál mondhatni újra életre kel, ebben a kötetben alapítja meg azt a „költői kommunát” vagy „a líra falanszterét”, amelynek tagjai Bogdanovot felkeresik (szibériai száműzöttsége idején), és a „füzetébe” beírnak ők is. De hogy kik is ennek a kommunának a tagjai? A kolóniába nemcsak különböző fikcióból támadt szereplők tartoznak (más írók könyveiből), hanem valódiak is ott vannak, mint például Borges vagy Lovecraft.

Az 1895 és 1982 között „élő” Bogdanov sorsa a huszadik századi orosz értelmiségi sorsa: nagyhercegi családba születik, anyját, apját és testvérét a szovjet forradalom és az első világháború viszi el, ő maga Párizsban éli az emigránsok és az avantgárd művészeti mozgalmak képviselőinek életét. „A boguljubovói templom, / a kijevi nagykapu, / a szeretet, / amit csak itt[hon] érezni / ennyire intenzíven, / a szolidaritás, / a barátságok, / Anna szőke nevetése, / Bulgakov szégyenlős mosolya.” Végül feleségével–múzsájával, Lénával együtt hazatér „a szégyen szovjet éjjelébe”. A második világháború idejére a szibériai tajgába, nomád vogul törzs körébe űzik Bogdanovot, élete második felében újra szót kap, egy küldöttséggel Romániába és Jugosz-

láriába is eljut az Írószövetség vendégeként, öregségében pedig Amerikába is (unokája révén)...

Ennek a hosszú életútnak a szibériai szakaszára esik a *Ricardo Reis*-ciklus.

Kik is a szereplői és alkotói ennek a ciklusnak: elsősorban Pessoa, az ősi kútfő, aztán a hírhedt (épp Pessoa révén) Aleister Crowley okkultista, Borges és Lovecraft, valamint a Pessoa-alteregók. Az ő bejegyzéseik mellett a költő unokájától származó szerkesztői jegyzetek is olvashatók, egyszerre bonyolítva és kibogozva a szálakat.

A szálak bogozása azonban nem csupán a szereplőgárda, vagyis külső viszonyrendszer felrajzolásával történik. Fontosabb, hogy a szereplőgárda elsősorban nem a színes és gazdag viszonyrendszer deskriptív megformálását adja, hanem az igazi, belső alkotói világ megjelenítésével. A szereplők végül is a költői szubjektum „hangjai”, egy káprázatos magánmitológia hősei. Valamennyien lelki tulajdonságokat, emlékepeződotokat, hangulatjelenségeket jelenítenek meg. Ez részben történelmi előzmények következménye, jelesül egy diktatúrában (és itt nemcsak a szovjetre, hanem a Bogdánt érintő románaira is lehet gondolni) az alakmás nélkül sokkal nehezebb szabadon megszólalni. Az alakmás a szabadság lehetőségének képviselője. „Hogy van egy hasonmásom, / már régóta sejtettem. / Érdekelt volna, mire / mehetnénk együtt ketten. / Szovjet-Oroszországban, / ha van egy hasonmásod, / röhögve játszhatod ki / a kretén hatóságot.” Mindez ugyanakkor az alkotás funkcionális és episztemológiai vetületeivel is szorosan összefügg, hiszen ahhoz, hogy újat mondhass a világról, szükséged van új mondatokra, új nyelvre is: „Francia verseket írsz, / mert nem bízol az orosz költői nyelvben, / elsodorta egy múlt századi, beteges, / nyomasztóan kiürülő, lázas mélakór.”

Ebben a többnyelvűségben mutatkozik meg a kötet legfontosabb érdeke és értelme, az írói szándék tükrözése: az indirekt módján megtalálni az én direkt formáit, a legtökéletesebb nyelven kifejezni az individuum valóságát, ez az egyén létezésének alapvető igénye és ígérete.

A nyelv kérdéséhez kapcsolódik egy fontos észrevétel. Bogdanov orosz és Bogdán magyarja szervesen kapcsolódik egymáshoz, tulajdonképpen ugyanúgy, ahogy egy más nyelvből való tolmácsolás esetében is. Bogdán László a fordítást tolmácsolásként értelmezi, tehát azt játssza el, amikor az idegen szöveget megfelelő módon átültetik új környezetébe. „Az órák össze-vissza vernek”, „torz szibarita vázak”, „hiányod harminc év után is átjár”, magyar toposzok jól keverednek az orosz hangulatokkal: „néha felvilan a távolban / egy-egy fehér vitorla”. A kötetbeli humor is részben ehhez

a nyelvi játékhoz (a fordítás-epizódhoz) kapcsolódik, amikor is egy-egy mai ízű hanghordozás, szó („bolsi”) vagy korabeli vicc (aranyhal) bukkan elő.

Ugyancsak érdemes megfigyelni a verstant mint humorforrást, ugyanis nemcsak a szándékoltan elrontott versek kapnak ebben szerepet, hanem a különféle verstani megoldások tematikai kapcsolódásai is (remény és verslábak, szerelem és ölelkező rímek).

Bogdanov–Bogdán egy évek óta tartó költői projekt segítségével azonban mindenekelőtt a ma élőkről szól a ma élőknak, kötetével tükröt tart ma élő emberek, mai problémák, mai életérzések elé. Ez a szándék teszi Bogdanovot legerőteljesebb és leghitelesebb módon létező figurává.

Füst Milán

(1888–1967)

ÖREGSÉG

Hol vagytok ó szemeim, kik oly áldottnak véltetek egy arcot?
S hol vagy ó csodálatos fülem is, amely oly hegyes lett, mint a
szamáré valamely édes-bús nevetéstől?
S hol vagytok fogaim, ti vérengzők, kiktől felserkent nemcsak a
szamára, de az annál duzzadtabb és pirosabb ajak is?
S hol vagy te mellemnek oly irtózatossal dalolása?

S hol a kín és hol az áldás, amelyet most hiába keresek eszelős
utaimon, görbe bottal a kezemben?
Loholni bolondúl? Kergetni az őzet, az őzlábút s utána ledőlni,
susogni, nem is neki, de a holdnak...
Holmi rejtelmekről, amelyeket senki sem érthet egészen s ame-
lyeknek zaklatott boldogság mindenkor a neve...

Hol vagytok ti mozgalmak és fekete átkok? Örök sietés? Hol a
mohó száj s hol a nevetésem?
Úristen, hol a nevetésem s a tárgyaltalan zokogás is:
Mikor döngő hajnalodások vértelen messzeségei! hányszor
Leborúltam a sötétben elétek!

Hallgass rám oh ifjuság. Volt egy öreg görög egykor
Ki felemelte két kezét, mint a szobor s az ifjuságát visszaköve-
telvén
Mondott aischyloszi átkot arra, aki tette, hogy így meg kell
az embernek öregedni.
Félig vakon állt a hegyen, csupa sugárzásba merülve, – ősz haját
verte a szél is
S pislá szeméből könnyei hulltak az Istenség magasztos lába elé.

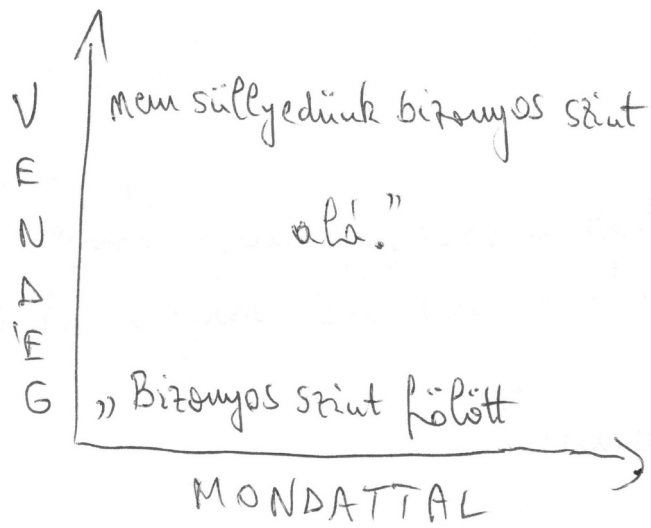
S mégis szava dörgött, szavától megállt a malom, megrendültek
a dombok
S az ötéves kos is felemelte rá a fejét. – – Ámde az Istenség

Nem nézett rá, nem felelt akkor az öregnek.
Sírt az Istenség. Mert, mintha dobokat vernének a fülébe, tompa
dobot
S erre felelne a hegyomlás s e hegyomlásnak felelne a tenger...
Oly nagyra nőtt meg előtte s oly szentté az öregség ősi nyomora.
Mert hisz ott állt ő már önnön sírja előtt s még mindig pörölve
a széllel
S még egyszer hangoztatni akarván igazát, mielőtt elomolna...

S aztán hát elment persze, – csend lett végül is e vidéken.
De a szívében is csupa csend volt már akkor, el ne feledjük s egy
másik *még nagyobb* figyelem...

S a feje körül tompa derengés.

NÉVJEGY

Szanda Szabolcs

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)265-267091; 0040-(0)365-801946; Telefax és üzenetrögzítő: 0040-(0)265-267087; E-mail: lato@lato.ro; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Külföldi olvasóinknak egy évre 35 EURO, tengerentúlra 45 USD. Előfizetéseket a szerkesztőségben veszünk föl.

ISSN 1220-5982